

Regeringens proposition

2000/01:68

Ersättning för ideell skada

Prop.
2000/01:68

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 14 mars 2001

Göran Persson

Thomas Bodström
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas rätten till skadestånd för ideella skador. Med ideella skador avses skador som inte är av ekonomisk natur, främst fysiskt och psykiskt lidande vid personskador och kränkning av den personliga integriteten. För att stärka rätten till skadestånd för ideell skada föreslår regeringen ett antal ändringar i skadeståndslagen.

I fråga om rätten till ersättning för *ideell skada vid personskada* innebär förslagen huvudsakligen följande.

- Nära anhöriga till den som dödas genom en skadeståndsgrundande handling får en lagstadgad rätt till ersättning för de psykiska besvär som han eller hon åsamkas på grund av dödsfallet. Det skall inte krävas att den skadeståndsskyldige har handlat med uppsåt eller grovt oaktsamt. Den skadelidande skall normalt inte behöva styrka besvären med läkarintyg eller liknande utredning.

- En ny ersättningspost kallad särskilda olägenheter införs med ett snävare innehåll än den nuvarande ersättningsposten olägenheter i övrigt. Samtidigt skall fysiskt och psykiskt lidande omfatta vissa skadeföljder som inte ryms under motsvarande begrepp i dag.

- Rätten till omprövning av skadestånd utvidgas till att avse även ersättning för kostnader och ideell skada vid personskada.

Beträffande rätten till ersättning för *kränkning genom brott* innebär förslagen huvudsakligen följande.

- En tydligare regel om kränkingsersättning införs och i lagen anges vad som särskilt skall beaktas när ersättningen bestäms. I motiven till bestämmelserna förespråkar regeringen en något förstärkt rätt till kränkingsersättning för de yrkesgrupper, bl.a. poliser, som har beredskap för vissa kränkningar.

- Särskilda bestämmelser om kränkingsersättning införs i brotts-skadelagen.

Vidare föreslås att rätten till ersättning för båda de nämnda typerna av ideell skada skall kunna ärvas i större utsträckning än i dag. Vid den skadelidandes död skall rätten till ersättning gå över på arvingarna, om krav på ersättning har framställts före dödsfallet. Dessutom föreslås att kostnader som har uppkommit på grund av nära anhörigas sjukbesök och omvårdnad skall ersättas mer generöst.

Det har skett betydande höjningar av ersättningarna för ideell skada på senare år. Den utvecklingen innebär enligt regeringen att inga lagändringar behövs för att påverka ersättningsnivåerna.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2002.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	5
2	Lagtext.....	6
2.1	Förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207).....	6
2.2	Förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975: 1410).....	12
2.3	Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413).....	13
3	Ärendet och dess beredning	16
4	Ersättning för ideell skada.....	17
5	Ersättning för personskada	20
5.1	Ersättningsposterna.....	20
5.1.1	Kostnader för anhöriga	20
5.1.2	Inkomstförlust.....	21
5.1.3	Sveda och värk.....	23
5.1.4	Lyte eller annat stadigvarande men	25
5.1.5	Särskilda olägenheter.....	27
5.2	Ideell ersättning vid anhörigs död.....	30
5.3	Omprövning av skadestånd.....	38
5.4	Medvetlöshet eller sänkt medvetandegrad	39
5.5	Jämkning på grund av medvållande.....	41
5.5.1	Förutsättningar och principer för jämkning....	41
5.5.2	Identifikation.....	44
5.6	Ersättningens storlek.....	45
6	Ersättning för kränkning.....	47
6.1	En tydligare bestämmelse om kränkingsersättning	47
6.2	Principer för bestämmande av kränkingsersättning.....	51
6.3	Ersättningens storlek.....	53
6.4	Förlust av egendom med särskilt affektionsvärde	56
6.5	Brottsskadelagen.....	57
7	Skall rätten till ideellt skadestånd kunna ärvas?.....	58
8	Skadeprövningsnämndernas roll	60
9	Ikraftträdande	62
10	Ekonomiska konsekvenser	62
11	Författningskommentar	63
11.1	Förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207).....	63
11.2	Förslaget till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410).....	77
11.3	Förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413).....	78

Bilaga 1	Sammanfattning (SOU 1991:34).....	81	Prop. 2000/01:68
Bilaga 2	Sammanfattning (SOU 1992:84).....	83	
Bilaga 3	Sammanfattning (SOU 1995:33).....	85	
Bilaga 4	Lagförslag (SOU 1992:84).....	94	
Bilaga 5	Lagförslag (SOU 1995:33).....	100	
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanserna (SOU 1992:84)	104	
Bilaga 7	Förteckning över remissinstanserna (SOU 1995:33)	105	
Bilaga 8	Lagrådsremissens lagförslag	106	
Bilaga 9	Lagrådets yttrande	115	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 mars 2001	118	

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2000/01:68

Regeringen föreslår att riksdagen
antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207),
2. lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410),
3. lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413).

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Härigenom föreskrivs i fråga om skadeståndslagen (1972:207)

dels att 1 kap. 3 § skall upphöra att gälla,

dels att nuvarande 2 kap. 2 § och 3 § skall betecknas 2 kap. 4 § och 5 §, nuvarande 2 kap. 4 § skall betecknas 2 kap. 2 §, nuvarande 2 kap. 5 § skall betecknas 2 kap. 6 § samt nuvarande 6 kap. 3–5 §§ skall betecknas 6 kap. 4–6 §§,

dels att 2 kap. 1 §, nya 2 kap. 2 och 4–6 §§, 3 kap. 1 och 2 §§, 5 kap. 1, 2, 5 och 6 §§ samt 6 kap. 1 och nya 6 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 2 kap. 3 § och 6 kap. 3 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

Var och en som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar *person-* eller sakskada skall ersätta skadan, *såvida icke annat följer av denna lag.*

Den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar *personskada* eller sakskada skall ersätta skadan.

(se 2 kap. 4 §)

2 §

Den som vållar *ren förmögenhetsskada* genom brott skall ersätta skadan.

3 §

Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta den skada som kränkningen innebär.

2 §

Vållar någon som ej fyllt aderton år *person-* eller sakskada, skall han ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekono-

4 §

Den som i fall som avses i 1–3 §§ vållar skada innan han har fyllt arton år skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och

miska förhållanden samt övriga omständigheter.

3 §

Den som vållar *person- eller sakskada* under påverkan av en allvarlig psykisk störning skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans sinnestillstånd, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter. *Detsamma gäller om någon vållar sådan skada under påverkan av en annan psykisk störning och störningen inte är självförvållad och tillfällig.*

4 §

Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan *enligt vad i 1–3 §§ är föreskrivet i fråga om person- och sakskada.*

5 §

För skada som vållats genom underlåtenhet att avslöja brott *utgår ej* ersättning enligt denna lag enbart på den grund att straff för underlåtenheten kan följa enligt 23 kap. 6 § första stycket brottsbalken.

Den som har arbetstagare i sin tjänst skall ersätta person- eller sakskada som arbetstagaren vållar genom fel eller försummelse i tjänsten. Motsvarande gäller i fall då arbetstagare i tjänsten vållar ren förmögenhetsskada genom brott.

I fråga om skadeståndsansvar för staten eller kommun vid myndighetsutövning gäller vad

andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.

5 §

Den som *i fall som avses i 1–3 §§* vållar *skada* under påverkan av en allvarlig psykisk störning *eller av någon annan psykisk störning som inte är självförvållad och tillfällig* skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans sinnestillstånd, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.

(se 2 kap. 2 §)

6 §

För skada som vållats genom underlåtenhet att avslöja brott *skall* ersättning enligt denna lag *inte betalas* enbart på den grund att straff för underlåtenheten kan följa enligt 23 kap. 6 § första stycket brottsbalken.

3 kap.

1 §

Den som har arbetstagare i sin tjänst skall ersätta

1. personskada eller sakskada som arbetstagaren vållar genom fel eller försummelse i tjänsten,

2. ren förmögenhetsskada *som arbetstagaren i tjänsten vållar genom brott, och*

3. *skada på grund av att arbetstagaren kränker någon annan på sätt som anges i 2 kap. 3 § genom fel eller försummelse i tjänsten.*

I fråga om skadeståndsansvar för staten eller *en* kommun gäller även vad som sägs nedan i detta

nedan i detta kapitel sägs.

kapitel. Vad som där sägs om en kommun gäller också ett landsting och ett kommunalförbund.

Prop. 2000/01:68

2 §

Staten eller kommun skall ersätta personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada, som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten eller kommunen svarar.

Staten eller en kommun skall ersätta

1. personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada, som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten eller kommunen svarar, och

2. skada på grund av att någon annan kränks på sätt som anges i 2 kap. 3 § genom fel eller försummelse vid sådan myndighetsutövning.

Vad som sägs i första stycket om kommun gäller också landsting och kommunalförbund

5 kap.

1 §

Skadestånd till den som har tillfogats personskada omfattar ersättning för

1. sjukvårdskostnad och andra utgifter,

2. inkomstförlust,

3. sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt olägenheter i övrigt till följd av skadan.

Skadestånd till den som har tillfogats personskada omfattar ersättning för

1. sjukvårdskostnad och andra kostnader för den skadelidande, inbegripet skälig kompensation till den som står den skadelidande särskilt nära,

2. inkomstförlust,

3. fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur (sveda och värk) eller av bestående art (lyte eller annat stadigvarande men) samt särskilda olägenheter till följd av skadan.

Ersättning för inkomstförlust motsvarar skillnaden mellan den inkomst som den skadelidande skulle ha kunnat uppbära, om han icke hade skadats, och den inkomst som han trots skadan har eller borde ha uppnått eller som han kan beräknas komma att uppnå genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till tidigare utbildning och verksamhet, omskolning eller annan liknande åtgärd samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed jämförliga omständigheter.

Med inkomstförlust *likställes* intrång i näringsverksamhet. Med inkomst *likställes* värdet av hushållsarbete i hemmet.

Med inkomstförlust *likställs* intrång i näringsverksamhet. Med inkomst *likställs* värdet av hushållsarbete i hemmet.

2 §

Har personskada lett till döden, *utgår* ersättning för

1. begravningskostnad och, i skälig omfattning, annan kostnad till följd av dödsfallet,
2. förlust av underhåll.

Ersättning för förlust av underhåll tillkommer efterlevande som enligt lag hade rätt till underhåll av den avlidne eller som *eljest* var beroende av honom för sin försörjning, om underhåll utgick vid tiden för dödsfallet eller om det kan *antagas* att underhåll skulle ha kommit att utgå inom en nära framtid därefter. Förlusten *ersättes* i den omfattning som är skälig med hänsyn till den efterlevandes förmåga och möjligheter att genom eget arbete eller *eljest*, på annat sätt än genom förmån som avses i 3 §, själv *bidraga* till sin försörjning. Med underhåll *likställes* värdet av den avlidnes hushållsarbete i hemmet.

Har personskada lett till döden, *skall* ersättning *betalas* för

1. begravningskostnad och, i skälig omfattning, annan kostnad till följd av dödsfallet,
2. förlust av underhåll,
3. *personskada som till följd av dödsfallet åsamkats någon som stod den avlidne särskilt nära.*

Ersättning för förlust av underhåll tillkommer efterlevande som enligt lag hade rätt till underhåll av den avlidne eller som *på annat sätt* var beroende av honom för sin försörjning, om underhåll utgick vid tiden för dödsfallet eller om det kan *antas* att underhåll skulle ha kommit att utgå inom en nära framtid därefter. Förlusten *ersätts* i den omfattning som är skälig med hänsyn till den efterlevandes förmåga och möjligheter att genom eget arbete eller *annars*, på annat sätt än genom förmån som avses i 3 §, själv *bidra* till sin försörjning. Med underhåll *likställs* värdet av den avlidnes hushållsarbete i hemmet.

5 §

Ersättning för *inkomstförlust och förlust av underhåll som utgår i form av livränta kan höjas eller sänkas*, om i detta kapitel *avsedda* förhållanden som har *legat* till grund för ersättningens bestämmande väsentligt har ändrats. *Har ersättningen fastställts i form av engångsbelopp, kan den skadelidande under samma förutsättning tillerkännas ytterligare ersättning*

Om ändring i skadeståndslivränta med anledning av förändringar i penningvärdet finns särskilda bestämmelser.

Sedan frågan om ersättning enligt 1 eller 2 § har avgjorts slutligt genom avtal eller dom, kan ersättningsfrågan omprövas, om förhållanden som enligt detta kapitel låg till grund för ersättningen har ändrats väsentligt. Ersättning som har fastställts i form av engångsbelopp kan dock inte sänkas.

6 §

Skadestånd med anledning av kränkning bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet. Därvid skall särskilt beaktas om hand-

lingen

1. haft förnedrande eller skändliga inslag,

2. varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa,

3. riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet,

4. inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande, eller

5. varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet.

Den som har gjort sig skyldig till ärekränkning eller dylik brottslig gärning eller som *eljest* är skadeståndsskyldig med anledning av sådant brott kan på yrkande av den kränkte i mål om gärningen efter omständigheterna åläggas att bekosta tryckning i en eller flera tidningar av dom i målet.

Den som har gjort sig skyldig till ärekränkning eller dylik brottslig gärning eller som *annars* är skadeståndsskyldig med anledning av sådant brott kan på yrkande av den kränkte i mål om gärningen efter omständigheterna åläggas att bekosta tryckning i en eller flera tidningar av dom i målet.

6 kap.

1 §

Skadestånd med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Skadestånd till förare av motordrivet fordon som har gjort sig skyldig till *brott som avses i 4 § eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott* kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan skadestånd *till efterlevande* också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Skadestånd med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada kan jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan.

Jämkning av skadestånd enligt första eller andra stycket sker efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.

Skadestånd med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Skadestånd till förare av motordrivet fordon som har gjort sig skyldig till *rattfylleri eller grovt rattfylleri* kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan skadestånd *som avses i 5 kap. 2 §* också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

3 §

Rätten till ersättning för fysiskt och psykiskt lidande samt för särskilda olägenheter faller bort, om

den skadelidande avlider innan krav på sådan ersättning har framställts. Detsamma gäller rätten till ersättning för kränkning.

5 §

En skadelidande som har tillerkänts skadestånd för *lidande enligt 1 kap. 3 §* skall inte förpliktas att ersätta den skadeståndsskyldiges rättegångskostnader i ett mål där skadestånd på grund av brottet prövas. Detta gäller dock inte om särskilda skäl föranleder annat.

Om det finns särskilda skäl gäller vad som sägs i första stycket första meningen också en skadelidande som enligt 5 kap. 1 § första stycket 3 har tillerkänts skadestånd på grund av brott för *sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men eller olägenheter i övrigt till följd av skadan.*

Undantag från vad som sägs i första och andra styckena får göras i fråga om sådana kostnader som den skadelidande har orsakat genom att uppträda på ett sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § eller 31 kap. 4 § rättegångsbalken.

6 §

En skadelidande som har tillerkänts skadestånd för *kränkning* skall inte förpliktas att ersätta den skadeståndsskyldiges rättegångskostnader i ett mål där skadestånd på grund av brottet prövas. Detta gäller dock inte om särskilda skäl föranleder annat.

Om det finns särskilda skäl gäller vad som sägs i första stycket första meningen också en skadelidande som har tillerkänts skadestånd för *fysiskt och psykiskt lidande eller för särskilda olägenheter på grund av brott.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2002.

2.2 Förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975: 1410)

Prop. 2000/01:68

Härigenom föreskrivs att 9 och 12 §§ trafikskadelagen (1975:1410) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

I fråga om trafikskadeersättning äger 5 kap. skadeståndslagen (1972:207) samt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor motsvarande tillämpning.

Trafikskadeersättning med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Ersättning till förare som har gjort sig skyldig till brott som avses i 4 § eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan ersättning till efterlevande också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Trafikskadeersättning med anledning av sakskada kan jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan. I fall som avses i 10 § andra stycket skall sådan medverkan till sakskada anses föreligga, om vållande i samband med förandet av det skadade fordonet eller det fordon varmed den skadade egendomen befordrades eller bristfällighet på fordonet har medverkat till skadan. Vidare skall i fall som avses i 11 § tredje stycket sådan medverkan till sakskada anses föreligga, om vållande i samband med spårdriften eller bristfällighet i någon anordning för denna har medverkat till skadan.

Jämkning enligt första eller andra stycket sker efter vad som är skäligt med hänsyn till den medverkan som har förekommit på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.

Föreslagen lydelse

9 §

I fråga om trafikskadeersättning tillämpas 5 kap. och 6 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207) samt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

12 §

Trafikskadeersättning med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Ersättning till förare som har gjort sig skyldig till rattfylleri eller grovt rattfylleri kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan ersättning som avses i 5 kap. 2 § skadeståndslagen (1972:207) också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2002.

2.3 Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen
(1978:413)

Prop. 2000/01:68

Härigenom föreskrivs att 2, 5, 7, 10 och 11 §§ brottsskadelagen (1978:413) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Brottsskadeersättning *utgår* för personskada. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

Bestämmelserna i denna lag om ersättning för personskada tillämpas också i fråga om lidande som någon tillfogar annan genom brott mot den personliga friheten eller genom annat ofredande som innefattar brott.

Brottsskadeersättning med anledning av personskada bestäms enligt 5 kap. 1–5 §§ skadeståndslagen (1972:207).

Livränta *utgår* endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Livränta värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Brottsskadeersättning med anledning av sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207).

Föreslagen lydelse

2 §

Brottsskadeersättning *betalas* för personskada. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

I fall då någon har allvarligt kränkt någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet eller frid betalas brottsskadeersättning för den skada som kränkningen innefattar.

5 §

Brottsskadeersättning med anledning av personskada bestäms enligt 5 kap. 1–5 §§ skadeståndslagen (1972:207). Livränta *betalas dock* endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Livränta värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Brottsskadeersättning med anledning av kränkning bestäms enligt 5 kap. 6 § första stycket skadeståndslagen.

Brottsskadeersättning med anledning av sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen.

I fråga om brottsskadeersättning tillämpas också 6 kap. 3 § skadeståndslagen. Rätten till brottsskadeersättning faller dock inte bort, om en ansökan om ersättning före dödsfallet gjorts hos Brottsoffermyndigheten.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning med anledning av personskada avräknas, förutom skadestånd, annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan och som inte har avräknats redan med stöd av 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207). Avräkning sker dock ej i den mån ersättningen motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada avräknas, förutom skadestånd, annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning *med anledning av kränkning eller* med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada avräknas, förutom skadestånd, annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

10 §

Vid personskada och vid sakskada eller ren förmögenhetsskada avräknas ett självriskbelopp. Beloppet fastställs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer och beräknas med ledning av de lägsta självriskbelopp som tillämpas här i landet vid konsumentförsäkring som innefattar skydd mot skada till följd av brott.

Vid personskada, *vid kränkning* och vid sakskada eller ren förmögenhetsskada avräknas ett självriskbelopp. Beloppet fastställs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer och beräknas med ledning av de lägsta självriskbelopp som tillämpas här i landet vid konsumentförsäkring som innefattar skydd mot skada till följd av brott.

Första stycket gäller ej i fråga om skada till följd av brott av någon som avses i 3 §, om brottet har begåtts på eller i närheten av anstalt eller annan plats där han var omhändertagen eller fick vård. Första stycket gäller ej heller, om det i övrigt finns särskilda skäl att inte avräkna något självriskbelopp.

11 §

Brottsskadeersättning med anledning av personskada som fastställs i form av engångsbelopp *utgår* med högst tjugo gånger det *basbelopp* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gäller då ersättningen bestäms. Ersättning som fastställs i form av livränta *utgår* för varje år med högst tre gånger det *basbelopp* som gäller då ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning med anledning av personskada som fastställs i form av engångsbelopp *betalas* med högst tjugo gånger det *prisbasbelopp* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gäller då ersättningen bestäms. Ersättning som fastställs i form av livränta *betalas* för varje år med högst tre gånger det *prisbasbelopp* som gäller då ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning med anledning av sakskada och ren förmögenhetsskada *utgår* med högst tio gånger det *basbelopp* som gäller då ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning *med anledning av kränkning eller* med anledning av sakskada och ren förmögenhetsskada *betalas* med högst tio gånger det *prisbasbelopp*

Prop. 2000/01:68
som gäller då ersättningen be-
stäms.

Om den sammanlagda brottsskadeersättningen efter avräkning av självriskbelopp enligt 10 § första stycket understiger tio kronor, utbetalas ingen ersättning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2002.

År 1988 beslutade regeringen direktiv till en parlamentarisk kommitté för att se över skadeståndslagens regler om ersättning för ideell skada i samband med personskada (dir. 1988:76). Huvuduppgifterna för kommittén var att överväga vilka ersättningsprinciper som bör tillämpas för ideella skador, hur normer för att bestämma ersättningen bör fastställas och om ersättningsnivåerna bör höjas. År 1990 beslutades tilläggsdirektiv till kommittén (dir. 1990:66). Enligt dessa skulle kommittén överväga ändringar i ersättningsnivåerna och regelverket vid skadestånd till våldtäktsoffer och offer för andra våldsbrott som ger utrymme för inte bara kompensation för lidandet utan också hjälp till en förändring av livssituationen.

Kommittén lade fram tre betänkanden: Ersättning för ideell skada till HIV-smittade (SOU 1991:34), Ersättning för kränkning genom brott (SOU 1992:84) och slutbetänkandet Ersättning för ideell skada vid personskada (SOU 1995:33). Kommitténs lagförslag finns i de två sistnämnda betänkandena, vilka har remissbehandlats.

Sammanfattningar av betänkandena finns i *bilagorna 1–3*. Betänkandenas lagförslag finns i *bilagorna 4 och 5*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilagorna 6 och 7*. Sammanställningar av remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendena (Ju 1992:3572 och Ju 1995:1595).

Försäkringsförbundet har i skrift den 27 februari 2001 lämnat vissa synpunkter på bl.a. kommitténs kostnadsberäkningar och tidpunkten för ikraftträdandet av de föreslagna lagändringarna.

Denna proposition innehåller regeringens ställningstaganden till de lagförslag som kommittén presenterar i sina betänkanden. I den mån det är nödvändigt uttalar sig regeringen även om de bedömningar som kommittén gör i olika frågor. De frågor som behandlas rör främst ersättning för ideell skada, men vissa näraliggande frågor om ersättning för ekonomisk skada tas också upp.

Regeringen kommer att följa tillämpningen av och vid behov utvärdera de nya bestämmelserna.

En särskild fråga som rönt uppmärksamhet på senare tid är hur ett ideellt skadestånd bör beaktas vid prövning av den skadelidandes behov av socialbidrag. Denna fråga berörs i regeringens lagrådsremiss Ny socialtjänstlag m.m. som beslutades den 8 februari 2001. Regeringen räknar med att överlämna en proposition till riksdagen senast den 22 mars 2001.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 1 februari 2001 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 8*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 9*. Lagrådet har föreslagit vissa justeringar i lagtexten. Regeringen har följt förslagen. Ett par redaktionella ändringar har också gjorts.

Lagrådet har vidare tagit upp frågan om räckvidden av de mer detaljerade uttalandena i författningskommentaren. Som Lagrådet har påpekat berör detta lagstiftningsärende centrala delar av skadeståndsrätten, ett rättsområde som ger litet utrymme åt annat än allmänt hållna

lagbestämmelser och där rättsbildningen till stor del sker genom praxis. Regeringen har mot denna bakgrund ansett det lämpligt att i en del fall tydligt markera den avsedda innebörden av de föreslagna lagändringarna, bl.a. med exempel utifrån nu gällande praxis.

Regeringen återkommer till vissa av Lagrådets synpunkter i avsnitt 5.1.1 och i avsnitt 11.3.

4 Ersättning för ideell skada

Inom skadeståndsrätten skiljer man mellan ekonomisk och ideell skada. Med ekonomisk skada avses ekonomiska förluster av olika slag, t.ex. kostnader, inkomstförlust och intrång i näringsverksamhet. Ideell skada utgörs däremot av skador av icke-ekonomisk natur, t.ex. kränkningar av den personliga integriteten samt fysiskt och psykiskt lidande i samband med personskador. Gränsen mellan de båda skadetyperna är delvis flytande, och det är i många fall omtvistat vad som är att hänföra till ekonomisk skada respektive ideell skada. Utmärkande för den ideella skadan är ändå att den inte låter sig mätas i pengar på samma sätt som den ekonomiska skadan. Utgångspunkten i svensk skadeståndsrätt är att ersättning endast lämnas för ekonomisk skada. För att ideell skada skall ersättas krävs som princip uttryckligt stöd i lag.

Utvecklingen av den offentliga och privata försäkringen, särskilt på personskadeområdet, har medfört att andra ersättningsformer än skadestånd kommit att få allt större betydelse. Flertalet personskador ersätts numera till stor del av socialförsäkringen och av olika former av enskilda försäkringar på den skadelidandes sida. Försäkringarna ger dock i regel inte ersättning för ideell skada bestämd enligt skadeståndsrättsliga normer. Skadeståndsrättens främsta uppgift på personskadeområdet har därför i praktiken blivit att kompensera ideell skada.

Personskada

I centrum för den svenska skadeståndsrätten står skadeståndslagen (1972:207). Enligt 1 kap. 1 § gäller lagens regler om inget annat är särskilt föreskrivet eller föranleds av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden. Skadeståndslagen ger dock ingen uttömmande reglering av skadeståndsrätten. Åtskilliga allmänt erkända skadeståndsrättsliga grundsatser finns inte i lagen men skall ändå tillämpas. Skadeståndsrätten är därför ett område där rättsbildningen i hög grad styrs av praxis.

Enligt 2 kap. 1 § skadeståndslagen skall den som uppsåtligt eller av oaktsamhet vållar person- eller sakskada ersätta skadan. Av 5 kap. 1 § framgår att skadestånd till den som har tillfogats personskada omfattar ersättning för sjukvårdskostnad och andra utgifter, inkomstförlust, sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt olägenheter i övrigt.

Till personskada räknas såväl kroppsliga som psykiska defekttillstånd. Psykiska besvär kan bestå i chockverkan av en viss händelse men också i efterföljande traumatiska neuroser. För att psykiska besvär skall anses som personskada krävs att en medicinskt påvisbar effekt föreligger. Det är alltså inte tillräckligt med sådana allmänna känslöytringar som är en

normal följd av en skadeståndsgrundande handling, såsom den naturliga vrede, rädsla, oro eller sorg som vanligen upplevs i samband med en skadegörande handling. En medicinskt påvisbar effekt kan visa sig i att den skadelidande blir sjukskriven. Detta är dock inget ovillkorligt krav, utan de medicinska besvären kan framgå på annat sätt.

Ersättningsposterna vid personskada

Ersättningsposterna *sjukvårdskostnader och andra utgifter* samt *inkomstförlust* avser de ekonomiska förluster någon åsamkas på grund av en personskada. I dessa fall är det sålunda fråga om ersättning för ekonomisk skada.

Ersättningsposten *sveda och värk* avser fysiskt och psykiskt lidande under den akuta sjukdomstiden efter skadan. Ersättningsposten är således av ideell karaktär. Den ideella karaktären är dock inte alltid renodlad. Olika utlägg för att underlätta den skadelidandes tillvaro under sjukdomstiden ersätts ofta som en del av beloppet för sveda och värk.

Ersättningsposten *lyte eller annat stadigvarande men* omfattar lidande eller obehag som kvarstår efter den tidpunkt då den skadelidandes personskada kan bedömas som varaktig. Ersättningsposten är av ideell karaktär. Gränsen mellan å ena sidan sveda och värk och å andra sidan lyte eller annat men dras alltså i huvudsak vid den tidpunkt när ett bestående invaliditetstillstånd har inträtt. Med lyte avses främst vanställande kroppsfel, t.ex. ärr, hälta eller förlusten av någon kroppsdel. Annat stadigvarande men tar sikte på andra framtida följder av skadan och då inte bara sådana som medför direkt smärta eller obehag utan också sådana som gör det svårt eller omöjligt för den skadelidande att leva ett normalt liv. I denna form ersätts förlust av sinnesfunktioner, impotens och kroppsfel som inte är vanställande, t.ex. rörelsehinder, talfel eller besvär av en protes.

Även ersättningsposten *olägenheter i övrigt* avser i huvudsak skadeföljder efter den akuta sjukdomstiden. Under denna beteckning ersätts skadeföljder som i tidigare skadeståndsrättslig praxis kompenserades än som ideell och än som ekonomisk skada. Hit hör sådana ofta svårbedömbara faktorer som allmänna besvär av skadan i arbetet, den ökade anspänning som krävs av den skadelidande för att uppnå ett visst arbetsresultat och risken för att i framtiden förlora mera extraordinära inkomster. Ytterligare en grupp av skadeföljder som i viss utsträckning kan ersättas här är förhöjda levnadsomkostnader som kan uppkomma i framtiden på grund av skadan, t.ex. extra utgifter för transporter, större utgifter än normalt för kläder och skor och särskilda kostnader för rekreation och förströelse.

Ersättningstabellerna vid personskada

Ersättningen för sveda och värk samt lyte och men bestäms i regel schablonmässigt. Försäkringsbolagen har genom särskilda skadeprövningsnämnder kommit fram till vissa tabellvärden för olika vanligen förekommande skador. Tabellerna justeras regelbundet och fastställs av Trafikskadenämnden. Trafikskadenämnden har till uppgift att lämna rådgivande yttranden till försäkringsgivarna om ersättning för person-

skada från trafikförsäkringen. Enligt trafikförsäkringsförordningen (1976:659) är samtliga försäkringsbolag som har tillstånd att meddela trafikförsäkring skyldiga att tillsammans med Trafikförsäkringsföreningen upprätthålla och bekosta Trafikskadenämnden. Nämndens reglemente fastställs av regeringen. Regeringen utser också nämndens ordförande. Övriga ledamöter utses av Finansinspektionen. Högsta domstolen har i ett flertal avgöranden sanktionerat att det inom skadeståndsrätten tas utgångspunkt i Trafikskadenämndens tabeller, varför de även tillämpas i domstolarna (jfr rättsfallet NJA 1972 s. 81). Även riksdagen har gett sitt stöd för denna ordning (se prop. 1975:12 s. 111, LU 1975:16 och rskr. 1975:133). Några tabeller av motsvarande slag används inte för att bestämma ersättning för olägenheter i övrigt, även om också denna ersättning numera till viss del grundas på schabloner.

Kränkningersättning

I 1 kap. 3 § skadeståndslagen anges att lagens bestämmelser om skyldighet att ersätta personskada också skall tillämpas i fråga om lidande som någon tillfogar annan genom brott mot den personliga friheten, genom annat ofredande som innefattar brott, genom brytande av post- eller telehemlighet, intrång i förvar, olovlig avlyssning eller olaga diskriminering eller genom ärekränkning eller dylik brottslig gärning. Exempel på brott som vanligen berättigar till sådan kränkningersättning är mordförsök och andra brott mot liv och hälsa, våldtäkt och andra sexualbrott, ofredande och ärekränkning. Det lidande som ersätts enligt 1 kap. 3 § avser känslor som den kränkande handlingen har framkallat hos den skadelidande, såsom chock, rädsla, förnedring, skam eller liknande reaktioner som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det föreligger en personskada. Kränkningersättningen tar sikte på att ersätta den kränkning som uppkommer just i samband med angreppet, medan ersättningen för personskada i form av sveda och värk m.m. avser det efterföljande lidandet. Kränkningersättningen syftar sålunda till att kompensera den skadelidande för den kränkning av den personliga integriteten som brottet har inneburit.

Några tabeller av det slag som används för att bestämma ersättning för sveda och värk samt lyte och men finns visserligen inte när det gäller kränkningersättning. En relativt fast praxis har dock utvecklats i den praktiska skaderegleringen, särskilt av Brottsoffermyndigheten och dess företrädare Brottskadenämnden. Brottsoffermyndigheten kan enligt brottskadelagen (1978:413) bevilja ersättning av statsmedel för skador till följd av brott när den skadelidande inte kan få ersättning från skadevållaren eller från annat håll, t.ex. från någon försäkring.

Länge rådde viss osäkerhet om förhållandet mellan de olika formerna av ideell skada. Frågan gällde om kränkningersättningen skulle ingå i ersättningen för sveda och värk m.m. i de fall personskada uppkommit, eller om de båda skadeposterna skulle ersättas vid sidan om varandra. Det står nu klart att det inte finns några hinder mot att döma ut ersättning enligt dessa båda bestämmelser vid sidan om varandra (se rättsfallet NJA 1990 s. 186).

5.1 Ersättningsposterna

5.1.1 Kostnader för anhöriga

Regeringens förslag: Den skadelidandes rätt till skadestånd för kostnader skall i skälig omfattning avse även kompensation till den som står honom eller henne särskilt nära. Därmed kan anhörigas inkomstförluster och kostnader vid sjukbesök hos den skadade liksom anhörigas kostnader för omvårdnad ersättas i något större omfattning än i dag.

Kommitténs förslag överensstämmer i sak med regeringens förslag. Kommittén föreslår dock en något annorlunda utformning av bestämmelsen (se SOU 1995:33 avsnitt 5.2.1).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan någon invändning. *Göteborgs tingsrätt*, *Statens skaderegleringsnämnd*, *Kammarkollegiet*, *Försäkringsförbundet* och *SAF/Industriförbundet* avstyrker förslaget. Som skäl för avstyrkandet anförs främst att förslaget ger en alltför långtgående rätt till ersättning och att frågan bör hanteras i praxis inom ramen för nuvarande bestämmelse. *Finansinspektionen* anser att den personkrets som kan anses stå den skadelidande särskilt nära bör preciseras i lagen.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 5 kap. 1 § första stycket 1 skadeståndslagen omfattar skadestånd till den som har tillfogats personskada bl.a. sjukvårdskostnader och andra utgifter (kostnader).

Även anhöriga till den skadelidande kan åsamkas kostnader och andra ekonomiska förluster med anledning av skadan. I rättspraxis har skadestånd utgetts för sådana förluster när dessa kan hänföras till den skadelidande. Det gäller t.ex. anhörigas kostnader och inkomstförluster för sjukbesök liksom för vård av den skadade i hemmet, i den mån sådan vård över huvud taget anses kunna ersättas skadeståndsvägen. Kommittén konstaterar att praxis är tämligen liberal när det gäller ersättning för anhörigas sjukbesök under den akuta sjukdomstiden. Däremot intas en mer restriktiv hållning när det gäller sjukbesök för tiden därefter. För att skadestånd skall kunna betalas i sådana fall krävs att besöken är till gagn för den skadade. Så anses ofta vara fallet när den skadade är ett barn. I övrigt ersätts sjukbesöken normalt bara när skadorna är livshotande. Är den skadade inte ett barn och är skadan inte livshotande, finns således små möjligheter att få ersättning för anhörigas kostnader för sjukbesök.

Regeringen delar kommitténs uppfattning att anhörigas inkomstförluster och kostnader vid sjukbesök hos den skadade bör kunna ersättas i något större omfattning än som sålunda nu görs. Detta skulle inte innebära en alltför långtgående rätt till ersättning. Tvärtom är det rimligt om skadestånd för sådana förluster kan betalas även efter den akuta sjukdomstiden, inte bara när den skadade är ett barn utan också när besöken kan antas vara till gagn för en vuxen person som inte lider av en livshotande skada. En förutsättning bör dock vara att besöken är till gagn för den skadade. Även när det gäller kostnader för anhörigas insatser för omvårdnaden av den skadade är det befogat med en mer generös inställning. I den mån kostnader för vård i hemmet ersätts skadestånds-

vägen bör dessa ersättas fullt ut i de fall där vården inte kan ordnas genom det allmännas försorg. Särskilda omständigheter i det enskilda fallet bör också kunna medföra att ersättning ges för kostnader för vård utöver den som det allmänna tillhandahåller (jfr rättsfallet NJA 1996 s. 639).

Som kommittén föreslår bör en viss utvidgning av ersättningsmöjligheterna markeras genom en ändring i 5 kap. 1 § första stycket 1. De aktuella kostnaderna kan ses som en kostnad för den skadelidande och bör ingå i det skadestånd som tillerkänns denne.

Lagrådet har menat att de skattemässiga konsekvenserna av sådan kostnadsersättning som kan ges för en anhörigs inkomstförlust bör analyseras i ärendet. Med anledning därav kan framhållas att skadestånd vid personskada som avser kostnader är skattefritt medan skadestånd som avser inkomstförlust beskattas i den mån ersättningen avser en förlorad inkomst av skattepliktig natur (se SOU 1995:33 s. 66 och 76). Det skadestånd som här avses skall tilldömas den skadelidande som en kostnadsersättning, och ersättningen torde därmed vara skattefri. Dessa kostnader bör styrkas på lämpligt sätt av den skadelidande. En annan sak är att den skadelidandes anhöriga kan bli skattskyldiga för den ersättning de får från den skadelidande om ersättningen avser förlust av en skattepliktig inkomst.

Som nämnts anser en remissinstans att den personkrets som kan anses stå den skadelidande särskilt nära bör preciseras i lagen. Nackdelen med en sådan uppräkningslista är att den inte medger en nyanserad bedömning med hänsyn till de särskilda omständigheter som kan finnas i det enskilda fallet. I enlighet med kommitténs förslag bör lagen inte innehålla en uppräkningslista av vissa personkategorier, utan det bör i lagen bara anges att det skall röra sig om den som står den skadade särskilt nära. Regeln bör dock främst ta sikte på make, registrerad partner, sambo, barn och föräldrar.

5.1.2 Inkomstförlust

Regeringens bedömning: Det krävs ingen lagändring i fråga om ersättningsposten *inkomstförlust*.

Kommitténs förslag och bedömning: Kommittén föreslår en justerad lydelse av 5 kap. 1 § tredje stycket andra meningen skadeståndslagen. Den föreslagna justeringen innebär att "hushållsarbete i hemmet" ersätts med "husligt arbete i hemmet". Avsikten är att markera att bestämmelsen inte är tillämplig på hushållsarbete som den skadelidande har utfört vid sidan av ett avlönat förvärvsarbete. Kommittén gör vidare bedömningen att uteblivet hushållsarbete bör ersättas som inkomstförlust och inte – som enligt utomrättslig praxis – som ersättning för kostnader. Kommittén gör även bedömningar avseende beräkningen av framtida inkomstförlust för barn (se SOU 1995:33 avsnitt 5.2.2).

Remissinstanserna: Flera remissinstanser är kritiska till kommitténs förslag. *Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet* och *Ansvarsförsäkringens personskadenämnd* ifrågasätter om man uppnår önskat resultat genom den av kommittén föreslagna justeringen i lagtexten. Vad gäller kommitténs bedömning avseende vilken ersättningspost som bör tillämpas

framhåller *Trafikskadenämnden* att den i praxis utbildade metoden att lämna skadestånd i form av kostnadsersättning inte har lett till några särskilda problem. Även *Ansvarsförsäkringens personskadenämnd* och *Försäkringsförbundet* anser att praxis fungerar bra.

Skälen för regeringens bedömning: För vissa skadelidande som inte har haft särskild lön för sitt arbete måste inkomstförlusten uppskattas skönsmässigt. En sådan grupp är egna företagare. I 5 kap 1 § tredje stycket första meningen skadeståndslagen föreskrivs att intrång i näringsverksamhet skall likställas med inkomstförlust. En annan grupp är personer som till väsentlig del skött hushållet i hemmet. I 5 kap. 1 § tredje stycket andra meningen föreskrivs därför att värdet av hushållsarbete i hemmet skall likställas med inkomst. Bestämmelsen tar dock endast sikte på fall då hushållsarbetet har bedrivits i stället för ett avlönat förvärvsarbete.

Liksom kommittén anser regeringen att den som på heltid eller deltid har arbetat i hemmet men som på grund av en skada inte längre kan göra det bör få ersättning motsvarande vad det kostar att anlita hjälp från utomstående. Det bör som princip gälla även om någon kostnad för hjälpen i praktiken inte uppkommer på grund av att andra familjemedlemmar tar över arbetet utan att kräva någon särskild ersättning från den skadelidande. Härvid måste givetvis beaktas att vissa nära anhöriga får anses ha en familjerättsligt grundad skyldighet att bistå den skadade även om detta bistånd i viss mån går utöver vad som krävts om skadan inte inträffat. I den praxis som har utvecklats inom den utomrättsliga skaderegleringen brukar också ersättningen bestämmas på detta sätt. Skadeståndet fastställs då normalt som en *kostnadsersättning* och inte som *inkomstförlust*. Det är just detta förhållande som kommittén alltså ser som otillfredsställande, eftersom bestämmelsen i 5 kap. 1 § tredje stycket förutsätter att skadeståndet skall betalas som för inkomstförlust.

Kommittén överväger om ersättningen framdeles bör ges för inkomstförlust – som bestämmelsen i 5 kap. 1 § tredje stycket alltså förutsätter – eller för kostnader. Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att ersättningen bör ges för inkomstförlust. För detta talar särskilt att man annars tvingas arbeta med en fiktion, nämligen att kostnader uppkommer även i fall då familjemedlemmar kostnadsfritt utför hushållsarbete i den skadelidandes ställe.

Denna bedömning är i överensstämmelse med gällande rätt, och någon lagändring behövs alltså inte. Frågan är då om lagen ändå bör ändras för att åstadkomma det klagande som kommittén eftersträvar, nämligen att den ifrågavarande bestämmelsen inte tar sikte på sådant hemarbete som den skadelidande *utför vid sidan om* ett avlönat förvärvsarbete. Här instämmer regeringen i de remissinstanser som motsätter sig förslaget. Avsikten med bestämmelsen får anses framgå tillräckligt tydligt genom de motivuttalanden som gjordes i samband med dess tillkomst (prop. 1975:12 s. 148 och 156). Den föreslagna justeringen i lagtexten kan dessutom inte anses medföra att lagen blir tydligare än den är i dag.

Ersättningsposten inkomstförlust låg visserligen generellt sett utanför kommitténs uppdrag. Kommittén hade dock till uppgift att närmare studera vissa frågor rörande denna ersättningspost, främst frågan om skadestånd till barn för *framtida inkomstförlust*.

Enligt kommittén bör skadestånd för framtida inkomstförlust liksom hittills motsvara den verkliga förlust som kan antas uppkomma och inte

uppskattas efter t.ex. en sådan schablon som den skadelidandes medicinska invaliditetsgrad. Kommittén anser att denna princip bör gälla även skadestånd för framtida inkomstförlust till barn och ungdomar, trots att svårigheterna att bestämma denna förlust kan vara särskilt stora i sådana fall. När barn skadas bör man därför, enligt kommittén, skjuta på den slutliga prövningen till dess bilden har klarnat. Kommittén understryker dock att faktorer som kan hänföras till den skadelidandes sociala närmiljö, främst föräldrars och syskons yrkesinriktning, inte bör påverka bedömningen. Enligt kommittén kan det vidare vara befogat att använda sig av schabloner när det inte finns några andra hållbara kriterier för bedömningen. Kommittén menar här att man vid bedömningen av vilken inkomst den skadelidande skulle ha haft utan skadan kan utgå från den genomsnittsinkomst för heltidsarbete som gäller i Sverige.

Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att skadestånd för framtida inkomstförlust liksom hittills bör motsvara den verkliga förlust som kan antas uppkomma och att detsamma bör gälla även för barn och ungdomar. Som kommittén framhåller bör sådana omständigheter som är att hänföra till den skadelidandes sociala närmiljö därvid i princip inte påverka bedömningen.

Lagen bör dock inte göras mer detaljerad än i dag. De mer detaljerade principerna avseende skadestånd för framtida inkomstförlust bör även i fortsättningen fastställas i rättstillämpningen. Regeringen anser sig vidare inte kunna uttala lika detaljerade rekommendationer för rättstillämpningen som kommittén gör. "Lagstiftning genom motiv" är inte bindande för rättstillämpningen, och lagstiftaren bör inte göra motivuttalanden som kan ge sken av att vara bindande. Men regeringen avser att i fortsättningen noga studera praxis avseende ersättning för framtida inkomstförlust till barn och ungdomar och ta initiativ till eventuellt nödvändiga lagändringar.

5.1.3 Sveda och värk

Regeringens förslag: Bestämmelsen om ersättning för sveda och värk formuleras om för att tydligare visa att ersättningen avser både psykiskt och fysiskt lidande.

Regeringens bedömning: De mer detaljerade bedömningsgrunderna som avser ersättning för sveda och värk bör liksom i dag läggas fast i domstolars och skadeprovsnämnders rättstillämpning.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens förslag (se SOU 1995:33 avsnitt 5.2.3).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser godtar kommitténs förslag. *Brottsoffermyndigheten* och *Sveriges Domareförbund* är tveksamma till förslaget men av olika skäl. Enligt Brottsoffermyndigheten bör de språkliga begreppen moderniseras, och myndigheten föreslår därför "akut lidande" som en lämpligare beteckning än "sveda och värk". Sveriges Domareförbund anser däremot att övervägande skäl talar för att behålla begreppet sveda och värk och menar att några språkliga ändringar inte alls bör ske i lagtexten.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Enligt 5 kap. 1 § första stycket 3 skadeståndslagen skall vid en personskada ersättning

betalas för bl.a. *sveda och värk*. Med sveda och värk avses fysiskt och psykiskt lidande under den akuta sjukdomstiden efter skadetillfället. Den ideella karaktären är dock inte alltid renodlad. Olika utlägg för att underlätta den skadelidandes tillvaro under sjukdomstiden ersätts ofta som en del av beloppet för sveda och värk.

Under posten sveda och värk ersätts sålunda smärta och andra fysiska obehag men även sådana psykiska reaktioner som ångest, sömn- och koncentrationssvårigheter, depressiva reaktioner, sexuella störningar m.m. som visar sig under den akuta perioden. Ersättningen tar inte bara sikte på sådant lidande som skadan i sig innebär utan också på lidande som följer med olika slags vård och behandling. Även oro och ångslan inför framtiden som kan följa med skadan under sjukdomstiden kompenseras som ersättning för sveda och värk. Ersättning för sveda och värk brukar bestämmas i ett sammanhang sedan den akuta sjuktiden har löpt ut och förhållandena kan överblickas. Det förekommer dock, särskilt vid längre akuttider, att skadestandsfrågan prövas redan på ett tidigare stadium. Som framgår av avsnitt 4 har ersättningen för sveda och värk efter hand standardiserats och bestäms i den praktiska skaderegleringen efter särskilda hjälptabeller som fastställs av Trafikskadenämnden.

Kommittén framhåller att sådana objektivt konstaterbara kriterier som vårdtidens längd, vårdform och skadans art bör användas som mätare av skadans omfattning. För att man skall kunna göra en nyanserad bedömning bör, enligt kommittén, normerna i hjälptabellerna ge anvisningar om bl.a. vad som är att anse som en svår psykisk skada och vilka olika former av psykiatrisk behandling som skall leda till höjd grundersättning. Likaså anser kommittén att det bör komma till klart uttryck att svårt psykiskt lidande är att jämföra med svår smärta. Kommittén understryker också att normerna bör ändras så att ersättningsbeloppen till svårt skadade inte sjunker för snabbt. Den bedömningen sägs motiverad inte bara av hänsyn till de psykiska skadorna utan i viss mån även med tanke på de fysiska skadorna.

Kommittén diskuterar också frågan om andra faktorer än de nyssnämnda borde påverka bedömningen, t.ex. gärningens beskaffenhet, den skadelidandes ålder eller dennes känslighet i olika avseenden. Enligt kommitténs mening är sådana faktorer mindre lämpliga bedömningskriterier i ett system med en ganska schabloniserad prövning som i stor utsträckning görs av olika skadeprövningsnämnder. Detta är ett system som enligt kommittén har sådana fördelar att det bör behållas varför lagen även fortsättningsvis bör utgå från detta.

Kommittén gör åtskilliga uttalanden om hjälptabellerna och om de normer och bedömningar som enligt kommittén bör tillämpas. Regeringen har i och för sig ingen invändning i sak men har inte anledning att göra några motsvarande uttalanden. I sina överväganden har regeringen i första hand att bedöma vilka lagändringar som behövs.

Utgångspunkten bör vara att lagen inte görs mer detaljerad än i dag. Grunderna för den ersättning för sveda och värk som bör betalas i olika fall bör i stället, liksom nu, läggas fast i domstolars och skadeprövningsnämnders rättstillämpning. Därvid är de hjälptabeller som används ett viktigt instrument.

Enligt regeringen finns inte anledning att åstadkomma ändringar i nuvarande rättstillämpning avseende ersättning för sveda och värk. I det sammanhanget konstaterar regeringen att betydelsefulla ändringar

numera har skett i Trafikskadenämndens hjälptabeller, i regel med den inriktning som kommittén förespråkar. Enligt tabellerna bestäms ersättning för sveda och värk med utgångspunkt i ett grundbelopp per månad. Grundbeloppet varierar beroende på vårdtyp, skadetyper och vårdtidens längd, och det kan höjas om det finns särskilda omständigheter. Tabellerna ger numera anvisning om vad som är att anse som en svår psykisk skada. Till svåra psykiska skador hänförs bl.a. tillstånd med avskärmning från omgivningen genom t.ex. stumhet eller minnesförlust och mycket svåra ångestattacker med känsla av identitetsförlust eller överklighet. Grundbeloppet kan höjas, t.ex. om den skadelidande har genomgått vård på en intensivvårdsavdelning. Vid svår smärta under behandlingstiden i hemmet kan tillägg utöver grundbeloppet betalas vid t.ex. svår psykisk skada. För att ersättningens storlek skall kunna bestämmas med ledning av tabellen krävs normalt medicinsk utredning i form av läkarintyg. Det är dock inget krav för tabellens tillämpning att den skadelidande har blivit sjukskriven. För barn och pensionärer, som i regel inte blir formellt sjukskrivna, görs vanligtvis en uppskattning av akut sjuktid. Detsamma gäller vid psykiska besvär till följd av sexuella övergrepp. Ersättning till svårt skadade ges med oförändrat belopp under sex månader i stället för tre månader som tidigare var fallet.

Som kommittén konstaterar kan det ifrågasättas om begreppet sveda och värk är en lämplig beteckning på en ersättningspost som inte bara omfattar fysiska störningstillstånd utan också psykiska sådana. Sveda och värk är också språkligt sett ett ålderdomligt uttryck. Fördelen är att detta är väl inarbetat och bekant även långt utanför kretsar med specialkunskaper. Motsvarande begrepp förekommer i flera andra länder, också som beteckning på psykiska besvär. Som kommittén anser bör begreppet inte utmönstras ur skadeståndslagen. Däremot bör det som kommittén föreslår markeras genom tillägg i lagtexten att med sveda och värk avses inte bara fysiskt utan även psykiskt lidande.

Någon lagändring härutöver behövs inte såvitt gäller ersättning för sveda och värk.

5.1.4 Lyte eller annat stadigvarande men

Regeringens förslag: Bestämmelsen om ersättning för lyte eller annat stadigvarande men formuleras om för att tydligare visa att ersättningen avser både psykiskt och fysiskt lidande.

Regeringens bedömning: De mer detaljerade bedömningsgrunderna som avser ersättning för lyte eller annat stadigvarande men bör liksom i dag läggas fast i domstolars och skadeprövningsnämnders rättstillämpning.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens förslag (se SOU 1995:33 avsnitt 5.2.3).

Remissinstanserna har inget att invända mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Ersättningsposten lyte eller annat stadigvarande men avser bestående skadeföljder, dvs. sådana som kvarstår efter den tidpunkt när den skadades tillstånd har blivit stationärt och behandling i egentlig mening har upphört. Utmärkande för dessa skadeföljder är således att de kan antas påverka den

skadades liv permanent. Ersättningen för lyte tar sikte på fysiskt och psykiskt lidande på grund av främst vanställande kroppsfel, ärr, hälta, förlust av kroppsdel och liknande. Ersättningen för annat stadigvarande men avser andra framtida följder av skadan, alltså inte bara sådana som medför direkt smärta eller obehag utan också sådana som framkallar svårigheter för den skadelidande att klara sig i ett normalt liv. Bland de skadeföljder som ersätts genom skadestånd för stadigvarande men finns bestående lidande och obehag som är förknippat med rörelseinskränkning, dövhet samt mistad eller nedsatt syn, lukt eller smak. Andra sådana skador är upphörd eller nedsatt potens och förlust av möjlighet att få barn. Även oro för att i framtiden drabbas av sviter av skadan eller råka ut för skadefall som förvärrar följderna av det inträffade ersätts som stadigvarande men. Hit hör också lidande på grund av omgivningens reaktion, t.ex. medvetandet eller misstanken om att man av andra uppfattas som vanställd eller som mindre dugande. Vidare anses ersättningen i allmänhet omfatta förlust av möjligheten att ägna sig åt olika fritidssysselsättningar, i den mån denna förlust saknar ekonomisk betydelse.

Lika lite som för ersättning för sveda och värk ges det i skadeståndslagen några närmare riktlinjer för hur ersättningen för lyte och men skall bestämmas. Vägledning kan i stället fås i hjälptabeller som fastställs av Trafikskadenämnden. Regeringen instämmer i kommitténs uppfattning att detta system bör behållas.

Kommittén anser det rimligt att skadestånd för stadigvarande men bestäms utifrån den skadelidandes medicinska invaliditet och ålder vid invaliditetens inträde. Det är fråga om psykiska och fysiska besvär som enligt kommittén i stort sett kan antas drabba de skadelidande lika, oberoende av social situation och livsbetingelser i övrigt. Därför är det enligt kommittén en lämplig ordning att som hittills tillämpa en schabloniserad ersättning som leder till lika behandling av alla skadelidande inom samma åldersgrupp och med samma invaliditetsgrad. Sedan år 1996 tillämpas tabeller för bedömningen av den medicinska invaliditeten som i allt väsentligt torde överensstämma med kommitténs önskemål om hur ersättningen bör bestämmas. I hjälptabellerna differentieras beloppen efter den skadelidandes ålder, skadans art och vilken grad av invaliditet som den skadelidande har drabbats av. Tabellerna omfattar betydligt fler skador än tidigare, framför allt gäller det skador av neurologisk karaktär. Tabellerna bygger på grundtanken att samtliga tillstånd kan graderas från 0–100 procent, varvid 0 innebär ett helt oskadat funktionsspektrum och 100 innebär förlust av all kroppslig och psykisk funktion. En sådan gradering har möjliggjorts genom att man har beaktat inte bara förlorad funktionsförmåga utan också kvarvarande förmåga. Numera tillämpas även en tabell för bestämmande av ersättning för ärr och andra utseendemässiga följder av en personskada. Ersättningen beror i första hand på var på kroppen skadan är belägen, hur vanprydande skadan är och vilken ålder den skadelidande har vid den akuta sjuktidens slut. I extrema fall kan avsteg från tabellen göras. De fall som främst avses är då skadorna är påtagligt fränstötande, t.ex. vid allvarliga och utbredda brännskador.

Regeringen har i och för sig inga invändningar mot kommitténs överväganden men ser inte heller här skäl att uttala någon närmare uppfattning om tillämpningen i olika slags situationer. Det kan konstateras

att den praxis som har utbildats i anslutning till tabellerna är sådan att någon lagändring inte är påkallad.

Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att det bör förtydligas i lagtexten att ersättning för lyte eller andra stadigvarande men avser fysiskt och psykiskt lidande av bestående art.

Av det följande avsnittet framgår att regeringen föreslår att ersättningsposten lyte och annat stadigvarande men skall rymma vissa olägenheter som i dag ersätts som olägenheter i övrigt. Effekterna av detta diskuteras vidare i författningskommentaren (avsnitt 11.1).

5.1.5 Särskilda olägenheter

Regeringens förslag: Ersättningsposten *olägenheter i övrigt* slopas och ersätts av en ersättningspost med snävare innehåll kallad *särskilda olägenheter*. Vissa skadeföljder som i dag ersätts med schablonmässigt belopp som olägenheter i övrigt avses rymmas under andra ersättningsposter.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens (se SOU 1995:33 avsnitt 5.2.5).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna godtar förslaget. Många remissinstanser är dock kritiska. *Hovrätten för Nedre Norrland*, *TCO*, *Göteborgs tingsrätt* och *Regionåklagarmyndigheten i Göteborg* befarar att de tillämpningsproblem som finns i dag kan bestå. *Ansvarsförsäkringens personskadenämnd* och *Försäkringsjuridiska föreningen* biträder förslaget att lyfta över schablonersättningen till posten lyte och men och anser att olägenhetsersättning därutöver inte bör komma i fråga annat än i rena undantagsfall. Även *SAF/Industriförbundet* och *Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet* vill ytterligare skärpa kraven för ersättning. *Statens skaderegleringsnämnd*, *Kammarkollegiet* och *Försäkringsförbundet* anser att ersättningen för olägenheter bör slopas helt. Enligt *Försäkringsförbundet* bör i vart fall sådan ersättning betalas endast för anspänning i förvärvslivet av synnerligen svår beskaffenhet. *Trafikskadenämnden* anser att bedömningen av olägenhetsersättningen sker på ett smidigt sätt och är tveksam till om de eftersträvade fördelarna uppnås med förslaget. *Advokatsamfundet* ifrågasätter om man inte bör antingen behålla nuvarande ordning eller helt slopa olägenhetsbegreppet. *Brottsoffermyndigheten* anser att den nuvarande skadeståndsposten olägenheter i övrigt helt bör slås samman med posten lyte och men.

Bakgrund: Enligt 5 kap. 1 § första stycket 3 skadeståndslagen omfattar skadestånd till den som har tillfogats personskada ersättning för *olägenheter i övrigt* till följd av skadan. Till denna ersättningspost hänförs sådana ofta svårbedömda faktorer som allmänna besvär av skadan i arbetet och den ökade anspänning som krävs av den skadelidande för att han eller hon skall uppnå ett visst arbetsresultat. Ersättningen är då tänkt att utgöra en ideell kompensation för den skadades faktiska eller förmodade strävan att trots skadan göra ett så fullgott arbete som möjligt. Vidare hänförs hit risken för inkomstförluster genom tillfällig frånvaro från arbetet och i viss utsträckning den risk för förlust av mera extraordinära inkomster som skadan allmänt sett kan innebära. Ytterligare en grupp av skadeföljder som ersätts är fördyrade levnadsomkostnader som

i framtiden kan uppkomma på grund av skadan. Även förlust av fritidssysselsättning som kan ha ekonomisk betydelse för den skadade, t.ex. arbete på fritidshus, skall enligt motiven beaktas när ersättning för olägenheter i övrigt bestäms. I den praktiska tillämpningen har även andra konsekvenser av skadan på fritiden ersatts som olägenheter i övrigt. Exempel är anspänning i hushållsarbete eller liknande arbete, såsom skötsel av bil, villa eller trädgård. Rent ideella skadeföljder på fritiden har dock traditionellt ansetts kompenserade genom skadestånd för lyte och annat stadigvarande men (se t.ex. prop. 1975:12 s. 110 f. och 149).

En särskild fråga här är i vad mån mistad förmåga att utöva en viss fritidssysselsättning bör ersättas efter en individuell bedömning. I rättsfallet NJA 1992 s. 642 hade en skadelidande begärt ersättning för olägenheter i övrigt därför att han på grund av sin skada inte längre kunde ägna sig åt sportdykning på fritiden. Frågan var om den skadade, utöver vad andra som drabbats av motsvarande skada är berättigade till, borde få särskild ersättning för att han inte kunnat fortsätta med just sportdykningen. Högsta domstolen tillerkände den skadelidande "särskild ersättning" för minskade möjligheter att syssla med sportdykningen. Skadeståndet dömdes ut som ersättning för olägenheter i övrigt. Rättsfallet är omdiskuterat och har kritiserats. Till grund för kritiken ligger uppfattningen att ideell skada bör hållas fri från individuella överväganden och att skadeståndsrätten bör utnyttjas i första hand för svåra skador och inte för förlust av glädjeämnen.

I dag torde ersättning för olägenheter i övrigt betalas endast vid invaliditet, trots att lagtexten egentligen inte på något sätt säger att det skall vara så. I den praktiska skaderegleringen lämnas skadestånd för olägenheter i övrigt ofta mer schabloniserat till skadade med samma invaliditetsgrad upp t.o.m. en invaliditetsgrad på ungefär tio procent enligt den invaliditetstabell som började tillämpas år 1996. Vid högre invaliditetsgrader kan man inte skönja samma anknytning till den tillämpliga invaliditetsgraden, utan här varierar ersättningsarna mera beroende på omständigheterna i det enskilda fallet.

Ersättningen för olägenheter i övrigt beräknas vanligen genom att det fastställs ett årligt belopp, vilket kapitaliseras med hjälp av en åldersfaktor som beror av den skadelidandes ålder. Ibland utdöms ett gemensamt belopp för lyte och men samt olägenheter i övrigt.

Skälen för regeringens förslag: Ersättningsposten olägenheter i övrigt har länge varit omdiskuterad. Som kommittén påpekar är gränsen mot andra ersättningsposter otydlig, och det finns därmed risk att en och samma skadeföljd ersätts samtidigt under flera poster. Det är också oklart hur ingående olägenheterna skall utredas i det särskilda fallet och med vilket belopp de skall ersättas. Det är svårt att veta vilka krav man skall ställa på olägenheterna för att de skall ersättas särskilt som "olägenheter i övrigt". Ersättningsposten ger sålunda tillämpningsproblem och vållar inte sällan bekymmer i den praktiska skaderegleringen. Det är tydligt att ersättningsposten har fått en betydligt mer schabloniserad tillämpning än vad som var avsett när den infördes år 1975.

Kommittén konstaterar att det i den praktiska skaderegleringen lämnas skadestånd för olägenheter i övrigt med i stort sett samma belopp till skadelidande med samma invaliditetsgrad upp t.o.m. 15 procent. Som framgår ovan gäller från den 1 juli 1996 en ny tabell där den tidigare

procentsatsen motsvarar ungefär 10 procent. De standardbelopp som på detta sätt fastställs vid lägre invaliditetsgrader bör enligt kommitténs mening i fortsättningen ingå i ersättningen för lyte och men, som alltså skulle höjas med motsvarande belopp. För de fall där det av utredningen i skadeärendet framgår att den skadelidande på grund av särskilda förhållanden måste anses ha tillfogats olägenheter som klart överstiger vad som kompenseras genom den tabellariskt bestämda ersättningen för lyte och men föreslår kommittén att ersättning skall kunna ges under en ny skadeståndspost, ”särskilda olägenheter”. Ersättning för särskilda olägenheter bör enligt kommittén även efter individuell bedömning ges till skadelidande med en invaliditetsgrad över den nämnda procentsatsen när det gäller framför allt sådana olägenheter i arbetet som består i allmänna besvär och ökad anspänning för att uppnå vissa arbetsresultat. Enligt kommittén bör också förlust av fritid kunna ersättas som särskilda olägenheter när denna förlust innebär ett avsevärt ingrepp i den skadelidandes livsföring. Avsikten med den föreslagna ersättningsposten är emellertid inte att det under den bör ersättas förhöjda levnadskostnader eller smärre inkomstförluster. Kommittén poängterar att sådana ekonomiska förluster, som för närvarande alltså i stor utsträckning ersätts som olägenheter i övrigt, i fortsättningen bör ersättas under de poster där de enligt kommittén hör hemma, nämligen som kostnader respektive inkomstförlust.

Regeringen instämmer i kommitténs överväganden såtillvida att det vore en fördel om ersättningsposten kunde begränsas till så få skadeföljder som möjligt och om de vanligare skadeföljderna kunde ersättas under de traditionella ersättningsposterna. Ersättningsposten skulle också bli tydligare och skaderegleringen enklare, om ersättningspostens ideella karaktär kunde renodlas. I likhet med kommittén anser regeringen alltså att ersättningsposten olägenheter i övrigt bör utgå och att i stället en ny ersättningspost för särskilda olägenheter bör införas.

Som regeringen redan har varit inne på är det inte lämpligt att lagstiftaren genom preciserade motivuttalanden försöker att i detalj styra rättstillämpningen. Regeringen anser sig därför inte kunna uttala lika detaljerade rekommendationer som kommittén gör. Men den principiella grunden för en ny renodlat ideell ersättningspost – särskilda olägenheter – bör vara i huvudsak den som kommittén förordar. Det innebär att ersättning för särskilda olägenheter bör betalas endast vid särskilt allvarlig invaliditet och efter en individuell prövning samt därutöver undantagsvis om olägenheten klart överstiger vad som kompenseras genom ersättning för lyte eller annat stadigvarande men. Den närmare uttolkningen av bestämmelsen får överlämnas till rättstillämpningen. Regeringen återkommer dock något ytterligare till frågan i författningss kommentaren (avsnitt 11.1).

Förslaget innebär alltså att vissa skadeföljder som i dag ersätts under posten olägenheter i övrigt i fortsättningen avses bli ersatta under andra ersättningsposter, särskilt lyte eller annat stadigvarande men.

Regeringens förslag: Nära anhöriga till den som dödats genom en skadeståndsgrundande handling skall ha en lagreglerad rätt till skadestånd för personskada, främst psykiska besvär, som har åsamkats dem till följd av dödsfallet. De psykiska besvären skall normalt inte behöva styrkas med läkarintyg.

Regeringens bedömning: Någon särskild ersättningspost för kränkning eller sorg och saknad bör inte införas.

Kommitténs förslag överensstämmer i stort med regeringens förslag (se SOU 1995:33 avsnitt 5.5).

Remissinstanserna har skilda uppfattningar. Flera remissinstanser, bl.a. *Riksåklagaren* och *Brottsoffermyndigheten*, är positiva till en utvidgning av rätten till skadestånd i enlighet med förslaget. Samtidigt är flera remissinstanser kritiska, bl.a. *SAF/Industriförbundet*, *Försäkringsförbundet* och *Ansvarsförsäkringens personskadenämnd*. De kritiska remissinstanserna anser att förslaget kan medföra tillämpningsproblem, att frågan bör lösas i praxis och att det inte bör finnas en längre gående ersättningsrätt än den som kommit till uttryck i Högsta domstolens pleniavgöranden år 1993 (se nedan). Remissinstanserna är även splittrade i frågan om införande av en ersättningspost för kränkning eller sorg och saknad för efterlevande till den som har dödats genom en brottslig eller annan skadeståndsgrundande handling. *Göteborgs tingsrätt* och *Regionåklagarmyndigheten i Göteborg* uttalar sig mot en ersättningspost för sorg och saknad, medan *Brottsoffermyndigheten*, *Patientskadenämnden* och *Försäkringsjuridiska föreningen* är positiva till en sådan ersättningspost. *Riksåklagaren* uttalar sig för att en ersättningspost för kränkning införs vid uppsåtliga brott.

Bakgrund: Som framgår av avsnitt 4 anses psykisk chock och andra psykiska besvär som personskada endast om besvären utgör en medicinskt påvisbar effekt. För rätt till skadestånd krävs också att de psykiska besvären har orsakats av en skadeståndsgrundande handling. Det är dock inte tillräckligt att enbart detta orsakssamband finns. Ett sådant vidsträckt skadeståndsansvar skulle kunna föra alldeles för långt och innebära att alltför oväntade och avlägsna skadeföljder ersätts. För att ett skadeståndsansvar skall komma i fråga krävs enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer något mer än att en skada i logisk mening har orsakats av en skadeståndsgrundande handling. En sådan begränsning ligger i grundsatsen att enbart beräknliga och i viss mån typiska följder av det skadegörande beteendet ersätts. Inom skadeståndsrätten brukar detta uttryckas så att det skall finnas *adekvat kausalitet* mellan det skadegörande beteendet och skadan. Ibland ställer man vid denna adekvansbedömning också upp ett krav på att skadan inte är en alltför avlägsen följd av det skadegörande beteendet. En liknande begränsning är att det skall finnas ett samband mellan de moment som konstituerar ett vårdslöst beteende och själva skadan eller, när det är fråga om strikt ansvar för farlig verksamhet, att skadan skall utgöra en följd av den för verksamheten typiska faran. Ytterligare en begränsning, som ger uttryck för ungefär samma tanke, är att skadestånd inte skall betalas för skador som faller utanför *skyddsändamålet* för en viss skadeståndsregel. Likaså betalas skadestånd endast till den som omedelbart, eller direkt, drabbas

av en skada. En ekonomisk förlust som är en följd av att någon annan har tillfogats person- eller sakskada räknas inte som en ren förmögenhets-skada utan som en s.k. tredjemansskada. En sådan tredjemansskada är enligt skadeståndslagen ersättningsgill endast i ett fall, nämligen när det gäller ersättning till efterlevande för begravningskostnader och för förlust av underhåll (se 5 kap. 2 §).

Den som drabbas av medicinskt påvisbara psykiska besvär till följd av en skadeståndsgrundande handling som riktar sig mot honom eller henne själv kan bli berättigad till skadestånd för dessa besvär även när han eller hon inte i övrigt tillfogats någon personskada (jfr rättsfallet NJA 1971 s. 78). Men en rätt till ersättning för psykiska besvär utan någon kroppslig skada kan finnas också i vissa fall när själva den skadeståndsgrundande handlingen riktar sig mot någon annan. I domstolarnas och försäkringsbolagens praxis har skadestånd sålunda betalats ut för psykiska besvär som tillfogats någon av att *bevittna att en nära anhörig dödas eller skadas allvarligt genom våldsbrott*. Den tidigare Brottsskadenämnden har även tillerkänt ersättning om någon tillfogats en psykisk chock när han eller hon strax efteråt kommit till platsen och *sett en nära anhörig död eller skadad*. Trafikskadenämnden och trafikförsäkringsbolagens praxis har under lång tid varit att ersättning lämnas för psykiska besvär som någon fått när han eller hon varit vittne till att en nära anhörig omkommit i en trafikolycka.

Däremot ansågs länge att den som har tillfogats psykiska besvär av *underrättelsen* om att en nära anhörig dödates eller skadats allvarligt genom en skadeståndsgrundande handling inte hade någon rätt till ersättning för dessa besvär (rättsfallet NJA 1979 s. 620). I sådana fall ansågs det nämligen inte finnas adekvat kausalitet mellan den skadegörande handlingen och de psykiska besvärerna. Genom två pleniavgöranden år 1993 ändrade Högsta domstolen denna praxis (rättsfallen NJA 1993 s. 41 I och II). De aktuella fallen gällde *psykiska besvär som tillfogats någon till följd av att en nära anhörig blivit uppsåtligt dödad*. I båda fallen var det fråga om minderåriga barn som hade dödates på ett exceptionellt brutalt sätt. Nära anhöriga till barnen hade drabbats av psykiska besvär när de underrättats om att barnen dödates. Högsta domstolen beviljade de anhöriga ersättning för deras psykiska besvär.

I 1993 års pleniavgöranden konstaterade Högsta domstolen att ett argument mot att döma ut skadestånd i fall som de aktuella skulle kunna vara den vedertagna principen att en skada som endast indirekt träffar en skadelidande (tredjemansskada) inte ersätts. Enligt domstolen har dock denna princip sitt huvudsakliga tillämpningsområde när tredje man drabbas av en allmän förmögenhetsskada till följd av att någon annan har lidit en fysisk skada och kan i vart fall inte i sig anses hindra skadestånd till den som själv tillfogats personskada. När det gällde frågan om adekvat kausalitet ifrågasatte domstolen om det fanns skäl att upprätthålla ett sådant synsätt som har kommit till uttryck i NJA 1979 s. 620 (se ovan). Domstolen konstaterade att psykiska besvär hos de närstående är en typisk och näraliggande följd när en person dödas genom en uppsåtlig handling. Enligt domstolen talade vidare starka billighetsskäl för att skadestånd skall kunna betalas om det visas att sådana besvär har uppstått. Domstolen tog upp frågan hur långt man borde gå i rättspraxis när det gäller att vidga skadeståndsmöjligheterna samt konstaterade att det kan diskuteras om skadestånd även bör kunna betalas när någon

drabbas av psykiska besvär till följd av att en närstående har skadats allvarligt men inte avlidit. Domstolens slutsats var att sådana skadeståndsmöjligheter kräver så ingående överväganden av principiell och praktisk natur att de lämpligen bör ankomma på lagstiftaren. Enligt domstolen kunde dock möjligheterna till skadestånd – utan ny lagstiftning – utvidgas till de fall där en person har drabbats av psykiska besvär till följd av att en närstående blivit *uppsåtligen dödad*. Domstolen biföll de anhörigas skadeståndsyrkanden och ändrade därmed tidigare rättspraxis. Med utgångspunkt i allmänt tillämpade normer för ersättning av detta slag, dvs. Trafikskadenämndens hjälptabeller, bestämdes ersättningen till 25 000 kronor per person. Genom avgörandena besvarades också en annan fråga. Domstolen fann nämligen att det i de aktuella fallen inte kan betalas någon ersättning enligt 1 kap. 3 § till de efterlevande för *kränkning*. Bestämmelsen om kränkingsersättning tar sikte på den integritetskränkning som någon har utsatts för genom brott mot *dennes* person, frihet, frid eller ära och kunde enligt domstolen inte anses ge rätt till ersättning för det lidande som därigenom tillfogas någon annan.

År 1996 (dvs. sedan kommittén hade lämnat sitt slutbetänkande) skedde ytterligare en utvidgning i rättspraxis av närståendes rätt till ersättning för psykiska besvär som utgör personskada. Högsta domstolen dömde då ut skadestånd vid *grov oaktsamhet* som låg mycket nära uppsåtligt handlande (se rättsfallet NJA 1996 s. 377). Skadeståndet avsåg ersättning för psykiska besvär till föräldrarna och systemen till en pojke som hade dödats när han under lek på trottoaren blivit överkörd av en rattfull bilist. Högsta domstolen prövade därefter år 1999 frågan om även närstående till den som dödats genom *oaktsamhet som inte är grov* har rätt till skadestånd för psykiska besvär (se rättsfallet NJA 1999 s. 632). Domstolens majoritet besvarade denna fråga nekande, varvid det hänvisades till att en så långtgående utvidgning av dessa möjligheter som till situationer där dödsfallet har orsakats av ett vårdslöst eller annat skadeståndsgrundande handlande förutsätter så ingående överväganden av både principiell och praktisk natur att de lämpligen bör ankomma på lagstiftaren. Två justitieråd var dock skiljaktiga och ville bifalla yrkandena och därmed genom rättspraxis utvidga rätten till skadestånd.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Behovet av en ny lagreglering

Högsta domstolen har alltså under 1990-talet i fyra avgöranden av särskilt intresse tagit ställning till frågan i vilken omfattning det finns en rätt till skadestånd för psykiska besvär som någon har drabbats av till följd av att en nära anhörig dödats eller skadats allvarligt (NJA 1993 s. 41 I och II, NJA 1996 s. 377 och NJA 1999 s. 632). Rättsläget torde i dag vara att det finns en rätt till skadestånd för psykiska besvär som har orsakats av att en nära anhörig dödats, ifall dödandet skett uppsåtligen eller av grov oaktsamhet som ligger mycket nära ett uppsåtligt handlande. Däremot har anhöriga ingen rätt till ersättning för psykiska besvär, om dödandet orsakats av ett enbart oaktsamt eller annat skadeståndsgrundande handlande (strikt ansvar). Det finns inte heller några avgöranden från högre instanser där ersättning har lämnats när någon

tillfogats psykiska besvär av vetskapen om att en nära anhörig skadats allvarligt genom en skadeståndsgrundande handling.

Som framgått har Högsta domstolen också uttalat att en mer långtgående utvidgning av rätten till skadestånd för psykiska besvär till följd av någons död eller allvarliga personskada förutsätter så ingående överväganden av både principiell och praktisk natur att de lämpligen bör ankomma på lagstiftaren. Man kan således inte räkna med någon ytterligare rättsbildning genom praxis som drar upp gränsen mellan sådana fall där förutsättningarna för ansvar skall anses föreligga och sådana fall där det inte är rimligt att låta skadevällaren betala skadestånd till närstående. I linje med vad Högsta domstolen har uttalat bör det alltså nu genom lagstiftning bestämmas var gränsen skall gå.

Principer för en ny reglering

Som kommittén framhåller bör det krävas att en ny lagreglering så tydligt som möjligt anger vilka fall som är ersättningsgilla; ingen är betjänt av en lagregel som huvudsakligen hänvisar till rena rimlighetsavgöranden och därmed leder till ett oklart rättsläge. Lagregeln bör vidare vara praktiskt användbar och får inte ge upphov till för höga administrationskostnader i den praktiska skaderegleringen. Givetvis måste de samhälls-ekonomiska konsekvenserna i stort också beaktas.

Med hänsyn till dessa krav kan regeln inte ge rätt till skadestånd för vem som helst som har fått psykiska besvär när någon annan dödats till följd av en skadeståndsgrundande handling. En sådan rätt bör i princip tillkomma bara den som genom släktskap, samboende eller liknande står den skadade *särskilt nära*.

Regeringen delar även kommitténs uppfattning att en lagreglerad rätt till skadestånd bör begränsas till fall där den nära anhörige har *dödats*. Givetvis kan psykiska besvär också framkallas av att en nära anhörig har skadats. Det är emellertid då inte lika säkert att besvären är en förutsebar och typisk följd av skadehändelsen. Klart är att så inte är fallet när en nära anhörig har skadats lindrigt. Däremot torde besvären inte vara oväntade och atypiska när den nära anhörige har tillfogats en allvarlig personskada. Men det går inte att dra en lika fast gräns mellan allvarliga och lindriga fall av personskador som mellan dödsfall och andra fall. En generell rätt till skadestånd för psykiskt lidande till följd av att en nära anhörig har skadats allvarligt skulle dessutom kunna få kostnadskonsekvenser som är svåra att överblicka. Som kommittén poängterar utesluter detta inte att skadestånd i särskilda fall bör kunna betalas även för psykiska besvär till följd av att en nära anhörig har skadats allvarligt. Framför allt gäller det när någon har tillfogats lidandet av att bevittna själva skadehändelsen (jfr rättsfallet NJA 1971 s. 78). Även annars, t.ex. när den nära anhörige har överlevt efter att ha svävat mellan liv och död, kan en rätt till skadestånd te sig befogad. Regeringen instämmer dock i att en generell lagreglering inte bör utformas med sikte på fall av detta eller liknande slag, utan dessa fall bör även i fortsättningen avgöras i rättstillämpningen med beaktande av samtliga föreliggande omständigheter.

Enligt regeringens mening bör en lagreglering av rätten till skadestånd för anhörigas psykiska besvär inriktas på fall där en nära anhörig har

dödats genom en skadeståndsgrundande handling. Frågan är då om det finns någon anledning att i lagen dra en ytterligare gräns med hänsyn till *grunden för skadeståndsansvaret*. Rättsläget i dag innebär att grunden för skadeståndsskyldigheten är av avgörande betydelse för om skadestånd för psykiskt lidande kan betalas till anhöriga. I likhet med kommittén kan regeringen inte se att det finns anledning att göra någon sådan gränsdragning. När det gäller skadestånd för personskada finns det knappast skäl att låta rätten till skadestånd vara beroende av om skadan har framkallats uppsåtligt eller av ett grovt vårdslöst eller ett enbart vårdslöst beteende. När någon dödas torde psykiskt lidande hos de anhöriga i regel vara lika typiska och beräkneliga oavsett om skadevållaren varit oaktsam eller handlat med uppsåt. Det finns knappast heller några rationella skäl för att här sätta en gräns vid de fall där en nära anhörig har dödat genom ett vårdslöst förfarande. Det skulle tvärtom bara försvåra skaderegleringen, om man måste utreda om vårdslöshet har förekommit även när skadeståndsansvaret är strikt. Kommittén påpekar att det i den allmänna samhällsdebatten har framhållits att svensk skadeståndsrätt inte är tillräckligt generös när det gäller skadestånd för psykiska besvär till följd av att en nära anhörig dödat genom en skadeståndsgrundande handling. En rätt till skadestånd oavsett grunden för skadeståndsansvaret torde stå i samklang med det allmänna rättsmedvetandet. Det finns således starka skäl att göra efterlevandes rätt till skadestånd för psykiskt lidande oberoende av grunden för skadeståndsskyldigheten.

I likhet med kommittén anser regeringen att även trafikskadeersättning bör omfattas av de nya reglerna. Detta är konsekvent med att ersättningsrätten skall gälla även när den som orsakat dödsfallet är ansvarig på strikt grund.

Frågan är om en sådan utvidgning av ersättningsrätten skulle få så negativa samhällsekonomiska konsekvenser att den trots allt inte bör väljas.

En mycket stor del av de fall där någon dödas genom en ersättningsgrundande handling inträffar i trafiken och belastar således trafikförsäkringen. Enligt den beräkning kommittén har gjort skulle kostnaderna ligga på 10–15 miljoner kronor om året, vilket motsvarar 1–1,5 procent av trafikförsäkringspremierna. Kostnaderna med anledning av övriga dödsfall belastar i regel en ansvarsförsäkring eller, om en sådan försäkring inte täcker skadeståndet, Brottsoffermyndighetens anslag. Enligt kommitténs bedömning skulle kostnaderna i denna del bli måttliga. När kommittén presenterade sitt förslag år 1995 gjordes sålunda den bedömningen att en utvidgning av ersättningsrätten inte skulle medföra särskilt betydande kostnader. Därefter har rätten till ersättning utvidgats i rättspraxis genom att även dödsfall som har orsakats av grov vårdslöshet nu berättigar till skadestånd (rättsfallet NJA 1996 s. 377). Man kan därför utgå från att kostnadskonsekvenserna av en lagändring skulle bli ännu mindre i dag. För Brottsoffermyndighetens och därmed statens del lär kostnadsökningen endast bli marginell.

Försäkringsförbundet gör i sin skrift den 27 februari 2001 gällande att kostnaderna för trafikförsäkringen skulle bli betydligt högre än vad kommittén har beräknat. Mot bakgrund av de beräkningar som kommittén har gjort gör regeringen dock bedömningen att kostnaderna för trafikförsäkringen inte kan bli så stora att trafikförsäkringen bör lämnas utanför de nya reglerna.

Inte heller de samhällsekonomiska konsekvenserna i övrigt är sådana att de bör hindra en annars motiverad lagändring i detta avseende. Prop. 2000/01:68

Ersättning för sorg och saknad eller kränkning, bevislättnad

Ett alternativ till att ge nära anhöriga en rätt till skadestånd för psykiskt lidande och annan personskada är att ge en rätt till ersättning för den *sorg och saknad* som de efterlevande upplever när en nära anhörig har avlidit genom en skadeståndsgrundande handling. Det är också möjligt att ha en sådan ersättningspost vid sidan en rätt till ersättning för psykiskt lidande i form av personskada.

En ersättningsmöjlighet för sorg och saknad finns i bl.a. England, Frankrike och Italien. Skadeståndet betalas då ofta ut med standardiserade belopp. Brottsoffermyndigheten, Patientskadenämnden och Försäkringsjuridiska föreningen förordar att en ersättningspost för sorg och saknad införs också i svensk rätt. En standardiserad skadeståndspost av detta slag är i allmänhet lättare att hantera i skaderegleringen än skadestånd för den personskada i form av psykiska besvär som kan ha åsamkats närstående till den avlidne. Det talar visserligen för att man inför en möjlighet till ersättning för sorg och saknad i stället för en rätt till skadestånd för de psykiska besvären. Som kommittén understryker bör man emellertid inte nu upphäva den möjlighet till skadestånd för personskada som har slagits fast av Högsta domstolen. Det är också rimligt att skadeståndet bestäms efter besvärens svårhet i det enskilda fallet, låt vara efter schabloner, och att den skadelidande kan få full ersättning såväl för de kostnader och den inkomstförlust som har uppkommit som för det fysiska och psykiska lidande av övergående natur eller av bestående art som han eller hon har åsamkats. En standardiserad ersättning för sorg och saknad skulle utesluta detta. Regeringen instämmer alltså i kommitténs slutsats att den rätt till ersättning som i dag ges i praxis för personskada i form av psykiska besvär inte bör ersättas med en schabloniserad ersättning för sorg och saknad.

En delvis annorlunda fråga är om det bör kunna betalas *ersättning för sorg och saknad utöver ersättningen för psykiska besvär*. Några remissinstanser, bl.a. Brottsoffermyndigheten, förespråkar en sådan särskild rätt till ersättning för sorg och saknad. Det viktigaste skälet är därvid att det i rättstillämpningen har krävts att de psykiska besvären skall bevisas. Detta kan ofta vara svårt och omständligt. Dessutom upplevs det många gånger som kränkande för den anhörige. Med en schabloniserad rätt till ersättning för sorg och saknad skulle den som inte vill underkasta sig en undersökning av de egna psykiska besvären ändå få ersättning för de starka känslor och de mer eller mindre definierbara psykiska påfrestningar som typiskt sett uppkommer vid en nära anhörigs död.

Flera omständigheter talar dock emot en särskild rätt till ersättning för sorg och saknad.

En sådan rätt skulle för det första vara en principiell nyhet i svensk skadeståndsrätt, och en seriös bedömning av frågan bör därmed åtföljas av överväganden om en motsvarande eller liknande rätt borde finnas även i andra sammanhang. Borde det t.ex. också finnas en rätt till

ersättning för de känslor av ledsnad och bedrövelse som normalt följer med att ett barn blir skadat eller med förlusten av alla ägodelar i en brand? Även om en nära anhörigs död är en händelse utan direkt motsvarighet, bör en sådan principiell nyhet i skadeståndsrätten knappast införas utan ingående överväganden som beaktar bl.a. de rättssystematiska konsekvenserna. Till detta kommer att det allvarligt kan ifrågasättas om skadeståndsrätten över huvud taget är ett ändamålsenligt instrument för att ge ersättning för känslor som sorg och saknad.

För det andra sammanhänger som framgått det eventuella behovet av en rätt till ersättning för sorg och saknad i stor utsträckning med *bevisproblemen*. Dessa problem skulle nästan helt försvinna om beviskraven sattes lägre än vid andra typer av personskador. I en dom den 17 oktober 2000 uttalade sig Högsta domstolen om beviskraven i dessa fall (rättsfallet NJA 2000 s. 521). Domstolen framhöll att när någon dödas genom en uppsåtlig eller därmed jämförlig handling kommer dödsfallet plötsligt och drabbar de anhöriga på ett chockartat sätt, vartill kommer den särskilda påfrestning som följer av att den avlidne bragts om livet genom brott. Domstolen påpekade att det ligger i sakens natur att de som har stått den avlidne nära då drabbas av psykiska besvär utöver sådana känslor av sorg och saknad som ett dödsfall brukar medföra. Domstolen anförde vidare att i sådana fall där det inte är aktuellt att ersätta andra skadeföljder än sveda och värk och smärre belopp avseende kostnader eller inkomstförlust bör man utan närmare utredning kunna presumera att dessa besvär är att hänföra till personskada.

Genom avgörandet kan Högsta domstolen sägas ha infört en bevislättning för psykiska besvär som tillfogas på grund av att en nära anhörig dödats genom en uppsåtlig eller därmed jämförlig handling. Det är naturligt att vid en lagstadgad rätt till ersättning i detta avseende utgå från en sådan bevislättning. Enligt regeringens mening bör utgångspunkten vara att samma beviskrav gäller oavsett om skadan framkallats uppsåtligen eller av ett grovt vårdslöst eller ett enbart vårdslöst beteende. Även i de vårdslösa fallen sker dödsfallet i regel plötsligt och oväntat, inte sällan på ett våldsamt sätt. Lika lite som vid närståendes rätt till skadestånd i sig bör grunden för skadeståndet vara av betydelse och det finns inte heller här skäl att särbehandla de fall där skadeståndet är strikt.

Vid en lagstadgad rätt till ersättning för psykiskt lidande till följd av att en nära anhörig dödats bör det alltså normalt inte krävas läkarintyg eller liknande utredning för att styrka att de psykiska besvären är att hänföra till personskada. När det inte är aktuellt att ersätta andra skadeföljder än sveda och värk och smärre belopp avseende kostnader eller inkomstförlust bör man utan närmare utredning kunna utgå från att dessa besvär innebär en personskada. Därmed förlorar också det viktigaste skälet för en särskild rätt till ersättning för sorg och saknad i tyngd.

En annan fråga som då aktualiseras är om man skall upprätthålla ett krav på att de psykiska besvären skall vara *medicinskt påvisbara*. Det kan hävdas att en sådan förutsättning för rätt till ersättning i själva verket blir bortspelad om man normalt inte skall kräva utredning i form av läkarintyg. Att besvären är medicinskt påvisbara är dock en förutsättning för att de skall kunna hänföras till personskada med den innebörd detta begrepp har i svensk rätt. Det finns inte här anledning att välja en annan utgångspunkt än det etablerade personskadebegreppet enbart därför att

beviskraven bör ställas lägre när det gäller de psykiska besvär till följd av en nära anhörigs död.

Det kan sägas att det i praktiken inte är någon större skillnad mellan en rätt till ersättning för psykiska besvär som normalt inte behöver styrkas med läkarintyg eller liknande utredning och en rätt till ersättning för sorg och saknad. De praktiska konsekvenserna av att ersättningen avser psykiska besvär, och inte sorg och saknad, torde framför allt visa sig däri att en rätt i enskilda fall till ersättning utöver ett schablonbelopp fordrar en särskild utredning som påvisar ovanligt omfattande psykiska besvär.

Mot den angivna bakgrunden instämmer regeringen i kommitténs bedömning att det inte bör införas någon särskild rätt till ersättning för sorg och saknad.

Regeringen delar vidare kommitténs uppfattning att det – utöver det utrymme som kan finnas i dag – inte bör införas någon särskild rätt till ersättning för *kränkning* till efterlevande till den som dödats genom ett brott.

Personkretsen

När det gäller den personkrets som kan anses stå den skadelidande särskilt nära och därmed bli berättigad till skadestånd finns det inte skäl att göra någon annan bedömning än den som har gjorts avseende anhörigas kostnader i avsnitt 5.1.1. Regleringen bör alltså i första hand ta sikte på make, registrerad partner, sambo, barn och förälder. Frågan behandlas ytterligare i författningskommentaren (se avsnitt 11.1).

Slutsats

Regeringen kommer alltså till slutsatsen att kommitténs förslag bör genomföras. Den som har åsamkats en personskada till följd av att en nära anhörig har dödats genom en skadeståndsgrundande handling bör få en lagreglerad rätt till skadestånd. Vid en sådan rätt bör det normalt inte krävas läkarintyg eller liknande utredning för att styrka de psykiska besvären. En ny bestämmelse bör lämpligen tas in i 5 kap 2 § skadeståndslagen, som handlar om efterlevandes rätt till skadestånd till följd av att någon har dödats. Lika lite som andra regler i skadeståndslagen får den nya bestämmelsen läsas motsatsvis så att den utesluter en rätt till skadestånd i andra fall. Någon särskild rätt till ersättning för sorg och saknad bör inte finnas, inte heller någon särskild rätt till ersättning för kränkning.

Slutligen kan anmärkas att den ersättning som i dag döms ut för psykiska besvär med anledning av en anhörigs död ofta synes uppgå till ett schabloniserat belopp på 25 000 kr (jfr rättsfallet NJA 2000 s. 521). Även om inget preciserat uttalande om vad som är en rimlig ersättningsnivå bör göras här, kan ändå noteras att beloppet inte har ändrats sedan år 1993 när Högsta domstolen för första gången dömde ut sådan ersättning och att beloppet numera framstår som lågt.

Regeringens förslag: Möjligheten till omprövning av skadestånd utvidgas till att avse även ersättning för kostnader och ersättning för ideell skada vid personskada. Bestämmelsen förtydligas så att det framgår att den är tillämplig också när man tidigare bedömt att skadestånd över huvud taget inte kan ges.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens förslag (se SOU 1995:33 avsnitt 5.6.2).

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det. Några remissinstanser, bl.a. *Kammarkollegiet* och *Försäkringsförbundet*, avstyrker förslaget med hänvisning till vikten av att en skadereglering kan avslutas så snabbt som möjligt.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 5 kap. 5 § skadeståndslagen kan skadestånd för inkomstförlust och förlust av underhåll omprövas om de förhållanden som har legat till grund för bestämmandet av ersättningen har ändrats väsentligt.

Kommittén föreslår att bestämmelsens tillämpningsområde utvidgas till att avse även skadestånd för kostnader och för ideell skada vid personskada. Enligt kommittén har det i den praktiska skaderegleringen visat sig vara en brist att en omprövningsmöjlighet saknas för dessa ersättningsposter. När omprövningsmöjligheten infördes för inkomstförlust och förlust av underhåll antogs det inte finnas något motsvarande behov för andra ersättningsposter. Enligt kommittén visade sig detta antagande dock vara oriktigt; till detta bidrog att försäkringsbolagen upphörde med en tidigare praxis att ibland medge omprövning trots att de inte var skyldiga till det. Bolagen motiverade detta bl.a. med att riksdagen genom att införa en omprövningsmöjlighet för vissa ersättningsposter tagit ställning emot en sådan möjlighet i övrigt.

Som skäl för en utvidgad omprövningsmöjlighet enligt kommitténs förslag kan anföras samma argument som för den redan lagreglerade möjligheten till omprövning, dvs. att skadestånd skall bestämmas så att den skadelidande så långt det är möjligt blir kompenserad för de följder som han eller hon har drabbats av genom skadan. Principen kan visserligen inte upprätthållas fullt ut efter det att skadeståndet har fastställts, men starka skäl talar för en möjlighet till omprövning när utvecklingen har gått i en helt annan riktning än man antog när skadeståndet bestämdes.

Ett alternativ till en möjlighet till omprövning är att vänta med den slutliga prövningen för att på så sätt se till att compensationen blir så riktig som möjligt. Om skadestandsfrågan prövas i domstol, kan domstolen därvid förbehålla den skadelidande rätt att återkomma med sitt ersättningskrav när skadeläget bättre kan överblickas. Det finns emellertid nackdelar med att skjuta upp den slutliga prövningen på det sättet, främst att den skadelidande får leva under stor osäkerhet. Ett sätt att minska osäkerheten kan vara att fastställa en tidsbegränsad livränta som får gälla fram till den slutliga prövningen. Denna metod lämpar sig dock mindre väl när det gäller ersättning för ideell skada, eftersom sådan ersättning regelmässigt bestäms till ett engångsbelopp. Metoden att helt eller delvis skjuta på den slutliga prövningen förutsätter vidare att man vet – eller i vart fall kan anta – att den framtida utvecklingen är osäker.

Sådan kännedom föreligger inte alltid. Om skadan utvecklas på ett sätt som man inte kunnat förutse, återstår – om det inte finns en möjlighet till omprövning – endast att försöka angripa domen eller uppgörelsen genom resning respektive tillämpning av 36 § avtalslagen. Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att detta inte är tillfredsställande.

En utvidgning av möjligheten till omprövning även till ersättning för kostnader och ideell skada skulle innebära en möjlighet till korrigerande i de fall där domstolarna på ett tidigt stadium gör bedömningar av hur en skada kommer att utvecklas. Sådana bedömningar kan ofta bli aktuella vid ersättning för sveda och värk, framför allt när en skadeståndstalan förs i samband med ett brottmål. Särskilt besvärligt kan det vara när brottsoffret har drabbats av psykiska besvär till följd av brottet. Det kan då dröja länge innan omfattningen av besvären kan bedömas med säkerhet. Som kommittén framhåller vore det i sådana fall en olycklig ordning om domstolen skulle behöva hänvisa den skadelidande att återkomma med sitt krav i en separat process. En bättre lösning är att domstolen, med utgångspunkt från den kännedom som finns, kan bestämma ersättningen och att den skadelidande, om en väsentlig förändring av förhållandena inträder, har möjlighet att påkalla omprövning av skadeståndet.

Några remissinstanser framhåller vikten av att skaderegleringen avslutas så snabbt som möjligt, varvid det också betonas att försäkringsbolagen inte bör tvingas att göra reservavsättningar för eventuella ytterligare ersättningsanspråk. Enligt regeringen mening har dessa argument inte en sådan tyngd att de bör hindra att en möjlighet till omprövning införs. Det gäller särskilt som möjligheten är avsedd endast för undantagsfall. Den nuvarande möjligheten till omprövning av inkomstförlust och förlust av underhåll synes inte heller ha gett upphov till några påtagliga problem.

Regeringen anser alltså att möjligheten till omprövning bör utvidgas till att avse även ersättning för kostnader och ideell skada vid personskada. I enlighet med kommitténs förslag bör det av den aktuella bestämmelsen tydligt framgå att den är tillämplig också när skadestånd tidigare har bedömts över huvud taget inte kunna betalas.

Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att det inte bör införas någon möjlighet till omprövning av skadestånd på grund av ändrade förhållanden på den skadeståndsskyldiges sida.

5.4 Medvetlöshet eller sänkt medvetandegrad

Regeringens bedömning: Det krävs inga lagstiftningsåtgärder när det gäller principerna för skadestånd som avser ideell skada till skadelidande som är medvetlösa eller har sänkt medvetandegrad.

Kommitténs bedömning: Skadestånd för ideell skada bör fastställas utan hänsyn till om den skadelidande är varaktigt medvetlös eller har sänkt medvetandegrad. I de undantagsfall där det finns anledning att anta att den skadelidande till följd av skadan har fått sin livslängd avsevärt förkortad bör skadeståndet dock – i överensstämmelse med den praxis som tillämpas inom försäkringsbranschen – kunna fastställas att betalas som livränta (se SOU 1995:33 avsnitt 5.2.6).

Remissinstanserna instämmer i allt väsentligt i kommitténs bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Skadestånd för ideell skada vid personskada syftar bl.a. till att ersätta den skadelidande för fysiskt och psykiskt lidande och annat obehag i den personliga livsföringen. Avsikten är således att de besvär som skadan har fört med sig i görlig mån skall neutraliseras eller lindras. Det förekommer att personer skadas så allvarligt att de får sin medvetandegrad sänkt eller blir varaktigt medvetlös. Utmärkande för dessa fall är att den skadelidande mer eller mindre saknar insikt om sin situation och därmed inte har möjlighet att tillgodogöra sig ett eventuellt skadestånd. I tidigare försäkringspraxis fastställdes skadestånd för sveda och värk samt lyte och men till ett lägre belopp när den skadelidande inte var vid fullt medvetande. Denna praxis grundade sig på uppfattningen att ersättning för ideell skada har en starkt personlig karaktär och därför bör minskas när den skadelidande inte har möjlighet att tillgodogöra sig den. Numera tillämpas emellertid inom försäkringsbranschen en praxis som kännetecknas av att graden av medvetande hos den skadelidande är av underordnad betydelse. Det förhållandet att den skadelidande har tillfogats en så allvarlig personskada att han eller hon blivit varaktigt medvetlös eller fått sin medvetandegrad sänkt föranleder alltså inte i sig att skadeståndet reduceras. Den skadelidande får lika stort skadestånd som skulle ha betalats vid fullt medvetande. Ersättningen utges som regel i form av engångsbelopp. Denna ändring av praxis har föranletts av att det i praktiken är omöjligt att med säkerhet fastställa vad den skadelidande upplever av sin situation. Bedömningen av vilket lidande som den enskilde tillfogas är osäker. Tidigare försäkringspraxis kan sägas ha inneburit att osäkerheten gick ut över den skadelidande, medan osäkerheten nu läggs på skadevållaren, ett synsätt som regeringen finner naturligt.

Enligt den praxis som har utvecklats bestäms skadeståndet i vissa fall i form av periodiskt förfallande belopp (livränta) i stället för engångsbelopp. Så är fallet när ersättning fastställs till medvetlösa personer som inte reagerar på stimuli. Förklaringen till denna praxis torde finnas i det förhållandet att livslängden då i regel är avsevärt förkortad. Ett skäl som brukar åberopas till stöd för denna praxis är att skadestånd för ideell skada har en starkt personlig karaktär och därför inte bör tillfalla den skadelidandes arvingar om den skadade skulle dö vid låg ålder. Att skadeståndet betalas som livränta i stället för engångsbelopp har dock kritiserats i olika sammanhang. Det har hävdats att en sådan praxis kan uppfattas så att man spekulerar i den skadades ibland begränsade utsikter att överleva. Det bör emellertid uppmärksammas att problemet nästan uteslutande rör ersättningsposten lyte eller annat stadigvarande men, dvs. skadeföljder som den skadade måste utstå under återstoden av livet. Det ligger i sakens natur att skadestånd då i möjligaste mån anpassas till den tid man kan förvänta sig att den skadelidande har kvar att leva.

Regeringen delar kommitténs uppfattning att man i det enskilda fallet inte bör försöka bedöma i vilken utsträckning den skadelidandes livslängd har förkortats och fastställa skadeståndet med hänsyn till denna bedömning. Förutom risken för missbedömningar skulle en sådan ordning framstå som stötande genom att den inbjuder till spekulation om den skadelidandes fortsatta livslängd. Däremot kan knappast några avgörande invändningar resas mot den praxis som innebär att skadeståndet kan

betalas som livränta om den skadelidande till följd av skadan bedöms ha fått sin livslängd avsevärt förkortad. Metoden innebär att man inte bara tillgodoser den skadelidandes intresse att få full ersättning för sin skada utan också skadevållarens intresse av att inte ersätta några andra skadeföljder än de som aktualiseras under den skadelidandes livstid.

Det finns således inte anledning att vidta några lagstiftningsåtgärder när det gäller ersättning för ideell skada till personer som är medvetlösa eller har sänkt medvetandegrad.

5.5 Jämkning på grund av medvållande

5.5.1 Förutsättningar och principer för jämkning

Regeringens bedömning: Det krävs inga lagstiftningsåtgärder när det gäller förutsättningarna och principerna för jämkning av skadestånd på grund av medvållande.

Kommitténs förslag: Bestämmelsen i 6 kap. 1 § tredje stycket skadeståndslagen om hur jämkning skall ske ändras så att det uttryckligen framgår att den skadelidandes behov av skadeståndet skall beaktas vid bedömningen av vad som kan anses utgöra en skälig jämkning. Vad gäller ersättning för kostnader och inkomstförlust bör jämkning inte ske när denna ersättning är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Då bör jämkning ske enbart av ersättningen för ideell skada (se SOU 1995:33 avsnitt 5.7.1 och 5.7.3).

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som uttalar sig i frågan har *Trafikskadenämnden* och *Göteborgs tingsrätt* inget att invända mot den föreslagna lagändringen. *Statens skaderegleringsnämnd*, *Kammarkollegiet*, *SAF/Industriförbundet* och *Försäkringsförbundet* avstyrker förslaget. *SAF/Industriförbundet* anser att möjligheterna till jämkning vid personskada är alltför begränsade redan i dag. *Försäkringsförbundet* menar att det inte finns anledning att ha en ur den skadelidandes perspektiv generösare inställning än som följer av gällande praxis.

Bakgrund: Sedan gammalt har gällt att skadestånd kan jämkas på grund av medverkan genom vållande på den skadelidandes sida. I 1864 års strafflag fanns en jämningsregel enligt vilken skadestånd vid medvållande kunde jämkas efter vad som var skäligt. Vid prövningen hade i praktiken graden av skuld på den skadevållandes och den skadelidandes sida den avgörande betydelsen. Jämningsregeln, som var tillämplig både vid personskada och vid egendomsskada, fördes med vissa mindre språkliga ändringar över till den nya skadeståndslagen år 1972. Regeln utvecklades vid en tid då rättvisa och billighet ansågs kräva att de ekonomiska följderna av en skada skulle bäras av alla dem som uppsåtligen eller av oaktsamhet hade skuld till skadan, den skadelidande inbegripen. Senare kom även andra argument att anföras till stöd för reglerna om jämkning. Det gjordes gällande att en möjlighet till jämkning på grund av medvållande var värdefull från preventionssynpunkt, dvs. att enskilda till följd av jämningsrisken skulle vara försiktigare och att skador därmed skulle kunna undvikas. Vidare ansågs medvållanderegler ha vissa fördelar från rättssystematisk och rättsteknisk synpunkt.

Medvållandereglerna försvarades också med hänvisning till det allmänna rättsmedvetandet.

I förarbetena till 1975 års personskadereform anlades ett annat synsätt. Enligt detta borde skadeståndsreglerna vara utformade så att de tillgodoser socialt motiverade ersättningsbehov samtidigt som de leder till en samhällsekonomiskt rationell fördelning av de förluster som uppkommer genom skadefall (prop. 1975:12 s. 131). För personskadornas del ansågs att en tillämpning av de dåvarande medvållandereglerna fick konsekvenser som inte var förenliga med det nya betraktelsesättet. Man menade att det från sociala och humanitära synpunkter inte var rimligt att den som drabbades av en skada skulle bli lidande för all framtid av en tillfällig oaktsamhet. Vidare ansågs att tillgängliga ekonomiska resurser skulle utnyttjas bäst om skaderiskerna i samhället slogs ut på så många händer som möjligt. Om fullt skadestånd utgick skulle det, enligt detta synsätt, ofta leda till en acceptabel riskspridning eftersom skadeståndet i de flesta fall skulle täckas av en ansvarsförsäkring; en jämkning av skadestånd på grund av medvållande torde däremot i de flesta fall medföra att skadan delvis skulle komma att stanna på den skadelidande. Vid denna tidpunkt ansågs argumentet att möjligheterna till jämkning var av betydelse från preventionssynpunkt ha spelat ut sin roll såvitt avsåg personskador. De rättssystematiska och rättstekniska synpunkter som tidigare anförts till stöd för jämkning, liksom hänvisningen till det allmänna rättsmedvetandet, ansågs sakna nämnvärd tyngd.

Mot denna bakgrund infördes år 1975 nya regler om jämkning vid medvållande i skadeståndslagen. Enligt dessa begränsades möjligheterna att jämka skadestånd vid personskada väsentligt, medan möjligheterna att jämka skadestånd vid sakskada och ren förmögenhetsskada bibehölls i stort sett oförändrade. Sverige fick härigenom medvållanderegler som från ett internationellt perspektiv måste betraktas som generösa mot den skadelidande.

Skälen för regeringens bedömning

Förutsättningarna för jämkning

Enligt 6 kap. 1 § första stycket skadeståndslagen kan skadestånd på grund av personskada jämkas om den skadelidande själv *uppsåtligen* eller genom *grov vårdslöshet* har medverkat till skadan. Har en förare av motordrivet fordon som har gjort sig skyldig till trafikonykterhetsbrott skadats, kan dock skadeståndet jämkas vid varje vårdslöshet från förarens sida.

Som tidigare har påpekats kan de svenska medvållandereglerna vid personskada från ett internationellt perspektiv betraktas som generösa mot den som drabbats av en personskada. Kommittén har inte funnit något land som har motsvarande regler i sin allmänna skadeståndslagstiftning. Däremot konstaterar kommittén att det finns flera länder, t.ex. Danmark och Finland, som har regler av detta slag i sin lagstiftning om ersättning för trafikskador.

Kommittén för en diskussion kring frågan om möjligheterna att jämka skadeståndet vid personskador bör utvidgas men föreslår ingen lagändring i detta avseende. De sociala och humanitära skäl som år 1975

åberopades till stöd för den nuvarande ordningen är enligt kommittén alltfjämt bärande. Enligt kommittén har de nuvarande medvållande-reglerna vidare bidragit till att skaderegleringen i personskadefallen har förenklats avsevärt.

Regeringen instämmer i kommitténs bedömning och ser inte skäl att i detta sammanhang föreslå ändrade regler i skadeståndslagen om jämkning på grund av medvållande. I sammanhanget kan också noteras att riksdagen år 1994 ansåg att det inte fanns skäl till någon sådan ändring (bet. 1993/94:LU27 s. 5).

Jämningsprinciper

I de undantagsfall då skadeståndet skall jämkas vid personskador uppkommer frågan hur jämkning skall ske. Enligt 6 kap. 1 § tredje stycket skall jämkning på grund av medvållande till personskada ske efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt. Sedan det har konstaterats att skadeståndsskyldighet föreligger och att den skadelidande medverkat till skadan på sådant sätt att det kan föranleda jämkning, bör man alltså ställa frågan hur långt skuldgraden på ömse sidor och andra omständigheter motiverar en jämkning. Anledningen till att man vid 1975 års personskadereform valde att i lagtexten hänvisa till omständigheterna i övrigt var att framför allt parternas ekonomiska förhållanden skulle kunna vägas in i bedömningen. På så vis menade man att sådana resultat som skulle kunna framstå som obilliga mot den skadelidande kunde undvikas. Tanken var att jämkning skall undvikas helt eller delvis om skadan har en sådan omfattning att den ifrågasatta nedsättningen av skadeståndet kan få allvarliga följder för den skadelidandes försörjningsmöjligheter och levnadsförhållanden (se prop. 1975:12 s. 174).

Inom försäkringsbranschen har det utvecklats en praxis som går ut på att en jämkning inte bör äventyra den sociala tryggheten för den skadelidande och dennes familj. Denna praxis innebär att skadestånd för vårdkostnader o.d. till en skadelidande som är i klart behov av hjälp eller vård inte jämkas över huvud taget. När det gäller jämkning av inkomstförlust tillämpar Trafikskadenämnden en s.k. 90-procentsregel. Den innebär att jämkning inte görs med högre belopp än som svarar mot tio procent av den skadelidandes inkomstunderlag – dvs. den inkomst den skadelidande skulle ha haft som oskadad – till den del det inte överstiger 7,5 basbelopp.

Kommittén föreslår att lagtexten skall ändras så att det uttryckligen framgår att den skadelidandes behov av skadeståndet skall beaktas vid bedömningen av vad som kan anses utgöra en skälig jämkning. Därmed vill kommittén markera att skadestånd vid personskada för kostnader och inkomstförlust inte bör jämkas när denna ersättning är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning och att jämkning då bör ske bara av ersättningen för den ideella skada som den skadelidande kan ha drabbats av. Kommittén säger sig inte vara övertygad om att domstolarna i tillräcklig utsträckning tar hänsyn till parternas ekonomiska förhållanden så att resultat som framstår som oskäliga mot den skadelidande kan undvikas.

Enligt regeringens mening framstår en sådan lagändring inte som tillräckligt motiverad. Det är endast i enstaka fall som det över huvud taget kan bli aktuellt att jämka skadeståndet vid personskada. I de få fall där jämkning trots allt kan ske är utgångspunkten att jämkningen inte får leda till allvarliga följder för den skadelidandes försörjningsmöjligheter och levnadsförhållanden. Det finns knappast stöd för att tillämpningen av nuvarande reglering skulle leda till resultat som kan anses vara oskäligt hårda mot den skadelidande. Som Trafikskadenämnden påpekar tillämpas en praxis som bygger på den grundtanke som kommittén anser bör vara styrande vid jämkning. Den lagändring som kommittén föreslår riskerar dessutom att ge den skadelidandes behov en alltför stor vikt bland de omständigheter som skall beaktas vid en jämkning.

Regeringen finner alltså inte anledning att föreslå någon lagändring avseende principerna för jämkning på grund av medvållande vid personskada.

Pågående arbete

Reglerna för samordning mellan olika ersättningsformer vid personskada är centrala. De nuvarande principerna lades fast för över 25 år sedan och är delvis omdebatterade. Bland annat mot denna bakgrund beslutade regeringen den 11 mars 1999 direktiv till en parlamentarisk kommitté med uppdrag att se över reglerna om samordningen vid personskada mellan skadestånd, ersättning från offentlig försäkring och ersättning från försäkringar av annat slag (dir. 1999:18). Kommittén har antagit namnet Personskadekommittén. Enligt direktiven torde vissa följdfrågor om jämkning aktualiseras. Dessutom har Försäkringsförbundet till regeringen framfört önskemål om en förändring av jämningsreglerna i trafikskadelagen på så sätt att det vid rattfylleri ges möjlighet till jämkning oavsett vårdslöshet.

5.5.2 Identifikation

Regeringens förslag: Bestämmelsen i 6 kap. 1 § första stycket tredje meningen skadeståndslagen om identifikation skall också vara tillämplig på skadestånd för personskada som till följd av dödsfall har åsamkats någon som stod den avlidne särskilt nära.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens förslag (se SOU 1995:33 avsnitt 5.7.2).

Remissinstanserna har överlag inget att invända mot kommitténs förslag.

Skälen för regeringens förslag: En princip i svensk rätt är att skadestånd för personskada kan jämkas på grund av medvållande endast om den skadelidande själv har medverkat till sin skada. Ett undantag gäller dock vid skadeståndskrav av efterlevande till en omkommen person. Då kan de efterlevandes skadestånd jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till skadan.

Vid skadeståndsansvar på grund av oaktsamhet torde en situation av detta slag vara ytterst ovanlig. Vid strikt ansvar och motsvarande kan frågan dock aktualiseras. Framför allt gäller detta på trafikskadeområdet

eftersom en del dödsfall i trafiken är självmord. Trots att jämkning kan ske i dessa fall torde i regel ojämkad ersättning betalas till de efterlevande. En sådan praxis har slagits fast av Högsta domstolen beträffande trafikskador i rättsfallet NJA 1981 s. 920.

Enligt regeringens mening bör den aktuella jämningsregeln vara tillämplig även i de fall som omfattas av förslaget i avsnitt 5.2, dvs. vid skadestånd på grund av personskada till följd av en nära anhörigs död. Det kan visserligen diskuteras om jämningsregeln behöver ändras för att detta resultat skall uppnås. Redan i dag föreskriver den att skadestånd till "efterlevande" kan jämkas. I klagörande syfte bör det dock göras en ändring i 6 kap. 1 § första stycket tredje meningen skadeståndslagen.

5.6 Ersättningsens storlek

Regeringens bedömning: Den höjning av ersättningsnivåerna för ideell skada vid personskada som har skett sedan kommitténs betänkande presenterades är positiv. Den innebär att inga lagändringar krävs.

Kommitténs bedömning: Skadestånden för ideell skada vid personskada bör höjas betydligt när det gäller de allvarligaste skadorna. En viss höjning bör också ske i fråga om skador som inte är fullt så allvarliga. Däremot bör ersättningsnivån vid skador av lindrigare natur vara i princip oförändrad. Den höjning som är önskvärd bör huvudsakligen avse ersättningsposten lyte eller stadigvarande men. Denna ersättning bör för de allvarligaste skadorna höjas med 50 procent. Höjningarna bör genomföras etappvis (se SOU 1995:33 avsnitt 5.2.7).

Remissinstanserna är överlag positiva till kommitténs bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: En av kommitténs huvuduppgifter var att överväga om och i så fall i vilken utsträckning ersättningsnivån vid ideell skada borde höjas. Kommittén skulle därvid bl.a. undersöka om ersättningen för allvarliga skador är för låg i förhållande till den ersättning som betalas vid lindriga skador. Vidare skulle kommittén undersöka om det fanns fog för påståendena i den allmänna debatten att ersättningen för ideell skada i Sverige skulle vara låg vid en internationell jämförelse.

Kommittén påpekar att det är svårt att jämföra skadeståndsnivån för ideell ersättning i olika länder, och det kan ifrågasättas om det över huvud taget är meningsfullt. I vissa länder görs ingen klar åtskillnad mellan ideell och ekonomisk skada. Dessutom kan skadeföljder som i ett visst land ersätts som ekonomisk skada i ett annat land ersättas som ideell skada. Ytterligare en svårighet kan vara att skadestånd för ideell skada ibland tas i anspråk för att täcka sådan ekonomisk skada som inte ersätts fullt ut enligt andra regler. Vidare kan hänsyn behöva tas till att det finns skillnader i skatteregler och sjukförsäkringsförmåner. I vissa länder läggs ersättning från socialförsäkring samman med skadeståndet, medan den i andra länder, bl.a. Sverige, avräknas från skadeståndet. Olikheter i den ekonomiska standarden kan förklara skillnader i skadeståndsnivåerna, och skadeståndets syfte kan variera mellan olika länder. En betydelsefull omständighet är likaså den skadelidandes faktiska möjligheter att få ut det skadeståndsbelopp som tilldöms honom

eller henne. Är möjligheterna att faktiskt få ersättning starkt begränsade, har inte nivån på de utdömda skadestånden samma relevans.

I kommitténs betänkande presenteras likväl en internationell jämförelse som åtminstone ger en uppskattning av de svenska ersättningsnivåerna i förhållande till nivåerna i vissa andra europeiska länder. Den bild som framkommer är att skadestånden i Sverige år 1994 låg på en förhållandevis låg nivå beträffande de allvarligare skadorna. Enda undantaget gällde ersättning för total synförlust. Beträffande skador som inte är fullt så allvarliga hävdade sig Sverige ganska väl vid en internationell jämförelse. Vad beträffar skador av lindrigare natur gick det inte att uttala sig eftersom undersökningen inte omfattade dessa skador. Här skall dock noteras att det i vissa länder inte alls betalas någon ersättning för ideell skada om inte skadan är av viss svårhetsgrad.

Frågan om vilken ersättningsnivå som bör gälla i Sverige kan naturligtvis inte avgöras enbart utifrån en jämförelse av nivåerna i olika länder. En avvägning mellan olika intressen måste alltid göras. Som kommittén anmärker finns det omständigheter som talar emot en utveckling där skadestånden höjs i betydande mån. Det är viktigt att beakta de ekonomiska konsekvenser som en sådan utveckling skulle kunna få för försäkringskollektiven i form av höjda premier och för samhället i övrigt. Det är angeläget att en generell höjning av skadeståndsnivåerna inte leder till så höga försäkringspremier att benägenheten att teckna försäkringar minskar kraftigt. En skadevällare saknar ju ofta egna medel att betala skadestånd. Försäkringsersättning kan därför ofta vara den enda ersättning som står till buds för den skadelidande. En utveckling mot alltför höga skadestånd skulle därför kunna innebära att alltfler skadelidande blir helt utan ersättning för sina skador. Visserligen kan dessa problem till viss del undvikas genom någon typ av självrisk som innebär att de lindrigaste skadorna inte ersätts. På så vis skulle kostnaderna kunna fördelas till de allvarligaste skadorna. Men ett sådant system inger betänkligheter, inte minst principiella sådana.

Mot bakgrund av de då gällande ersättningsnivåerna kommer kommittén fram till att skadestånden för ideell skada bör höjas betydligt när det gäller de allvarligaste skadorna och att en viss höjning bör ske också i fråga om skador som inte är fullt så allvarliga. Däremot anser kommittén att ersättningsnivån vid skador av mera lindrig natur bör vara i stort sett oförändrad. Enligt kommittén bör ersättningen för ideell skada höjas huvudsakligen inom ramen för ersättningsposten lyte och men. En avvägning av de olika intressen som bör beaktas leder enligt kommitténs mening till att den maximala ersättningen under denna post lämpligen kan höjas med 50 procent. Enligt kommittén skulle det motsvara en kostnadsökning för trafikförsäkringen med två procent och för Trygghetsförsäkringen vid arbetskada med ungefär samma procenttal. Till detta kommer att viss ersättning enligt kommittén bör föras över från den nuvarande skadeståndsposten olägenheter i övrigt till posten lyte eller annat stadigvarande men (jfr avsnitt 5.1.4 och 5.1.5). En höjning i denna storleksordning innebär för de allvarligaste skadorna att ersättningen för ideell skada, inberäknat skadestånd för sveda och värk samt särskilda olägenheter, skulle bli något över en miljon kronor.

För att dämpa effekterna av den höjning av skadeståndsnivån som kommittén sålunda anser befogad synes det enligt kommittén lämpligt att den får slå igenom etappvis. Enligt kommitténs mening är det tillräckligt

att höjningen är fullt genomförd inom tre år från det att slutlig ställning har tagits till kommitténs förslag. Kommittén framhåller att det inte är lämpligt att belopp anges i lagen utan menar att dessa liksom hittills bör bestämmas i den praktiska tillämpningen.

Som har framgått gör kommittén ganska detaljerade bedömningar om lämpliga ersättningsnivåer. Regeringen har i och för sig inga invändningar i sak men avstår från egna detaljerade överväganden om ersättningsnivåerna. Det avgörande för regeringens utgångspunkt är om ersättningarna ligger på en tillfredsställande nivå eller om det finns anledning att inskrida med lagstiftning för att åstadkomma behövliga förändringar. Det kan då noteras att kommitténs överväganden presenterades 1995, dvs. för sex år sedan. Det har därefter skett betydelsefulla förändringar i ersättningsnivåerna, och dessa har gått långt i den av kommittén eftersträlvade riktningen. Sålunda tillämpar Trafikskadenämnden och övriga skadeprovsnämnder sedan den 1 juli 1996 en ny invaliditetstabell. Trafikskadenämndens råd har vidare beslutat att tillämpa nya hjälptabeller för sveda och värk samt lyte och men fr.o.m. samma datum. Dessa ändringar har medfört en betydande höjning av ersättningsnivåerna vad gäller lyte och men liksom en klar höjning av ersättningsbeloppen för sveda och värk vid längre akuttider. Av allt att döma har kommitténs överväganden påverkat denna utveckling.

Regeringens slutsats är att ersättningsnivåerna har utvecklats och utvecklas på ett sådant sätt att det inte finns anledning att ingripa med lagstiftning.

Regeringen gör ingen annan bedömning än kommittén i fråga om hur ersättningsnivåerna bör läggas fast. Sålunda bör lagen inte göras mer detaljerad än den är i dag. Detaljerade ersättningsprinciper, schabloniserade ersättningsbelopp m.m. bör bestämmas i den praktiska tillämpningen, varvid de hjälptabeller som används är ett viktigt instrument.

6 Ersättning för kränkning

6.1 En tydligare bestämmelse om kränkingsersättning

Regeringens förslag: Bestämmelsen om kränkingsersättning förenklas och görs tydligare. Den som allvarlig kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta den skada som kränkningen innebär.

Kommitténs förslag överensstämmer i sak med regeringens. Kommittén föreslår dock en annan utformning av bestämmelsen (se SOU 1992:84 avsnitt 7 och s. 265).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller har inget att invända mot förslaget. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att kopplingen mellan den straffrättsliga systematiken och de skadeståndsgrundande handlingarna bör slopas. *Uppsala tingsrätt* menar att den oförrätt som den skadelidande har utsatts för bör beivras inom det straffrättsliga regelsystemet och inte med skadestånd. *Försäkringsförbundet*, *Ansvarsförsäkringens personskadenämnd* och *Försäkringsjuridiska föreningen* anser att endast uppsåtliga brott bör kunna föranleda

kränkingsersättning. Remissinstanserna har synpunkter på hur bestämmelsen bör utformas.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 1 kap. 3 § skadeståndslagen skall lagens bestämmelser om skyldighet att ersätta personskada tillämpas också i fråga om lidande som någon tillfogar annan genom brott mot den personliga friheten, genom annat ofredande som innefattar brott, genom brytande av post- eller telehemlighet, intrång i förvar, olovlig avlyssning eller olaga diskriminering eller genom ärekränkning eller dylik brottslig gärning.

Utmärkande för de brott som grundar rätt till sådan ersättning som avses i 1 kap. 3 § är att de innefattar ett angrepp på den skadelidandes personliga integritet, här närmast dennes privatliv och människovärde. Kränkingsersättningen avser att kompensera känslor som den kränkande handlingen har framkallat hos den skadelidande, såsom rädsla, förnedring, skam eller liknande som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det föreligger en personskada. Det ligger visserligen i sakens natur att själva kränkningen inte kan suddas ut genom ersättning i pengar. Ersättningen kan dock lindra verkningarna av kränkningen. Den kan bidra till att den skadelidande får upprättelse för den förnedrande och kränkande handlingen och därmed också bidra till att återställa självrespekten och självkänslan. Genom ersättningen kan den skadelidande t.ex. unna sig något extra och därigenom skingra tankarna på kränkningen och den olust och det obehag som han eller hon har åsamkats. Den som utsatts för mycket grova kränkningar kan få en möjlighet att genom ersättningen göra nödvändiga förändringar i sin livssituation. Detta torde vara vad som gäller enligt nuvarande bestämmelse, och enligt regeringens mening bör ersättningen även i fortsättningen inriktas på dessa fall.

Rätten till kränkingsersättning förutsätter alltså en brottslig handling. Det krävs dock inte att skadevållaren faktiskt fälls till ansvar för brott för att kränkingsersättning skall betalas. Det saknar också betydelse att skadevållaren inte kan dömas till straffrättslig påföljd på grund av sin ålder, sinnesbeskaffenhet eller därför att brottet är preskriberat. Avgörande är endast om skadan har vållats genom en viss typ av brottslig handling. En liknande reglering finns för ren förmögenhetsskada i 2 kap. 4 §. Det finns vidare en rad särskilda områden där det har ansetts befogat att låta olika typer av lidande och kränkningar bli ersatta utan något krav på brott. Förutom på immaterialrättens och arbetsrättens område finns det sådana bestämmelser i t.ex. personuppgiftslagen (1998:204), lagen om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (1998:714) och kreditupplysningslagen (1973:1173).

Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att man inte i detta sammanhang bör upphäva kravet på brott för rätt till kränkingsersättning. Som kommittén framhåller kan lagens krav på att den ersättningsgrundande handlingen skall vara brottslig knappast slopas utan att det i stället uppställs något annat allmänt kriterium som grund för ersättning. I t.ex. dansk rätt finns krav på att kränkningen skall vara "rättsstridig". Kravet på brott har dock den fördelen att de fall där kränkingsersättning skall betalas avgränsas till handlingar som av lagstiftaren definierats som klandervärda. För att ett brott skall föreligga skall dels den begångna gärningen vara otillåten, dels gärningsmannen ha ett personligt ansvar.

Kränkningersättning kan betalas även i vissa särskilda fall vid brott som inte är uppsåtliga. Det framgår av Högsta domstolens avgöranden NJA 1997 s. 315 och NJA 1997 s. 572. I det förstnämnda fallet dömde Högsta domstolen ut kränkningersättning till en skadelidande när skadevällaren hade gjort sig skyldig till grovt vållande till kroppsskada samt grovt rattfylleri och smitning. Domstolen uttalade att kränkningersättning kan betalas även vid oaktsamhetsbrott, om omständigheterna vid brottet är så försvårande att den skadevällandes handlande närmar sig en uppsåtlig gärning och därmed har samma kränkande innebörd som ett avsiktligt angrepp på den skadelidandes integritet. Detta bör gälla även enligt en ny bestämmelse.

I likhet med kommittén vill regeringen inte förorda att en möjlighet införs till ersättning för t.ex. den kränkning som ett brottsligt angrepp på den skadelidandes egendom kan innebära. Förmögenhetsbrott bör lika lite som hittills grunda rätt till ersättning av ideell natur, såvida brottet inte samtidigt innefattar ett sådant brott som utgör en kränkning av den personliga integriteten. Exempel på förmögenhetsbrott som på detta sätt kan anses integritetskränkande och på den grunden ge rätt till ersättning för kränkning är rån, s.k. väskryckning och utpressning. Kränkningersättning är alltså inte utesluten vid alla förmögenhetsbrott. Det saknar betydelse till vilken brottstyp en gärning rent straffrättsligt är att hänföra. Det avgörande bör vara om brottet angriper ett sådant intresse som skyddas. Om ett visst brott som ger rätt till kränkningersättning konsumeras av ett annat brott som inte normalt berättigar till sådan ersättning, bör alltså ersättning betalas ändå. Det kan tilläggas att Brottsoffermyndigheten beviljar kränkningersättning vid vissa bostadsinbrott med omfattande förstörelse eller andra särskilt hänsynslösa inslag.

Kommittén finner inte anledning att föreslå några andra ändringar när det gäller de brott som för närvarande grundar rätt till kränkningersättning än att dessa beskrivs som brott mot annans person, frihet, frid eller ära. Regeringen instämmer i kommitténs bedömning och föreslår att bestämmelsen förenklas genom en sådan ändring. Regeringen delar därvid även kommitténs åsikt att en ny bestämmelse om kränkningersättning bör utformas som en egen ansvarsregel och inte som i dag hänvisa till reglerna om ersättning för personskada.

Eftersom psykiskt lidande också kan utgöra en personskada och ersättas enligt 5 kap. 1 § (se avsnitt 5.1.3), bör därutöver den ändringen göras att termen lidande utmönstras från bestämmelsen om kränkningersättning, vilket för övrigt kommittén själv förespråkar i sitt slutbetänkande (se SOU 1995:33 s. 438 f.). Enligt regeringens mening passar begreppet lidande mindre väl här eftersom det i hög grad synes ge uttryck för något subjektivt. Som regeringen återkommer till i nästa avsnitt bör man inte primärt se till den kränktes personliga upplevelse när kränkningersättning bestäms. I stället bör man först och främst se till vilken kränkning som typiskt sett kan anses ha uppkommit genom det brottsliga angreppet. När bestämmelsen om kränkningersättning utformas som en egen ansvarsbestämmelse bör den vidare i så stor utsträckning som möjligt utformas på samma sätt som övriga ansvarsbestämmelser i skadeståndslagen. Kränkningersättningen kan då lämpligen anges ersätta den skada som kränkningen innebär.

För att kränkningersättning skall betalas krävs i dag att det föreligger en allvarlig kränkning; är det inte fråga om en allvarlig kränkning, anses

inget lidande ha uppkommit (jfr prop. 1987/88:92 s. 7). Som några remissinstanser förordar bör även kravet på allvarlig kränkning för klarhetens skull komma till uttryck i lagen. Det blir än mer motiverat när termen lidande utmönstras ur lagtexten.

Vad som utgör en allvarlig kränkning måste bedömas utifrån samtliga omständigheter i varje enskilt fall. Regeringen återkommer till den frågan i författningskommentaren. En fråga av principiell betydelse bör dock nämnas här. Det gäller *särskilt utsatta yrkesgruppers* möjligheter att få kränkingsersättning för brott de utsatts för i tjänsten, t.ex. polismän, ordningsvakter och en del anställda inom kriminalvården och den psykiatriska vården.

Enligt kommitténs bedömning är frågan om ett visst våld utgör en allvarlig kränkning delvis beroende av vem som utsatts för våldet, varför det bör krävas mer för att en allvarlig kränkning skall föreligga om våldet riktar sig mot dessa yrkesutövare. Denna slutsats överensstämmer med gällande rätt. Den kritiseras dock av *Rikspolisstyrelsen* och *Föreningen Sveriges Polischefer*. Rikspolisstyrelsen har också gett in en skrivelse till regeringen vari styrelsen framhåller behovet av att poliser i större utsträckning får rätt till ersättning för kränkning på grund av brott (Ju 1999:6081). Skrivelsen aktualiserades av att Högsta domstolen fann att en polisman inte hade rätt till kränkingsersättning efter att vid ett ingripande ha utsatts för ofredande genom att bli spottad rakt i ansiktet (se rättsfallet NJA 1999 s. 725). Domstolens majoritet kom till slutsatsen att det ofredande som polismannen hade utsatts för vid ingripandet inte utgjorde en så allvarlig kränkning att det fanns rätt till kränkingsersättning. Minoriteten ansåg däremot att kränkningen var sådan att ersättning borde betalas.

Den brottsliga handlingen bör vara av väsentlig betydelse för frågan om en ersättningsbar kränkning föreligger eller inte. En annan sak är att personer i vissa yrkesgrupper i praktiken har anledning att räkna med att mötas med angrepp i arbetet och också har en bättre beredskap för detta. Det ligger i sakens natur att det då krävs något mer än normalt för att en allvarlig kränkning skall kunna konstateras. Enligt regeringens mening får dock detta synsätt inte dras så långt att den personliga kränkningen hamnar i bakgrunden. Även om det ingår i en persons normala arbetsuppgifter att hantera våldsamma och stökiga personer, bör ersättning ofta kunna ges om han eller hon i tjänsten utsatts för en brottslig kränkning som är skymflig och direkt angriper den privata sfären, t.ex. ett renodlat kränkande angrepp som att bli spottad rakt i ansiktet. Regeringen återkommer till frågan i författningskommentaren (avsnitt 11.1). I detta sammanhang kan påminnas om att den som vållar skada under påverkan av en psykisk störning endast skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans eller hennes sinnestillstånd (se 2 kap. 3 § skadeståndslagen).

En särskild fråga är om bestämmelsen i 6 kap. 1 § om *jämkning på grund av medvållande* även fortsättningsvis bör omfatta kränkingsfallen. I likhet med kommittén anser regeringen dock att utrymmet för att jämka kränkingsersättning på grund av medvållande är mycket litet. Som framgår av avsnitt 6.2 och författningskommentaren får den skadelidandes eget uppträdande i stället betydelse för frågan om det föreligger en ersättningsgill kränkning och när ersättningens storlek bestäms. Eftersom det alltså i praktiken saknas behov av en särskild

jämkningsregel för dessa fall – och för att undvika en alltför komplicerad reglering – bör 6 kap. 1 § i fortsättningen inte vara tillämplig på kränkingsfallen.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att den nya ansvarsregeln om kränkingsersättning skall föreskriva att den som allvarligt kränker någon annan genom brott mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta den skada som kränkningen innebär. I nästa avsnitt diskuteras vilka principer som bör tillämpas när ersättningen bestäms.

6.2 Principer för bestämmande av kränkingsersättning

Regeringens förslag: Lagen skall innehålla huvudprinciperna för hur kränkingsersättning skall fastställas. Skadeståndet skall bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet. Därvid skall särskilt beaktas om handlingen har haft förnedrande eller skändliga inslag, varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa, riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet, inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande eller varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens förslag (se SOU 1992:44 avsnitt 7.6).

Remissinstanserna godtar förslaget eller lämnar det utan någon invändning. Vissa synpunkter på utformningen av bestämmelsen lämnas dock.

Skälen för regeringens förslag: En överordnad princip för kränkingsersättning är att denna skall vara en kompensation för den kränkning som den enskilde utsatts för genom brottet. Att objektivt mäta skadan är givetvis svårt. Man blir lätt hänvisad till den skadelidandes egna uppgifter. I vad mån dessa ger en korrekt beskrivning av skadan är, som i många andra sammanhang, svårt att avgöra. Vissa personer har större förmåga än andra att argumentera och i ord beskriva den kränkning som han eller hon upplever. Ibland kan den skadelidande inte alls eller endast i begränsad utsträckning ge uttryck för detta. Det gäller inte minst när den kränkte är ett litet barn eller en person med svårt förstånds-handikapp. Man kan inte heller bortse från att det alltid finns en risk att den skadelidande medvetet eller omedvetet överdriver sina upplevelser. Därtill kommer att olika personer upplever händelser på olika sätt.

Som kommittén framhåller måste utgångspunkten för bestämmande av kränkingsersättningen vara en skönsmässig bedömning, baserad på förhärskande etiska och sociala värderingar. Man bör således även i fortsättningen i första hand se till vilken kränkning som typiskt sett kan anses ha uppkommit genom angreppet. Det innebär att ersättningen i stor utsträckning får bestämmas med ledning av objektiva faktorer. Trots detta bör man som hittills i särskilda fall kunna ta hänsyn till intensiteten i den skadelidandes upplevelser av kränkningen. Om det i det enskilda fallet framkommer att kränkningen har varit särskilt allvarlig eller kanske klart lindrigare än normalt, bör detta således kunna medföra avvikelser från den mera schablonartade bedömning som annars bör göras. Det kan t.ex. vara fråga om att den kränkte på grund av tidigare upplevelser har

påverkats särskilt starkt av ett angrepp på den personliga integriteten. I fall detta har varit förutsebart måste det också kunna beaktas vid bedömningen av graden av kränkning (jfr rättsfallet NJA 1989 s. 374).

Regeringen instämmer i kommitténs uppfattning att graden av skuld hos gärningsmannen i sig inte bör påverka ersättningens storlek. I stället bör ersättningens storlek avgöras med hänsyn till graden av den kränkning som brottsoffret kan anses ha utsatts för genom handlingen. Gradens av skuld hos gärningsmannen bör därför beaktas endast i den mån kränkningen kan anses ha påverkats därav.

En fråga av principiell betydelse är om bedömningen av kränkningen i det enskilda fallet bör påverkas av *den skadelidandes eget uppträdande* vid skadetillfället. För att en allvarlig kränkning av den personliga integriteten skall anses uppkomma krävs naturligtvis att angreppet riktar sig mot någon som i viss mån värnar sin integritet. Som kommittén framhåller kan detta knappast gälla den som inleder ett handgemäng och därigenom själv riskerar att mötas med våld. Då får den skadelidande anses genom sitt handlande i viss utsträckning ha gett upp kravet på respekt för den personliga integriteten. Även i sådana fall där det inte är fråga om provokation eller annat medvållande av den skadelidande utan endast ett medvetet risktagande kan omständigheterna ge klart uttryck för att personen i fråga inte värnar sin integritet på samma sätt som människor i allmänhet gör. Även ett sådant medvetet risktagande kan vara en omständighet som typiskt sett bidrar till att minska kränkningen (jfr prop. 1998/99:41 s. 14). Som alltid kan dock omständigheterna i det enskilda fallet vara speciella och motivera en annan bedömning.

När det gäller att bestämma storleken på en kränkingsersättning finns en rad omständigheter som bör beaktas. I enlighet med kommitténs förslag bör det i skadeståndslagen anges vissa bedömningsgrunder för ersättningens bestämmande. Det är naturligtvis inte möjligt att räkna upp eller närmare precisera alla relevanta omständigheter i lagen. Att bestämma vad som skall beaktas i ett enskilt fall är huvudsakligen en uppgift för rättstillämpningen. Vissa faktorer är ändå så grundläggande vid bestämmande av kränkingsersättning att de bör komma till uttryck i lagen.

Allmänt sett innebär vissa typer av brott svårare kränkningar av den personliga integriteten än andra, t.ex. sexualbrott och allvarliga våldsbrott. Övergrepp som upprepas eller sker under en längre tidsrymd innebär vidare typiskt sett svårare kränkningar av den personliga integriteten än om motsvarande övergrepp sker vid endast ett tillfälle. Vid bestämmandet av ersättningens storlek bör utgångspunkten därför främst vara den kränkande handlingens art och varaktighet. Detta bör komma till uttryck i lagtexten. Där bör även anges några omständigheter som särskilt skall beaktas när ersättningen bestäms. Med tanke främst på sexualbrotten bör föreskrivas att hänsyn skall tas till om övergreppet har haft förnedrande eller skändliga inslag. En annan omständighet som bör nämnas är om handlingen har varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa, vilket i första hand syftar på allvarligare våldsbrott. Vidare bör särskilt beaktas om angreppet har riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet eller om gärningen har inneburit ett missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande. Det senare tar framför allt sikte på sexuellt utnyttjande av underårig. Slutligen bör, med tanke främst på ärekränkingsbrotten, anges att

särskild hänsyn skall tas till om handlingen har varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet.

Ett par remissinstanser lämnar förslag på ytterligare omständigheter att beakta särskilt. Som kommittén förordar bör lagen dock uttrycka de typiskt sett viktigaste omständigheterna, och regeringen finner inte motiverat att det i lagen anges fler än enligt kommitténs förslag. Det får liksom tidigare ankomma på rättstillämpningen att utifrån förhärskande etiska och sociala värderingar närmare precisera vilka hänsyn som skall tas vid skadeståndets bestämmande. Med anledning av en synpunkt från *Riksförbundet för Sexuellt Likaberättigande* angående angrepp på grund av någons etniska ursprung eller sexuella läggning skall understrykas att det vid bestämmande av kränkingsersättning måste beaktas om angreppet strider mot grundläggande samhällsvärderingar, t.ex. att alla människors värde är lika.

De lagändringar som regeringen föreslår i avsnitt 6.1 och 6.2 innebär inga egentliga sakliga nyheter. I huvudsak är det fråga om förtydliganden av vad som redan gäller. Ändringarna bör dock kunna möjliggöra en generösare bedömning gentemot brottsoffret i vissa fall, t.ex. för den som i ett utsatt yrke blir föremål för ett särskilt förnedrande och kränkande angrepp.

6.3 Ersättningens storlek

Regeringens bedömning: Den höjning av ersättningsnivåerna i fråga om kränkingsersättning som har skett är positiv. Den innebär att inga lagändringar behövs.

Kommitténs bedömning: Det finns ingen anledning till en generell höjning av ersättningsnivån för kränkingsersättning. För det stora flertalet kränkningar är nivån någorlunda väl avvägd. Vid vissa övergrepp är dock ersättningarna för låga, framför allt vid sexualbrott och andra grova våldsbrott. Mer än en fördubbling i sådana fall är emellertid inte motiverad. En viss höjning av ersättningsnivån vid ärekränkingsbrott kan vara motiverad. De skadeståndsbelopp som förekommer inom arbetsrätten bör därvid kunna utgöra ett riktmärke (se SOU 1992:44 avsnitt 7.7).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser instämmer i huvudsak med kommitténs bedömning eller har inget att invända mot den. *Uppsala tingsrätt* anser att det saknas skäl att höja ersättningsbeloppen utöver den utveckling som före betänkandet skett i praxis. Även *Ansvarsförsäkringens personskadenämnd* anser att nivåerna för sexualbrott och grova våldsbrott är ganska väl avvägda. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* varnar för alltför höga belopp och påpekar att man inte kan bortse från risken att allt högre skadestånd kan vara ägnade att skapa misstro mot målsägandens motiv för att anmäla brott. *Sveriges domareförbund* och *Socialstyrelsen* anser att högre belopp än vad kommittén förordar bör komma i fråga för vissa kränkningar.

Skälen för regeringens bedömning: Som anges i avsnitt 3 var en av huvuduppgifterna för kommittén att överväga om ersättningsnivåerna för ideell skada bör höjas. Särskild uppmärksamhet skulle därvid ägnas åt kränkingsersättning i samband med sexualbrott. Enligt sina tilläggs-

direktiv skulle kommittén överväga en förändring av ersättningsnivån och regelverket vid skadestånd till våldtäktsoffer och offer för andra våldsbrott som ger utrymme för inte bara en kompensation för lidandet utan också hjälp till en förändring av livssituationen. I delbetänkandet finns en redogörelse för vilka ersättningsnivåer avseende kränkingsersättning som då gällde (avsnitt 5.5).

Kommittén framhåller att vad som kan sägas vara en skälig ersättningsnivå vid olika slags kränkningar beror på vad man jämför med. Ser man t.ex. på uppmärksammade fall i USA, där ersättning har betalats med miljonbelopp, kan den svenska ersättningsnivån tyckas vara mycket låg. Enligt kommittén är en sådan jämförelse dock knappast träffande, eftersom det stora flertalet brottsoffer i USA får betydligt lägre ersättning eller ingen ersättning alls. Synen på skadestånd är där också en helt annan än i Sverige. I USA och en del andra länder ser man ersättningen för ideell skada inte bara som en reparation eller som en upprättelse för den skadelidande utan också som ett slags privatböter för den skadeståndsskyldige ("punitive damages"). Skadeståndet har sålunda även ett repressivt syfte, vilket i sig är ägnat att påverka ersättningens storlek.

Det sagda visar att det kan vara vanskligt att göra internationella jämförelser. Det finns ofta stora, principiellt viktiga skillnader mellan de olika rättssystemen. En bedömning av ersättningsnivåerna i andra mer jämförbara länder ger likväl enligt kommittén ingen anledning till en generell höjning av ersättningen för kränkning. För vissa slags övergrepp anser kommittén dock att ersättningen är för låg. Det gäller framför allt vid sexualbrott och andra grova våldsbrott. Enligt kommittén är dock i dessa fall mer än en fördubbling av ersättningen jämfört med den då gällande nivån inte motiverad.

När kommittén lämnade sitt betänkande om kränkingsersättning år 1992 låg den normala kränkingsersättningen till offer för fullbordade våldtäkter på 40 000 kronor. Brottsoffermyndighetens nämnd beslutade år 1999 att normalbeloppet för kränkingsersättning vid våldtäkt skulle vara 75 000 kronor. Sedan betänkandet presenterades har det således skett nästan en fördubbling av ersättningen i dessa fall. När det gäller barn som har utsatts för incest eller liknande sexuella övergrepp låg den normala ersättningen på 30 000 kronor i mitten av 1980-talet. Vid tiden för kommitténs överväganden betalades normalt 70 000 kronor i kränkingsersättning till barn som hade utsatts för sexuella övergrepp. I dag betalar Brottsoffermyndigheten normalt ut 100 000 kronor i kränkingsersättning. Högsta domstolen har också slagit fast att den allmänna nivån för kränkingsersättning vid grövre sexualbrott mot barn bör ligga vid just 100 000 kronor (se rättsfallet NJA 1997 s. 514). Det högsta belopp som Brottsoffermyndigheten har betalat ut i kränkingsersättning till ett barn som utsatts för sexuella övergrepp är 200 000 kronor.

I början av 1990-talet låg normalnivån för kränkingsersättning vid andra allvarliga våldsbrott kring 15 000 kronor. Därefter har en avsevärd höjning skett. Särskilt betydelsefulla är två avgöranden av Högsta domstolen avseende försök till mord respektive grov misshandel (rättsfallen NJA 1991 s. 766 och NJA 1992 s. 541). Högsta domstolen dömde ut, i det första fallet 70 000 kronor och i det andra fallet 75 000 kronor. År 1995 beslutade Brottsoffermyndigheten att höja nivån för kränkingsersättning vid mordförsök till 100 000 kronor. Högsta domstolen har

anslutit sig till denna nivå (se rättsfallet NJA 1997 s. 315). Motsvarande nivå torde gälla fall av mycket grov misshandel. År 1999 dömde Högsta domstolen ut 60 000 kronor i kränkingsersättning i ett fall som gällde grov misshandel (se rättsfallet NJA 1999 s. 441). Vid bank-, post- och butiksån och oprovocerad misshandel beviljar Brottsoffermyndigheten normalt kränkingsersättning med 5 000 – 10 000 kronor. Vid rånbrotten är ersättningar på mer än 10 000 kronor inte ovanliga, och betydligt högre belopp har fastställts i särskilt allvarliga fall. Högsta domstolen har i ett avgörande uttalat sig om ersättningsnivåerna vid rånbrott (rättsfallet NJA 1997 s. 723). Avgörandet rörde ett grovt rån som pågick under mer än 15 minuter och som genomfördes med synnerlig hänsynslöshet och råhet. Bankpersonal och kunder erfor intensiva känslor av förnedring och ångest. Några ur bankpersonalen hade fått en pistol tryckt mot sig. Domstolen tillerkände de drabbade kränkingsersättning med som högst 50 000 kronor.

I sammanhanget bör nämnas att Brottsoffermyndigheten normalt inte dömer ut ersättningsbelopp under 5 000 kronor, eftersom endast allvarliga kränkningar berättigar till kränkingsersättning. I de fall lägre ersättning har dömts ut beror det oftast på att högre belopp inte har begärts.

Som kommittén påpekar kan det lidande som en ärekränkning innebär inte i allmänhet jämföras med det lidande som tillfogas den som utsätts för sexuella övergrepp eller andra grova våldsbrott. Kommittén menar riktigt att det vid bedömningen av ersättningsnivån i dessa fall dock kan beaktas att ersättningarna ofta utges av skadevällare som har förmåga att betala dem och att ersättningarna därför kan ha en viss preventiv verkan. Regeringen kan också instämma i kommitténs uppfattning att det vid ersättning för denna typ av brott bör beaktas att brottet inte sällan medför en ekonomisk förlust för den skadelidande som denne kan ha svårt att styrka och att skadeståndet för kränkning därför kan tjäna även som surrogat för denna ekonomiska förlust. Det kan här noteras att Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1994 s. 637 dömde ut betydande skadestånd. Det rörde sig om ett tryckfrihetsmål som gällde förtal och grovt förtal, bl.a. genom att en tidning publicerat fotomontage där bilder av vissa kända personers ansikten hade fogats till pornografiska bilder. Domstolen dömde ut 100 000 kr till var och en av målsägandena. De höga skadestånden motiverades bl.a. av preventiva skäl. Omständigheterna var dock speciella. När det gäller bedömningen av vad som kan anses utgöra skälig "normalersättning" vid ärekränkingsbrott kan, i enlighet med kommitténs bedömning, de skadeståndsbelopp som förekommer inom arbetsrätten utgöra ett lämpligt riktmärke.

Regeringen kan alltså konstatera att det skett betydande höjningar av kränkingsersättningen och att höjningarna är betydligt kraftigare än vad som följer av ändringarna i penningvärdet. Ersättningarna är i dag generellt sett betydligt högre än när kommittén påbörjade sitt arbete för drygt tio år sedan. Då hävdades ofta i den allmänna debatten att skadestånden i Sverige för kränkning av den personliga integriteten låg på en påfallande låg nivå vid en internationell jämförelse. Detta torde inte längre kunna hävdas, om man bortser från rättssystem där skadeståndet har ett delvis annat syfte.

Regeringens slutsats är att ersättningsnivåerna har utvecklats och utvecklas på ett sådant sätt att det inte finns anledning att ingripa med

lagstiftning. De nuvarande ersättningsnivåerna ligger i stort sett på den nivå som kommittén förespråkar i 1992 års betänkande. Det bör liksom tidigare vara de rättstillämpande organens uppgift att bestämma kränk-ningersättnings storlek och därvid göra en skönsmässig bedömning baserad på förhärskande etiska och sociala värderingar.

6.4 Förlust av egendom med särskilt affektionsvärde

Regeringens bedömning: Någon utökad möjlighet till ersättning för förlust av egendom med särskilt affektionsvärde bör inte införas.

Kommitténs bedömning överensstämmer med regeringens bedömning (se SOU 1992:44 avsnitt 7.9).

Remissinstanserna instämmer i eller har inget att invända mot kommitténs bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Som framgår av avsnitt 6.1 kan kränkingsersättning även betalas vid vissa förmögenhetsbrott, t.ex. vid bostadsinbrott med omfattande förstörelse eller andra särskilt skändliga inslag. Generellt sett kan kränkingsersättning däremot inte betalas för den kränkning som ett brottsligt angrepp på den skadelidandes egendom kan innebära eller för det intrång i övrigt i den skadelidandes äganderätt som en skada på dennes egendom utgör.

Kommittén tar upp frågan om det bör införas en särskild möjlighet till ersättning av ideell natur för förlust av egendom med särskilt affektionsvärde. Det är en fråga som tidigare har uppmärksamats i samband med strävandena att stärka brottsoffrens ställning. Enligt gällande rätt torde denna typ av förlust endast kunna ersättas om den på något sätt kan hänföras till skada av ekonomiskt slag, dvs. om egendomen har ett affektionsvärde även för andra än ägaren (t.ex. en släktklenod som har ett affektionsvärde för flera i samma släkt).

I enlighet med kommitténs bedömning skulle det medföra betydande praktiska svårigheter och olägenheter om en generell rätt till ersättning för affektionsvärden infördes i svensk skadeståndsrätt. Den praktiska betydelsen av en lagändring skulle bli begränsad, eftersom det i regel är svårt för den skadelidande att bevisa en förlust av affektionsvärde. En ersättningsrätt skulle vidare riskera att fördyra och komplicera skaderegleringen. I varje enskilt fall måste man då utreda om den egendom som skadats haft ett affektionsvärde för ägaren, och det lär inte vara lätt att beräkna skadans storlek eller fastställa schabloner för en sådan beräkning. Kommittén anmärker också att det dessutom är svårt att inse varför en rätt till ersättning för affektionsvärde skulle begränsas till de fall där egendomen har förlorats eller skadats genom brott och inte genom andra skadeståndsgrundande handlingar. Om en ersättningsrätt infördes, borde den således snarast omfatta alla skadeståndsgrundande handlingar. De samhällsekonomiska konsekvenserna av en sådan ersättningsrätt är oklara, och något godtagbart underlag för att införa en sådan ordning finns inte i dag. Till detta kommer att man i de flesta andra europeiska länder har intagit en mycket restriktiv hållning i frågan och att ersättning inte utgår i något av de övriga nordiska länderna.

I likhet med kommittén kan regeringen alltså inte förorda att en möjlighet till ersättning för förlust av affektionsvärde införs i svensk rätt i vidare mån än som redan gäller.

6.5 Brottskadlagen

Regeringens förslag: Brottskadeersättning för kränkning genom brott skall betalas enligt väsentligen samma principer som skadestånd för sådan kränkning. Brottskadelagens bestämmelser om kränkningserättning anpassas till de nya reglerna i skadeståndslagen. Brottskadelagens regler om självrisk skall även gälla ersättning för kränkning genom brott. Ett särskilt tak på tio basbelopp skall gälla för kränkningserättning.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens förslag. Dock föreslår kommittén inte att brottsskadelagens regler om självrisk skall gälla för kränkningserättning (se SOU 1992:4 s. 282 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som uttalar sig i frågan instämmer i förslaget eller lämnar det utan någon invändning. *Uppsala tingsrätt* anser att statens ansvar för kränkningserättning bör begränsas till de fall där svårt lidande förekommer. Den tidigare *Brottskadenämnden* anser att brottsskadelagens regler om självrisk bör gälla även för kränkningserättning.

Skälen för regeringens förslag: Staten betalar ut brottsskadeersättning enligt brottsskadlagen om ett brottsoffer inte kan få sina skador ersatta av skadevällaren och inte heller genom någon försäkring eller annan ersättningsform. Brottskadeersättning betalas i första hand för personskador och för kränkning. Frågor om brottsskadeersättning prövas av Brottsoffermyndigheten, vilken år 1994 ersatte Brottskadenämnden. Enligt regeringens mening bör staten även fortsättningsvis garantera brottsoffer rätt till kränkningserättning när sådan ersättning inte kan fås från annat håll.

Regeringens förslag i avsnitt 6.1 innebär att skadeståndslagens bestämmelse om kränkningserättning utformas som en egen ansvarsregel. Detta bör få till följd att motsvarande ändring görs i brottsskadlagen. Brottskadeersättning för kränkning bör alltså bli en särskild ersättningstyp i brottsskadlagen. I brottsskadlagen bör även tas in en erinran om att skadeståndslagens principer för bestämmande av skadestånd med anledning av kränkning gäller för fastställande av brottsskadeersättning för sådan kränkning (jfr avsnitt 6.2).

Enligt 10 § brottsskadlagen avräknas ett självriskbelopp vid personskada. Detta gäller dock inte, om det finns särskilda skäl att inte avräkna självrisk. Konstruktionen innebär att reglerna om självrisk gäller även för kränkningserättning. Som kommittén konstaterar innebär det förhållandet att kränkningserättning föreslås utgöra en egen ersättningstyp att bestämmelserna om avräkning av självriskbelopp i 10 § inte längre blir tillämpliga på ersättningen, om inte också en följdändring görs i 10 §. Enligt kommittén bör någon sådan följdändring inte göras, varvid det hänvisas till att det över huvud taget inte torde finnas utrymme för att avräkna självriskbelopp när det gäller kränkningserättning. Kommittén menar nämligen att det alltid lär finnas särskilda skäl mot att avräkna

självrisk från kränkingsersättning. Denna slutsats kritiseras emellertid av den tidigare Brottskadenämnden, som påpekar att självriskavdrag i själva verket vanligtvis görs i praxis även när enbart kränkingsersättning betalas ut. Det kan också konstateras att inte heller nuvarande Brottsoffermyndigheten anser att det alltid finns särskilda skäl mot avräkning av självrisk vid kränkingsersättning. Myndigheten har sålunda fortsatt att tillämpa tidigare praxis. Enligt regeringen finns det inte skäl att nu genom lagstiftning hindra en sådan praxis. Reglerna om självriskavdrag bör alltså även i fortsättningen vara tillämpliga på kränkingsersättning.

En särskild fråga är om två självrisker skall avräknas när den skadelidande får ersättning för både personskada och kränkning. Många gånger kan detta framstå som orimligt, t.ex. när det är samma angrepp som har orsakat både personskadan och kränkningen. I andra fall kan det vara naturligt med två självrisker. Eftersom kränkning i fortsättningen hålls tydligt isär från personskada, är det mest konsekvent att öppna möjligheten att göra avdrag för två självrisker (jfr nedan om maximibeloppet för ersättning). Det skall därvid noteras att självrisk inte skall avräknas om det finns särskilda skäl mot sådan avräkning (10 § andra stycket brottsskadelagen). Det torde förhållandevis ofta finnas särskilda skäl mot att avräkna dubbla självrisker.

I 11 § brottsskadelagen anges beloppsgränser för brottsskadeersättningen. Sålunda gäller ett tak på tjugo basbelopp för ersättning med anledning av personskada. För ersättning som fastställs i form av livränta är taket tre basbelopp per år. Vad gäller sakskada och ren förmögenhetsskada gäller ett tak på tio basbelopp. Till följd av brottsskadelagens nuvarande utformning omfattar taket på tjugo basbelopp för personskadeersättning även kränkingsersättning. Eftersom kopplingen mellan personskada och kränkning föreslås upphöra, bör en särskild takregel införas för kränkingsersättningen. Som kommittén föreslår bör taket vara tio basbelopp. Eftersom kränkingsersättningen hittills ersatts som personskada och sålunda måst rymmas inom det högsta beloppet för personskada, blir ändå det sammanlagda högsta beloppet för ersättning för personskada och för kränkning högre än i dag.

7 Skall rätten till ideellt skadestånd kunna ärvas?

Regeringens förslag: Rätten till skadestånd för ideell skada vid personskada och för kränkning genom brott skall kunna ärvas i större utsträckning än i dag. Vid den skadelidandes död skall rätten till ersättning gå över till arvingarna, om krav på ersättning har framställts före dödsfallet.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens förslag (se SOU 1995:33 avsnitt 5.4).

Remissinstanserna tillstyrker överlag förslaget eller lämnar det utan någon invändning. Några remissinstanser, däribland *Försäkringsjuridiska föreningen*, anser dock att det saknas skäl för en ändring av

rättsläget på denna punkt. *Brottsoffermyndigheten* anser att rätten till skadeståndet bör gå över till arvingarna även när krav inte har framställts före dödsfallet.

Skälen för regeringens förslag: När en fordran på skadestånd väl har betalats ingår det utbetalda beloppet i den skadelidandes förmögenhet och kan vid dennes död ärvas på samma sätt som andra tillgångar i dödsboet. Det gäller oavsett om skadeståndet avser ekonomisk eller ideell skada. Innan en fordran på skadestånd har betalats är utgångspunkten såvitt gäller ekonomisk skada att fordringen vid den skadelidandes död utgör en förmögenhetsrättslig tillgång i dennes dödsbo. Är fordringen då inte slutligt fastställd, faller den dock bort till den del den avser tiden efter dödsfallet. Någon ekonomisk förlust uppkommer ju inte för denna tid. I denna situation är det alltså bara skadestånd för tiden fram till dödsfallet som går över på arvingarna. I gengäld kan den skadelidandes efterlevande få en egen rätt till skadestånd enligt 5 kap. 2 § skadeståndslagen för förlust av underhåll.

En obetald fordran på ekonomiskt skadestånd går alltså över till arvingarna, dock att en fordran som inte har fastställts innan den skadelidande dör går över endast till den del den avser tiden före dödsfallet. Beträffande en obetald fordran på ideell skada gäller den motsatta utgångspunkten. Rätten till skadestånd för ideell skada vid personskada och för kränkning går inte till någon del över på den skadelidandes arvingar, om inte skadeståndet har fastställts före dödsfallet. I sådana fall kan rätten till ideellt skadestånd alltså inte ärvas.

Det sagda framgår av rättspraxis. Någon uttrycklig lagbestämmelse finns inte.

I likhet med kommittén anser regeringen att det finns anledning att ändra de nuvarande principerna. Som kommittén framhåller torde en fordran på skadestånd i allmänhet vara förfallen till betalning i den mening som avses i räntelagen (1976:635) i och med att krav har framställts och behövlig utredning har lagts fram (se rättsfallet NJA 1991 s. 796 och prop. 1975:102 s. 126). Skadeståndet skall alltså betalas i sin helhet så snart som dessa förutsättningar är uppfyllda, och enligt 4 § andra stycket räntelagen börjar dröjsmålsränta löpa på detta belopp en månad senare. Det förefaller inkonsekvent att denna skyldighet faller bort ifall den skadelidande dör innan skyldigheten har infriats. Och det gäller även i fråga om sanktionen för underlåtenhet att infria skyldigheten, dvs. upplupen men inte betald dröjsmålsränta. Ju längre det dröjer innan ersättningen fastställs, desto större är risken att ersättningen aldrig betalas ut. I vissa fall, t.ex. när skadevällaren avsiktligt förhalar skadeståndsärendet, ter det sig orimligt att skadeståndsskyldigheten skulle bortfalla om den skadelidande inte överlever tills skadan reglerats.

Frågan är då vilka förutsättningar som bör gälla för att rätten till skadeståndet skall gå över till den skadelidandes arvingar. En tänkbar lösning är att ersättningen går över till arvingarna om den skadelidande avlider efter det att hans fordran på skadestånd har förfallit till betalning. Men en sådan tidsgräns är inte invändningsfri. För att förfallodagen skall inträda krävs nämligen att den skadelidande kan anses ha lagt fram den utredning som skäligen kan begäras av honom. Frågan om detta krav är uppfyllt kan vara svår att bedöma och kan därmed ge upphov till ett oönskat osäkerhetstillstånd. En princip som är lättare att tillämpa är att i

stället dra gränsen vid den tidpunkt när krav på ersättningen har framställts, vilket kommittén förordar.

Ytterligare en möjlighet kunde vara att låta rätten till ersättning gå över till arvingarna även om den skadelidande inte ens har framställt något krav på ersättning innan han avled. Denna lösning förordas av Brottsoffermyndigheten av det skälet att en sådan ordning är ännu lättare att tillämpa. Den skulle emellertid innebära att man i alltför hög grad kom i konflikt med syftet med det ideella skadeståndet, nämligen att kompensera den skadelidande för det psykiska och fysiska lidande som han eller hon har drabbats av till följd av skadan. Ibland skulle det dessutom vara mycket svårt att fastställa skadan, om den skadelidande inte ens framställt ett yrkande.

Enligt regeringen är det i stället naturligt att uppställa den förutsättningen att den skadelidande i viss utsträckning måste ha varit aktiv för att få ut skadeståndet. I flertalet fall lär det inte vara svårt att avgöra om ett krav på ersättning har framställts före dödsfallet. Regeringen anser således att den av kommittén föreslagna lösningen är den lämpligaste. Som kommittén förordar bör samma regler gälla vid ersättning för ideell skada vid personskada och vid ersättning för kränkning genom brott.

Regeringen föreslår alltså att nuvarande principer ändras. Rätten till skadestånd för ideell skada bör övergå till den skadelidandes arvingar om den skadelidande har krävt ersättning före dödsfallet. En särskild bestämmelse om detta bör tas in i skadeståndslagen. Den nya regeln i skadeståndslagen bör gälla även trafikskadeersättning och brottskadeersättning.

8 Skadeprövningsnämndernas roll

Regeringens bedömning: Schabloner för ersättning vid ideell skada kan även fortsättningsvis bestämmas i den verksamhet som försäkringsbolagens skadeprövningsnämnder bedriver. Det nuvarande samspillet mellan nämnderna, Brottsoffermyndigheten och domstolarna fungerar bra. Det finns alltså inte anledning att genom lagstiftning försöka styra prövningen till domstolarna.

Kommitténs bedömning överensstämmer med regeringens bedömning (se SOU 1995:33 avsnitt 5.8).

Remissinstanserna är överlag positiva till kommitténs bedömning eller har inget att invända mot den.

Skälen för regeringens bedömning: I svensk skadeståndsrätt gäller – och bör även i fortsättningen gälla – att den skadelidande skall ha full ersättning för sin skada. Detta innebär dock särskilda problem vid ideell skada, eftersom det inte finns några objektiva grunder för att mäta den förlust som den ideella skadan har medfört för den skadade. Det är därför naturligt att denna ersättning måste bestämmas mer schablonmässigt än när det gäller ekonomiska skador. Att skadestånd bestäms efter standardiserade normer har många fördelar. Det innebär att man kan undvika godtycke och att det blir lättare att avgöra vilket skadeståndsbelopp som skall betalas. Det förenklar skaderegleringen och underlättar frivilliga överenskommelser. Intresset av likabehandling och förutsebar-

het talar för att även domstolarna använder sig av sådana schabloner i de fall som prövas där. Som regeringen redan tidigare har konstaterat bör ersättningsschabloner utvecklas i rättstillämpningen och inte slås fast i lag.

I kommitténs uppdrag ingick att överväga om det är möjligt att ge domstolarna en mer framträdande roll när det gäller rättsbildningen rörande ersättnings storlek.

Vad först gäller fastställande av *ersättning för ideell skada vid personskada* behandlas en väsentlig del av ersättningsanspråken av Trafikskadenämnden och Ansvarsförsäkringens personskadenämnd. Kommittén konstaterar att det är ytterst få av dessa ärenden som går vidare till domstol, även om prövningen i dessa nämnder inte hindrar parterna att föra talan vid domstol. Systemet med skadeprövningsnämnder är något som Sverige och Finland torde vara tämligen ensamma om i Europa. I andra länder står ofta bara möjligheten till domstolsprövning till buds för den skadelidande som är missnöjd med försäkringsbolagets ställningstagande i en ersättningstvist.

I likhet med kommittén ser regeringen många fördelar med det svenska systemet med skadeprövningsnämnder. Detta tvistlösningssystem innebär tveklöst en stor avlastning för domstolarna. Ett system med domstol som enda tvistlösningssalternativ skulle sannolikt vara mycket kostsamt för samhället. Även för de skadelidande blir kostnaderna ofta betydligt högre i en process vid domstol än vid en prövning i skadeprövningsnämnderna. Själva förfarande vid nämnderna är i princip kostnadsfritt för de skadelidande. Rättssystemet skulle vidare knappast ha den fasthet som utmärker tillämpningen i dag, om inte dessa nämnder funnits. De främjar sålunda en enhetlig skadereglering. I det fåtal fall där ersättningsfrågan drivits vidare till domstol har nämndernas praxis också i allmänhet godtagits.

Självfallet kan dock nämndernas yttranden inte ha samma auktoritet som avgöranden av Högsta domstolen. Från principiell synpunkt kan det också vara betänkligt om rättsbildningen på ett centralt område inom civilrätten i så liten grad styrs av de allmänna domstolarna. Det är därför positivt att kunna konstatera att Högsta domstolen i ett ökat antal fall under senare år har tagit ställning i olika frågor rörande ideell personskadeersättning.

Även när det gäller fastställande av *kränkingsersättning* har kommittén kommit fram till att samspelet mellan domstolar och nämnder (främst dåvarande Brottskadenämnden, nuvarande Brottsoffermyndigheten) fungerar bra. Kommittén lämnar inga förslag till förändringar. I praktiken utgår ofta kränkingsersättning från överfallsskyddet i hemförsäkringarna eller i form av brottsskadeersättning som beviljas av Brottsoffermyndigheten. Ofta hänskjuts anspråk på kränkingsersättning från hemförsäkringarna till Ansvarsförsäkringens personskadenämnd. Praxis hos Brottsoffermyndigheten och Ansvarsförsäkringens personskadenämnd har ofta styrt domstolarnas praxis när det saknats vägledande avgöranden från Högsta domstolen. Högsta domstolen har också i vissa fall tagit intryck av den praxis som utvecklats hos Brottsoffermyndigheten (se t.ex. rättsfallet NJA 1997 s. 315). När Högsta domstolen gör vägledande uttalanden om ersättningsnivåerna får det å sin sida ofta direkt genomslag i nämndernas praxis. Som har framgått av avsnitt 6.3

har rättsutvecklingen på senare år också alltmer kommit att styras genom Högsta domstolen.

Regeringen delar kommitténs bedömning att detta samspel mellan domstolar och nämnder fungerar på ett bra sätt i dag och att den nuvarande ordningen är tillfredsställande. Det finns sålunda inte anledning att genom lagstiftning försöka styra prövningen till domstolarna.

9 Ikraftträdande

Regeringens förslag: De föreslagna lagändringarna skall träda i kraft den 1 januari 2002. Några övergångsbestämmelser införs inte.

Skälen för regeringens förslag: Lagändringarna bör kunna träda i kraft den 1 januari 2002.

Enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer tillämpas nya skadeståndsregler endast på skadefall som har inträffat efter ikraftträdandet (se SOU 1992:84 s. 281 med hänvisningar). Dessa principer bör tillämpas också på de regler som föreslås i detta lagstiftningsärende. Någon övergångsbestämmelse om detta behövs inte (jfr prop. 1975:12 s. 143).

10 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: De föreslagna ändringarna kan medföra mindre kostnadsökningar för staten i form av brottsskadeersättning. Dessa ökade kostnader ryms dock inom anslaget för brottsskadeersättning på den nivå anslaget har i dag.

Skälen för regeringens bedömning: Betalning av skadestånd innebär i sin renodlade form en förmögenhetsöverföring från den skadeståndsskyldige till den skadelidande. I de flesta fall betalas inte ersättningen av den primärt skadeståndsskyldige. Denne kanske saknar ekonomiska tillgångar, skyddas av någon försäkring eller är helt enkelt okänd. Ersättning för personskada betalas i praktiken ofta från en försäkring, t.ex. trafikförsäkringen eller trygghetsförsäkringen vid arbetsskada. Ersättning för kränkning genom brott betalas ofta från överfallsskyddet i brottsoffrets hemförsäkring. Vid skada på grund av ett brott kan dock ersättningen i sista hand komma att betalas av staten (Brottsoffermyndigheten) i form av brottsskadeersättning enligt brottsskadelagen.

De utökade möjligheterna till skadestånd för psykiska besvär som föreslås i avsnitt 5.2 påverkar i mycket liten utsträckning Brottsoffermyndighetens verksamhet. Även förslaget om ökade möjligheter att ersätta anhörigas kostnader (5.1.1) och förslaget om att skadestånd för ideell skada skall kunna ärvas (avsnitt 7) torde ha ringa betydelse. Vad som har föreslagits angående omprövning av skadestånd (5.3) tillämpas redan av Brottsoffermyndigheten. När det gäller just de särskilt utsatta yrkesgrupper som utsätts för brott i tjänsten kan det i och för sig inte uteslutas att det uppkommer vissa kostnadseffekter för Brottsoffer-

myndigheten. De ökade kostnaderna torde dock uppgå till högst ett par hundra tusen kronor per år, vilket endast är en bråkdel av nuvarande anslag för brottsskadeersättning som uppgår till 74 miljoner kronor.

Enligt regeringens bedömning blir kostnadseffekterna för Brottsoffermyndigheten så små att de bör rymmas under anslaget för brottsskadeersättning på den nivå anslaget har i dag. I övrigt finns det ingen anledning att anta att förslagen kommer att medföra några ökade kostnader för det allmänna.

Som tidigare sagts kommer de utökade möjligheter till skadestånd som föreslås till huvudsaklig del att belasta olika former av försäkringar.

Som konstaterats i avsnitt 5.2 torde den utvidgade rätten till ersättning för psykiska besvär vid en anhörigs död endast innebära mindre kostnader för försäkringskollektivet, främst i form av något höjda trafikförsäkringspremier. Även övriga förslag lär endast medföra små kostnadsökningar för försäkringarna. Regeringens förslag i avsnitt 5.1.4 om en ökad schablonisering av vissa skadeföljder som i dag ersätts som olägenheter i övrigt kommer samtidigt att minska administrationskostnaderna vid försäkringsbolagens skadereglering. Denna kostnadsbesparing kan antas uppväga en del av den kostnadsökning förslagen i övrigt kan medföra. Förslagen torde således endast leda till mindre höjningar av trafikförsäkringspremierna. För andra försäkringar är kostnadseffekterna obetydliga.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Ändringarna i skadeståndslagen är i redaktionellt hänseende tämligen stora. Härigenom uppnås en klarare systematik. Lagens grundläggande ansvarsregler har samlats i de inledande bestämmelserna i 2 kap. Bestämmelsen om kränkingsersättning har utformats som en egen ansvarsregel och förts över till 2 kap. I 3 kap. har gjorts ändringar i huvudsak med anledning av att bestämmelsen om kränkingsersättning blivit en egen ansvarsregel. Även i 5 och 6 kap. har redaktionella ändringar gjorts.

De sakliga ändringarna avser i stor utsträckning förtydliganden och preciseringar av gällande rätt. En utvidgning av skadeståndsansvaret sker i fråga om psykiskt lidande vid anhörigs död (5 kap. 2 § första stycket 3). Vidare utvidgas rätten till ersättning för anhörigas kostnader vid personskada (5 kap. 1 § första stycket 1) liksom möjligheten att ompröva ersättning för kostnader och för ideell skada vid personskada (5 kap. 5 § första stycket). Rätten att ärva den skadelidandes rätt till ersättning för ideell skada utvidgas (6 kap. 3 §).

2 kap. Skadeståndsansvar på grund av eget vållande

1 § *Den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar personskada eller sakskada skall ersätta skadan.*

Paragrafen är i sak oförändrad. I paragrafen angavs tidigare att den gällde ”såvida inte annat följer av denna lag”. Mot bakgrund av övriga redaktionella ändringar har hänvisningen bedömts överflödigt och har därför tagits bort.

2 § *Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan.*

Paragrafen har i sak oförändrad förts över från 2 kap. 4 §.

3 § *Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta den skada som kränkningen innebär.*

Paragrafen, som ersätter den tidigare bestämmelsen i 1 kap. 3 §, anger förutsättningarna för kränkningersättning. Överväganden finns i avsnitt 6.1.

Enligt paragrafen skall den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära ersätta den skada som kränkningen innebär. I 5 kap. 6 § anges riktlinjer för hur ersättningen skall bestämmas. Även brott utanför brottsbalken kan grunda rätt till kränkningersättning.

Angrepp mot annans person avser den kroppsliga integriteten. Hit hör misshandel, grov misshandel och försök till mord. Andra exempel är våld mot tjänsteman och förgripelse mot tjänsteman liksom övergrepp i rättssak när den angripne utsätts för våld. Även vållande till kroppsskada eller sjukdom kan ge rätt till kränkningersättning (se rättsfallen NJA 1997 s. 315 och NJA 1997 s. 572).

Angrepp mot annans frihet avser den enskildes rörelse- och handlingsfrihet. Exempel på sådana brott är människorov, olaga frihetsberövande, försättande i nödläge och olaga tvång. Hit hör även rån och utpressning.

Angrepp mot annans frid avser främst den enskildes rätt att få vara i fred och hålla sitt privatliv okänt för andra. Hit hör olaga hot, hemfridsbrott, ofredande, brytande av post- eller telehemlighet, intrång i förvar och olovlig avlyssning. Andra exempel på sådana brott som utgör brott mot annans frid och kan innefatta en allvarlig kränkning är hot mot tjänsteman samt förgripelse mot tjänsteman och övergrepp i rättssak om gärningen innefattar hot.

Överträdelse av besöksförbud innebär ofta att den som förbudet avser att skydda utsätts för ett brott mot sin frid. Om den som förbudet gäller inte har gjort mer än uppehållit sig inom det förbjudna området utan att söka kontakt med den skyddade, torde dock sällan någon allvarlig kränkning av dennes frid ha uppkommit. Annorlunda kan det förhålla sig om den som har besöksförbud uppför sig på ett sådant sätt att agerandet är ägnat att framkalla oro och ängslan hos den skyddade.

För att en enskild person skall kunna anses allvarligt kränkt krävs att han eller hon är i särskild grad berörd av brottet. Framkallande av fara för annan kan sålunda innebära ett brott som innefattar angrepp mot annans frid, om gärningsmannen medvetet har utsatt en eller flera bestämda personer för en konkret fara (jfr rättsfallet NJA 1999 s. 334). Detta gäller även andra brott som innefattar framkallande av fara för annan, t.ex. mordbrand och andra allmänfarliga brott. Däremot torde det

inte kunna betraktas som en fridskränkning när enbart en obestämd krets personer har löpt risk att skadas (jfr rättsfallet NJA 1998 s. 310).

Förmögenhetsbrott ger normalt ingen rätt till kränkningersättning. Det är dock inte uteslutet. En grov stöld som sker genom intrång i annans bostad kan utgöra ett angrepp mot annans frid och innebära en allvarlig kränkning. Så är fallet om bostaden har skövlats eller om brottet haft andra särskilt hänsynslösa inslag. Ett annat förmögenhetsbrott som torde berättiga till kränkningersättning i vissa fall är skadegörelse, nämligen när skadegörelsen samtidigt innebär ett ofredande. I övrigt är förmögenhetsbrott, såsom bedrägeribrott, förskingringsbrott och borgenärsbrott, normalt av sådant slag att det inte är fråga om något angrepp enligt förevarande paragraf.

Sexualbrotten kan innefatta angrepp såväl mot annans person som mot annans frihet eller frid. Det gäller särskilt våldtäkt och vissa fall av sexuellt tvång. Sexualbrott som inte innebär tvång i straffrättslig mening utgör angrepp mot annans frid och i många fall även mot annans person. Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning kan innefatta angrepp både mot annans person och mot annans frihet eller frid.

Angrepp mot annans ära tar sikte på kränkningar av någon annans anseende eller självkänsla. I första hand avses ärekränkningensbrotten. Hit hör också mened, om gärningsmannen haft uppsåt att skada en oskyldig person. Detsamma gäller falskt eller obefogat åtal, falsk eller obefogad angivelse samt falsk eller vårdslös tillvitelse.

Vid bedömningen om kränkningen är att anse som *allvarlig* bör beaktas samtliga omständigheter kring handlingen. Här kan man hämta viss ledning av den uppräknade som görs i 5 kap. 6 § rörande de faktorer som påverkar skadeståndets bestämmande. Bagatellartade kränkningar bör inte medföra att skadestånd skall betalas enligt paragrafen. Det kan nämnas att Brottsoffermyndigheten i sin praxis har ansett att en allvarlig kränkning inte kan uppskattas till ett lägre belopp än 5 000 kronor.

Vad som är att anse som en allvarlig kränkning får bedömas från fall till fall. Därvid bör samtliga relevanta omständigheter tillmätas betydelse. Det är klart att sexualbrotten är sådana att de regelmässigt innebär en allvarlig kränkning. Sådant sexuellt ofredande som enbart består i att någon blottar sig torde dock endast i undantagsfall anses innebära en så allvarlig kränkning att ersättning skall betalas. Även de flesta våldsbrott får anses medföra en allvarlig kränkning. Också ringa fall av misshandel kan innefatta en allvarlig kränkning, t.ex. om misshandeln sker under uppmärksammade former eller på annat sätt har ärekränkande inslag. Våldsamt motstånd torde endast i vissa undantagsfall innebära en allvarlig kränkning och ge rätt till ersättning.

En allvarlig kränkning av den personliga integriteten förutsätter att angreppet riktar sig mot någon som åtminstone i viss mån värnar sin integritet. En person som inleder ett handgemäng och därigenom själv riskerar att mötas med våld måste anses delvis ha gett upp kravet på respekt för den personliga integriteten. Om våldet i ett sådant fall inte är allvarligt i förhållande till provokationen, kan det knappast anses leda till en allvarlig kränkning av den personliga integriteten. Skulle våldet däremot vara allvarligare, kan det vara fråga om en sådan kränkning som ger rätt till ersättning. Då kan det medvetna risktagandet i stället beaktas när ersättningens storlek bestäms. Att på detta sätt ta hänsyn till den skadelidandes eget förhållningssätt torde bli aktuellt främst vid mindre

grova våldsbrott, ofredanden och ärekränkingsbrott. Den skadelidandes uppträdande vid sexualbrott saknar som regel betydelse för frågan om det är en allvarlig kränkning eller inte.

Frågan vilka möjligheter en person som tillhör en *särskilt utsatt yrkesgrupp* har att få kränkingsersättning för brott som han eller hon utsätts för i tjänsten har behandlats i avsnitt 6.1 i övervägandena. Personer i en del yrkesgrupper, t.ex. poliser och vissa anställda inom kriminalvården och psykiatrin, har anledning att räkna med att mötas med vissa mindre grova angrepp i arbetet och har också i praktiken en beredskap för detta. Det ligger i sakens natur att det då krävs något mer än normalt för att en allvarlig kränkning skall kunna konstateras. Detta synsätt bör dock inte dras så långt att den personliga kränkningen hamnar i bakgrunden. Även om det ingår i en persons normala arbetsuppgifter att hantera våldsamma och stökiga personer, bör ersättning ofta kunna ges när denne i tjänsten utsätts för en brottslig kränkning som är skymflig och direkt angriper den privata sfären. Ett exempel kan vara ett sådant renodlat kränkande angrepp som att bli spottad rakt i ansiktet.

Den som har orsakat en allvarlig kränkning genom ett sådant brott som sägs i paragrafen skall ersätta den skada som kränkningen innebär. Begreppet skada är här avsett att väsentligen motsvara det begrepp – lidande – som hittills har använts för motsvarande situationer, dock med den skillnaden att det i mindre mån syftar på den skadelidandes egen upplevelse. Avsikten är sålunda att skadan i huvudsak skall bedömas utifrån objektiva kriterier. Sådana kriterier anges i 5 kap. 6 §, där det som tidigare sagts finns riktlinjer för hur ersättningen skall bestämmas. I motiven till den bestämmelsen framgår också att det bör finnas ett visst utrymme att ta hänsyn till den drabbades upplevelse i det enskilda fallet.

Det är sålunda ”skadan” som ersätts och alltså – i strängt logisk mening – inte ”kränkningen”. Att lagen har utformats på det sättet är av skäl som närmast är av systematisk art. Det torde dock på det hela taget sakna betydelse för den sakliga bedömningen. Lagen anger att det är den skada som kränkningen ”innebär” som skall ersättas. Det får därför anses korrekt att tala om en ersättning för själva kränkningen.

4 § *Den som i fall som avses i 1–3 §§ vållar skada innan han har fyllt arton år skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.*

Paragrafen har i sak oförändrad förts över från 2 kap. 2 §.

5 § *Den som i fall som avses i 1–3 §§ vållar skada under påverkan av en allvarlig psykisk störning eller av någon annan psykisk störning som inte är självförvållad och tillfällig skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans sinnestillstånd, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.*

Paragrafen har i sak oförändrad förts över från 2 kap. 3 §.

6 § För skada som vållats genom underlåtenhet att avslöja brott skall ersättning enligt denna lag *inte betalas* enbart på den grund att straff för underlåtenheten kan följa enligt 23 kap. 6 § första stycket brottsbalken.

Paragrafen har i sak oförändrad förts över från 2 kap. 5 §. På förslag av *Lagrådet* har paragrafen behållits i 2 kap. Prop. 2000/01:68

3 kap. Skadeståndsansvar för arbetsgivare och det allmänna

1 § Den som har arbetstagare i sin tjänst skall ersätta

1. personskada eller sakskada som arbetstagaren vållar genom fel eller försummelse i tjänsten,

2. ren förmögenhetsskada *som arbetstagaren i tjänsten vållar* genom brott, *och*

3. *skada på grund av att arbetstagaren kränker någon annan på sätt som anges i 2 kap. 3 § genom fel eller försummelse i tjänsten.*

I fråga om skadeståndsansvar för staten eller *en* kommun gäller även vad som sägs nedan i detta kapitel. Vad som där sägs om *en* kommun gäller också ett landsting och ett kommunalförbund.

I paragrafen har första stycket redigerats om med anledning av att kränkning har blivit en egen skadetyper. Där har lagts till en uttrycklig bestämmelse om att arbetsgivaransvaret omfattar sådan kränkning som avses i 2 kap. 3 §. Tillägget innebär, till följd av den nya regeln om kränkningersättning i 2 kap. 3 §, en marginell ändring i sak. Det skall observeras att hänvisningen till 2 kap. 3 § innebär att alla de krav som ställs i den paragrafen gäller för att skadeståndsskyldighet skall föreligga enligt förevarande bestämmelse. Det fordras alltså både brott och fel och försummelse i tjänsten.

Den bestämmelse som hittills funnits i 3 kap. 2 § andra stycket har flyttats till andra stycket i förevarande paragraf. Detta innebär sakligt sett inget nytt men klargör direkt i lagen att bestämmelsen i 3 kap. 3 § om ansvar för felaktig myndighetsinformation även är tillämplig på landsting och kommunalförbund.

2 § Staten eller *en* kommun skall ersätta

1. personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada, som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten eller kommunen svarar, *och*

2. *skada på grund av att någon annan kränks på sätt som anges i 2 kap. 3 § genom fel eller försummelse vid sådan myndighetsutövning*

Paragrafen har redigerats om och försetts med en uttrycklig bestämmelse av innebörd att ansvaret för staten och kommunerna omfattar kränkning enligt 2 kap. 3 §. Tillägget innebär endast en marginell ändring i sak (se kommentaren till 3 kap. 1 §). Det skall noteras att skadeståndsansvaret vid kränkning förutsätter både fel eller försummelse och brott enligt 2 kap. 3 §. Det är ingen ändring jämfört med i dag.

Andra stycket har flyttats till 3 kap. 1 §.

5 kap. Skadeståndets bestämmande

1 § Skadestånd till den som har tillfogats personskada omfattar ersättning för

1. sjukvårdskostnad och andra *kostnader för den skadelidande, inbegripet skälig kompensation till den som står den skadelidande särskilt nära,*

2. inkomstförlust,

3. *fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur* (sveda och värk) *eller av bestående art* (lyte eller annat stadigvarande men) samt *särskilda olägenheter till följd av skadan.*

Ersättning för inkomstförlust motsvarar skillnaden mellan den inkomst som den skadelidande skulle ha kunnat uppbära, om han icke hade skadats, och den inkomst som han trots skadan har eller borde ha uppnått eller som han kan beräknas komma att uppnå genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till tidigare utbildning och verksamhet, omskolning eller annan liknande åtgärd samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed jämförliga omständigheter.

Med inkomstförlust *likställs* intrång i näringsverksamhet. Med inkomst *likställs* värdet av hushållsarbete i hemmet.

Paragrafen anger vilken ersättning som skall betalas vid skadestånd till den som har tillfogats personskada. Första stycket har ändrats i tre hänseenden. Bestämmelsen i första punkten har ändrats för att möjliggöra att anhörigas kostnader vid t.ex. sjukbesök hos den skadelidande kan ersättas i något större omfattning. Ersättningsposterna sveda och värk och lyte eller annat stadigvarande men i tredje punkten har vidare formulerats om för att innebörden skall framgå tydligare. I tredje punkten har ersättningsposten olägenheter i övrigt ersatts av posten särskilda olägenheter. Frågorna behandlas i avsnitt 5.1.

Första stycket

Ändringen i *första punkten* om skadestånd för kostnader innebär att även kostnader och inkomstförluster för dem som står den skadelidande särskilt nära kan ersättas. Ersättningen tillkommer den skadelidande för att sedan användas av denne till att gottgöra de närstående för deras kostnader. På samma sätt som gäller enligt 5 kap. 2 § första stycket 1 beträffande andra kostnader än begravningskostnader skall det göras en skälighetsbedömning. Detta avviker från den annars gällande skadeståndsrättsliga grundsatsen att kostnader till följd av ett skadefall skall ersättas fullt ut.

Kostnader för närståendes sjukbesök kan ersättas även för tiden efter den akuta sjukdomstiden. Det gäller inte bara när den skadelidande är ett barn utan också när besöken kan antas vara till gagn för en vuxen person även om denne inte lider av en livshotande skada. Det kan röra sig om besök hos en skadelidande som vistas en längre tid på ett sjukhus eller någon annan vårdinrättning. De kostnader för närståendes sjukbesök som i skälig omfattning kan ingå i skadeståndet till den skadelidande är t.ex. utgifter för resa och förlust av arbetsinkomst. Även kostnader för närståendes omvårdnad av den skadelidande kan ersättas i den omfattning som det är skäligt. Den närståendes inkomstförlust bör kunna ersättas även när denna kostnad överstiger vad det normalt skulle kosta att anlita hjälp utifrån, i varje fall om sådan hjälp inte kan tillhandahållas. Särskilda omständigheter i det enskilda fallet kan medföra att ersättning ges för kostnader för vård utöver den som det allmänna tillhandahåller (jfr rättsfallet NJA 1996 s. 639). En förutsättning för ersättning är att besöken och omvårdnaden är till gagn för den skadade. Det bör genom läkarintyg eller på annat lämpligt sätt styrkas att besöken och omvårdnaden kan främja den skadades hälsa och rehabilitering.

Med närstående avses främst den avlidnes make, registrerade partner eller sambo, barn och föräldrar. Även andra personer än familjemedlemmar kan anses vara närstående i paragrafens mening, t.ex. en person som en äldre skadelidande utan nära släktingar känner särskild samhörighet med.

Bestämmelsen i *tredje punkten* om skadestånd för ideell skada har ändrats för att betona att sådan skada kan avse inte bara fysiskt utan också psykiskt lidande. Det framgår nu tydligt att skadeståndet omfattar ersättning för fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur (sveda och värk) eller av bestående art (lyte eller annat stadigvarande men).

En förutsättning för att psykiska besvär skall kunna ersättas är att de utgör en personskada, dvs. är medicinskt påvisbara. En särskild fråga är om ersättning för ideell skada skall kunna ges för den oro för framtida skador som kan upplevas av dem som genom en skadestandsgrundande handling har utsatts för risk att drabbas av sjukdom, t.ex. cancer, eller risk för att ha blivit smittade av HIV-virus. Om denna oro har lett till psykiska besvär av sådan grad att de är att anse som personskada, kan skadestånd betalas för den skadan. Det gäller även om risken senare inte förverkligas. Skulle den befarade skadan också inträffa, får den ersättas särskilt.

Gränsen mellan å ena sidan sveda och värk och å andra sidan lyte eller annat stadigvarande men dras i regel vid den tidpunkt då ett bestående invaliditetstillstånd har inträtt, dvs. då det medicinska tillståndet kan anses permanent och behandling i egentlig mening har upphört. Detta kan dock inte uppfattas så att ersättning för sveda och värk inte skall lämnas i de fall där en fysisk skada är att anse som bestående redan omedelbart vid eller i nära anslutning till skadetillfället, i den betydelsen att varje form av behandling är utsiktslös när det gäller att åstadkomma en förändring av den fysiska skadan som sådan. Vid bedömningen i vad mån ersättning för sveda och värk skall betalas måste också beaktas den skadelidandes psykiska tillstånd. Sålunda torde det inte sällan förekomma att den fysiska skadan i sig på ett tidigt stadium är att anse som bestående medan de psykiska besvär som har uppkommit som en följd därav kan fortgå under lång tid. Då kan ersättning ges för sveda och värk till dess att det konstateras att de akuta skadeverkningarna antingen helt upphört eller blivit bestående.

Under posten lyte och annat stadigvarande men bör i fortsättningen ersättas även olägenheter vid sådana invaliditetsgrader som tidigare ersattes schablonmässigt under posten olägenheter i övrigt.

Av *tredje punkten* framgår vidare att ersättning skall betalas för särskilda olägenheter till följd av skadan. Ersättningsposten, som ersätter den tidigare posten olägenheter i övrigt, tar sikte på fall där den skadelidande tillfogas ideell skada i sådan omfattning att skadan måste anses klart överstiga vad som ersätts enligt en schablonmässigt bestämd ersättning för fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur och av stadigvarande art.

Ersättningen för särskilda olägenheter bestäms efter en individuell bedömning i det särskilda fallet. Ersättning kan framför allt betalas när den skadelidande drabbas av ökad anspänning i arbetet i betydande grad. Det kan röra sig om påtagliga besvär vid frekvent förekommande arbetsuppgifter eller när den skadelidande har uppenbara svårigheter att fungera i arbetet. I undantagsfall kan det också förekomma att den skade-

lidande i sin dagliga livsföring besväras i så hög grad av sin skada att schabloniserad ersättning för bestående men inte kan anses utgöra en tillräcklig kompensation. Ersättning för särskilda olägenheter kan då utges.

Avsikten är således att de olägenheter vid invaliditetsgrader som tidigare ersattes schablonmässigt i stället skall ersättas under ersättningsposten för fysiskt och psykiskt lidande av bestående art (lyte eller annat stadigvarande men). Det hindrar dock inte att högre ersättning än den som schablonmässigt döms ut vid lägre invaliditetsgrader kan ges enligt den nya ersättningsposten särskilda olägenheter, om olägenheterna är tillräckligt allvarliga. När det gäller högre invaliditetsgrader får man i varje enskilt fall bedöma i vad mån dessa olägenheter är särskilt allvarliga och bör kompenseras särskilt.

Den nya ersättningsposten avser enbart ideell skada. Det betyder att sådana ekonomiska skadeföljder som tidigare kunde ersättas som olägenheter i övrigt i stället får ersättas som kostnader eller inkomstförlust i den mån en någorlunda säker uppskattning kan göras. Avsikten är inte att göra det svårare för en skadelidande att få sådana skadeföljder ersatta.

Försiktighet är påkallad när det gäller individualiserad ersättning för förlust av vissa specifika glädjeämnen i livet såsom framtida fritidssysselsättning. Ersättning för sådana förluster kan normalt anses ingå i schabloniserad ersättning för lyte eller annat stadigvarande men. Trots detta bör det finnas ett visst utrymme att ersätta särskilda olägenheter på grund av förlust av eller minskade möjligheter att t.ex. utöva vissa fritidsaktiviteter. En förutsättning bör i så fall vara att det är fråga om ett avsevärt ingrepp i den skadelidandes livsföring som inte kan uppvägas av andra sysselsättningar. Det bör således vara fråga om en betydande förlust av en livskvalitet. Ett något strängare synsätt än det som kom till uttryck i rättsfallet NJA 1992 s. 642 ter sig alltså motiverat.

2 § Har personskada lett till döden, *skall* ersättning *betalas* för

1. begravningskostnad och, i skäligen omfattning, annan kostnad till följd av dödsfallet,
2. förlust av underhåll,
3. *personskada som till följd av dödsfallet åsamkats någon som stod den avlidne särskilt nära.*

Ersättning för förlust av underhåll tillkommer efterlevande som enligt lag hade rätt till underhåll av den avlidne eller som *på annat sätt* var beroende av honom för sin försörjning, om underhåll utgick vid tiden för dödsfallet eller om det kan *antas* att underhåll skulle ha kommit att utgå inom en nära framtid därefter. Förlusten *ersätts* i den omfattning som är skäligen med hänsyn till den efterlevandes förmåga och möjligheter att genom eget arbete eller *annars*, på annat sätt än genom förmån som avses i 3 §, själv *bidra* till sin försörjning. Med underhåll *likställs* värdet av den avlidnes hushållsarbete i hemmet.

Paragrafen anger vilken ersättning som utgår när en personskada har lett till döden. I en ny tredje punkt i första stycket har tagits in en bestämmelse som innebär att ersättning betalas för psykiska besvär som har åsamkats en anhörig till följd av dödsfallet. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.

Har personskada lett till döden, skall enligt tredje punkten ersättning betalas för personskada som till följd av dödsfallet åsamkats någon som stod den avlidne särskilt nära. Sådant skadestånd skall betalas oavsett grunden för skadeståndsskyldigheten. Det innebär en utvidgning i förhållande till tidigare praxis. Enligt den nya bestämmelsen skall skadestånd sålunda betalas även när dödandet skett genom oaktsamhet som inte är grov och när den skadeståndskyldige bär strikt skadeståndsansvar.

Den närstående skall ha "åsamkats" en personskada till följd av dödsfallet. Därmed avses att skadan kan ha uppkommit mera indirekt än när den har "tillfogats" den skadelidande (jfr 5 kap. 1 § första stycket).

Ett skadestånd för personskada bestäms enligt 5 kap. 1 §. Det gäller också vid sådan personskada som avses i denna bestämmelse. Skadeståndet omfattar alltså ersättning för kostnader, inkomstförlust och ideella förluster till följd av skadan. De ideella förlusterna ersätts som fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur (sveda och värk) eller av bestående art (lyte eller annat stadigvarande men). I förekommande fall kan även ersättning för särskilda olägenheter betalas.

Personskadan består i detta fall regelmässigt av en psykisk chock eller andra psykiska besvär. För att sådana besvär skall vara ersättningsgilla som personskada krävs att de är medicinskt påvisbara. När någon dödas genom en skadeståndsgrundande handling, kommer dödsfallet som regel plötsligt och oväntat, inte sällan på ett våldsamt sätt. Det ligger i sakens natur att de efterlevande då drabbas av psykiskt lidande utöver den allmänna sorgen och saknaden efter den närstående. Man kan därför normalt utgå från att den närstående har åsamkats psykiska besvär. I sådana fall där det inte är aktuellt att ersätta andra skadeföljder än sveda och värk och smärre belopp avseende kostnader eller inkomstförlust bör man utan närmare utredning kunna utgå från att dessa besvär är att hänföra till personskada. Då bör det sålunda inte vara nödvändigt att den närstående styrker de psykiska besvären genom läkarintyg eller liknande utredning (jfr rättsfallet NJA 2000 s. 521). Självklart behövs över huvud taget ingen bevisning om besvären vitsordas av motparten i en process. Men även om kravet bestrids bör det normalt räcka – på samma sätt som om bestämmelsen skall tillämpas vid anspråk på brottsskadeersättning – att de besvär som den närstående själv beskriver är av sådan art att de får anses medicinskt påvisbara och sålunda är att anse som en personskada. Enbart ett påstående om en personskada är dock inte tillräckligt.

Bevislättningen är av betydelse när den anhörige yrkar ersättning för psykiska besvär under sådan tid eller av sådan omfattning i övrigt som normalt sett uppkommer i dessa typer av fall, dvs. vid ersättning i enlighet med gällande praxis. Yrkas ersättning med högre belopp på den grunden att de psykiska besvären varit särskilt långvariga eller ovanligt omfattande i övrigt, kan särskild bevisning behövas.

I undantagsfall kan de psykiska besvären leda till personlighetsförändringar eller på annat sätt bli bestående. Då kan ersättning ges för bestående men efter den invaliditetsgrad som kan åsättas dessa besvär. Det kan någon gång även förekomma att den skadelidande även har rätt till skadestånd för särskilda olägenheter som besvären medför. I dessa båda fall bör dock särskild utredning om skadan krävas.

Berättigade till skadestånd är de som har stått den avlidne särskilt nära. Regleringen tar främst sikte på make, registrerad partner, sambo, barn och föräldrar. I första hand avses då medlemmar i samma etablerade hushållsgemenskap som den som ryckts bort genom dödsfallet. Det kan dock inte uteslutas att även andra personer någon gång kan komma i fråga för ersättning, t.ex. syskon som inte sammanbodde med den döde (jfr rättsfallen NJA 1996 s. 509 och NJA 2000 s. 521).

Bestämmelsen är inte avsedd att läggas till grund för motsatsslutet att en rätt till skadestånd inte finns i andra fall än när en nära anhörig har dödats. Enligt gällande rätt torde skadestånd i vissa fall kunna betalas i en del andra situationer, t.ex. när någon har fått en psykisk chock av att bevittna att en nära anhörig har skadats allvarligt.

Någon rätt till ersättning för sorg och saknad eller för kränkning finns inte i de situationer som bestämmelsen avser.

5 § Sedan frågan om ersättning enligt 1 eller 2 § har avgjorts slutligt genom avtal eller dom, kan ersättningsfrågan omprövas, om förhållanden som enligt detta kapitel låg till grund för ersättningen har ändrats väsentligt. Ersättning som har fastställts i form av engångsbelopp kan dock inte sänkas.

Om ändring i skadeståndslivränta med anledning av förändringar i penningvärdet finns särskilda bestämmelser.

I paragrafen regleras möjligheten till omprövning av ett skadestånd som har fastställts genom en dom eller ett avtal. Första stycket har ändrats för att utvidga möjligheten till att avse även ersättning för kostnader och ideell skada vid personskada. Bestämmelsen har också förtydligats så att det framgår att den är tillämplig också när skadestånd tidigare bedömts över huvud taget inte kunna betalas. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

Första stycket

Enligt första stycket kan efter ändringen skadestånd för kostnader och ideell skada vid personskada omprövas på samma sätt som tidigare har gällt enbart beträffande inkomstförlust och förlust av underhåll. Liksom i de senare fallen är en förutsättning att det har inträtt en väsentlig förändring i de förhållanden som enligt bestämmelserna i 5 kap. har legat till grund för skadeståndets bestämmande. Vad som tidigare sagts om hur denna förutsättning skall tolkas gäller alltså (se prop. 1975:12 s. 170 f.). För de nya ersättningsposterna tillkommer dock vissa särskilda frågor.

Kravet på att de förhållanden som har legat till grund för bedömningen skall ha ändrats väsentligt innebär att omprövning kan komma i fråga endast mera sällan. Vad som främst åsyftas är fall där den skadelidandes hälsotillstånd i betydande grad har kommit att avvika från vad man föreställde sig när skadeståndet fastställdes. Skillnaden mellan antagen och faktisk skada bör vara så markant att det framstår som angeläget att en ny prövning kommer till stånd. Väsentlighetsrekvisitet knyter an till den förändring som skall ha skett i fråga om de förhållanden som har legat till grund för bedömningen av skadeståndsfrågan och således inte i första hand till den skillnad i ersättning som kan bli följden av de ändrade förhållandena.

En förutsättning för att omprövning skall ske är att ändringen inte har kunnat förutses vid den första prövningen. Sådana ändringar i t.ex. den skadelidandes hälsotillstånd som kan förutses redan vid den första prövningen skall påverka det ursprungliga skadeståndet. Att prognosen allmänt sett har varit osäker bör dock inte i sig utesluta omprövning.

Beträffande ersättning för fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur (sveda och värk) är utrymmet för omprövning i regel mycket begränsat. Denna ersättning bestäms ju i de flesta fall när den akuta sjuktiden har gått till ända. Det förekommer emellertid – inte minst vid psykisk skada – att ersättningen fastställs på ett tidigare stadium. Då är omprövning möjlig, om det framkommer att avgörandet grundar sig på antaganden om en framtida utveckling som senare visar sig vara felaktiga. Även i övrigt kan finnas fördröjda effekter av en skadehändelse som motiverar en omprövning av ersättningen för sveda och värk.

Omprövning vid ideell skada torde dock ha störst betydelse när det gäller ersättning för fysiskt och psykiskt lidande av bestående art (lyte eller annat stadigvarande men). Det ligger då i sakens natur att omprövning endast kan komma i fråga när förändringen är bestående. Vad däremot beträffar ersättning för kostnader krävs i och för sig inte att förändringen är bestående. I praktiken torde dock en förändring av de förhållanden som har legat till grund för skadeståndet i dessa avseenden sällan vara väsentlig, om den inte samtidigt är bestående.

Som utgångspunkt gäller att den skadelidande har att styrka att det skett en sådan förändring av förhållandena som här avses för att en ny prövning skall ske.

Ersättning för kostnader och ideell skada bestäms som regel i form av kapitalbelopp. I sådana fall får omprövningen inte leda till att ersättningen sänks. I den mån det förekommer att sådan ersättning fastställs i form av livränta kan omprövning emellertid ske också till den skadelidandes nackdel. Om det t.ex. framkommer att den skadelidandes hälsotillstånd har blivit betydligt bättre än vad man hade antagit när skadeståndet bestämdes och skadan därför inte alls har medfört de kostnader som man då räknat med, kan en anpassning av livräntan till de nya förhållandena vara möjlig. Syftet med bestämmelsen är dock i första hand att göra det möjligt att korrigera ett skadestånd som mot bakgrund av de förändrade förhållandena har blivit alldeles för lågt.

I den mån den skadelidande tillerkänns ytterligare ersättning, bör denna bestämmas med hänsyn till den ersättningsnivå som gäller då tilläggsersättningen fastställs. Detta följer av allmänna skadeståndsrättsliga principer. Ersättning som tidigare betalats som engångsbelopp får räknas om med hänsyn till rådande penningvärde (jfr rättsfallet NJA 1993 s. 192).

Bestämmelsen medger inte omprövning på grund av ändrade förhållanden på den skadeståndsskyldiges sida. Om anledning till omprövning väl föreligger på grund av ändring i den skadelidandes förhållanden, skall dock vid prövningen hänsyn tas även till den skadeståndsskyldiges förhållanden (se prop. 1975:12 s. 216).

6 § *Skadestånd med anledning av kränkning bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet. Därvid skall särskilt beaktas om handlingen*

1. haft förnedrande eller skändliga inslag,
2. varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa,

3. riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet,

4. inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande, eller

5. varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet.

Den som har gjort sig skyldig till ärekränkning eller dylik brottslig gärning eller som *annars* är skadeståndsskyldig med anledning av sådant brott kan på yrkande av den kränkte i mål om gärningen efter omständigheterna åläggas att bekosta tryckning i en eller flera tidningar av dom i målet.

Paragrafens första stycke är nytt. I stycket anges riktlinjer för bestämmande av skadestånd med anledning av kränkning enligt 2 kap. 3 §. Övervägandena finns i avsnitt 6.2. Den tidigare bestämmelsen i paragrafen bildar nu ett andra stycke.

Första stycket

Ersättning för kränkning genom brott skall bestämmas huvudsakligen efter en objektiv bedömning. Det hindrar inte att man i särskilda fall kan ta hänsyn till intensiteten i den skadelidandes upplevelser av kränkningen. Omständigheter i det enskilda fallet som talar för att kränkningen har varit särskilt påtaglig eller kanske lindrigare än normalt skall således kunna medföra avvikelse från den bedömning som *annars* skulle ha gjorts. Avsikten med bestämmelsen är att peka på vissa omständigheter som är ägnade att typiskt sett påverka graden av kränkning och därmed också ersättningens storlek. Även andra omständigheter kan naturligtvis vara betydelsefulla i det enskilda fallet, förutsatt att de knyter an till kränkningen.

Allmänt gäller att ersättningen skall bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens *art och varaktighet*. Att handlingens art skall beaktas innebär att ersättningarna varierar beroende på vilken typ av övergrepp det är fråga om. Typiskt sett innebär vissa brott allvarligare kränkningar av den personliga integriteten än andra brott. Sexualbrott och allvarliga våldsbrott är exempel. Vidare skall den kränkande handlingens varaktighet påverka bedömningen. Vid upprepade övergrepp som sträckt sig över lång tidsrymd blir sålunda ersättningen högre än vid enstaka övergrepp.

Vid bestämmandet av ersättningen skall vissa omständigheter särskilt beaktas.

En sådan omständighet är enligt punkt 1 om övergreppet har haft *förnedrande eller skändliga inslag*. Så är ofta fallet vid sexualbrotten, även om de förnedrande eller skändliga inslagen kan variera i styrka från fall till fall. Ett exempel på alldeles särskilt förnedrande och skändliga inslag utgör s.k. gruppvåldtäkter. Andra sexuella övergrepp med utdraget förlopp kan vara att bedöma på liknande sätt. Förnedrande och skändliga inslag kan även finnas vid våldsbrott, t.ex. när våldet innebär tortyr eller stympning. Likaså kan våld och hot som tar sig uttryck i pennalism eller trakasserier av allvarligt slag hänföras hit. Detta gäller inte minst när våldet är ägnat att bryta ned den utsattes självförtroende, vilket kan utmärka misshandel av någon närstående.

Med förnedrande och skändliga inslag åsyftas här däremot inte i och för sig det allmänna obehag och den allmänna förnedring som det kan

innebära för ett brottsoffer att behöva utstå en polisutredning och rättegång och där lämna ut sina mest personliga förhållanden. Vad som avses i första stycket är genomgående omständigheter som karaktäriserar den kränkande handlingen.

Särskild hänsyn skall vidare tas till om den kränkande handlingen har varit *ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa* (punkt 2). Här syftas framför allt på sådana våldsbrott som har utförts med betydande hänsynslöshet eller grymhet. Hit kan hänföras de flesta fall av försök till mord eller dråp liksom andra våldsbrott av allvarligt slag. Detta innebär inte att alla former av grov misshandel kan anses ägnade att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa. Brotsrubriceringen kan nämligen bero på omständigheter som inte är relevanta vid bedömningen av skadestandsfrågan. Även vid allvarligare hot kan omständigheterna vara sådana att angreppet kan anses ägnat att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa.

Ytterligare en omständighet som särskilt skall beaktas är om handlingen har riktat sig mot någon med *särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet* (punkt 3). Bestämmelsen tar sikte på sådana fall där gärningsmannen utnyttjar brottsoffrets oförmåga att försvara sig eller på annat sätt värja sig mot angreppet. Att angreppet riktar sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet är ofta utmärkande för brott mot ett litet barn, en åldring eller en person med ett fysiskt eller psykiskt handikapp. Även i vissa fall när brottsoffrets svårighet att värja sig är endast tillfällig, t.ex. vid ett berusat eller drogat tillstånd, kan man ta särskild hänsyn till detta. Det gäller i synnerhet om gärningsmannen har drogat sitt offer som därför inte varit medvetet om vad han eller hon utsatts för.

Vidare skall särskilt beaktas om handlingen har inneburit *missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande* (punkt 4). Detta rekvisit tar framför allt sikte på sexuellt utnyttjande av underårig. Även i andra fall kan dock den omständigheten att gärningsmannen och brottsoffret står i ett beroende- eller förtroendeförhållande till varandra påverka graden av kränkning. Det kan gälla t.ex. om en arbetsgivare utnyttjar en arbetstagares beroendeställning eller om en lärare utnyttjar den särskilda bindning som en elev kan känna till läraren.

Slutligen skall enligt punkt 5 särskilt beaktas om den kränkande handlingen har varit *ägnad att väcka allmän uppmärksamhet*. Därmed avses i första hand ärekränkningensbrotten, i synnerhet förtal. Även situationer när någon misshandlas eller ofredas i andras åsyn kan omfattas.

6 kap. Gemensamma bestämmelser

1 § Skadestånd med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Skadestånd till förare av motordrivet fordon som har gjort sig skyldig till *rattfylleri eller grovt rattfylleri* kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan skadestånd *som avses i 5 kap. 2 §* också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Skadestånd med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada kan jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan.

Jämkning av skadestånd enligt första eller andra stycket sker efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.

I paragrafen behandlas jämkning av skadestånd på grund av medvållande. I *första stycket* har tredje meningen justerats med anledning av den rätt till ersättning för personskada till följd av en nära anhörigs död som införts i 5 kap. 2 §. Frågorna om jämkning på grund av medvållande behandlas i avsnitt 5.5.

Ändringen i tredje meningen klargör att bestämmelsen om s.k. identifikation är tillämplig i alla fall som avses i 5 kap. 2 §. Den tillämpas alltså även på skadestånd för personskada som till följd av dödsfallet har åsamkats någon som stod den skadelidande särskilt nära. Jämkning av skadestånd i dessa fall torde dock i praktiken sällan komma i fråga. Däremot kan jämkning av försäkringsersättning i en motsvarande situation aktualiseras ganska ofta. Det gäller särskilt vid sådana dödsfall i trafiken som i själva verket är självmord. Den situationen nämns i författningskommentaren till förslaget till ändring i 12 § trafikskadelagen.

Jämkning av skadestånd för personskada vid någon annans dödsfall kan aktualiseras även på grund av den efterlevande anhöriges medverkan. Enligt första meningen i stycket skall jämkning ske om den skadelidande – dvs. den anhörige – har medverkat till sin skada uppsåtligt eller genom grov oaktsamhet. Sådan jämkning torde relativt sällan komma i fråga. Frågan om jämkning av trafikskadeersättning i motsvarande fall kan däremot uppkomma ganska frekvent. Situationen diskuteras nedan i kommentaren till förslaget till ändring i 12 § trafikskadelagen.

Ändringen i andra meningen är rent redaktionell och innebär ingen ändring i sak.

3 § Rätten till ersättning för fysiskt och psykiskt lidande samt för särskilda olägenheter faller bort, om den skadelidande avlider innan krav på sådan ersättning har framställts. Detsamma gäller rätten till ersättning för kränkning.

Paragrafen anger när skadestånd för ideell skada vid personskada och för kränkning genom brott faller bort. Frågan behandlas i avsnitt 7.

Av bestämmelsen följer att rätten till ersättning för sådana skador faller bort om ersättningskrav inte har framställts medan den skadelidande var i livet. Bestämmelsen innebär motsatsvis att den skadelidandes rätt till ersättning går över till dennes arvingar om ersättning har krävts innan den skadelidande avled.

Frågan är då hur ersättningen skall bestämmas när den skadelidande har avlidit efter det att anspråket har framställts men innan det har fastställts. Denna fråga berörs inte i bestämmelsen. Men i enlighet med de allmänna reglerna om bestämmande av skadestånd torde ersättning böra betalas för den faktiska skadan. Det synes innebära att skadeståndet skall beräknas – på samma sätt som gäller enligt praxis beträffande skadestånd för kostnader och inkomstförlust – med utgångspunkt i den skada som den avlidne faktiskt kom att uppleva under sin livstid, dvs. den skada som hänför sig till tiden före dödsfallet. Det gäller såväl

ersättning för ideell skada vid personskada – alla skadetyperna – som ersättning för kränkning.

Den skadelidandes skadeståndskrav skall ha framställts antingen hos den skadeståndsskyldige själv eller hos någon som företräder denne. Ett försäkringsbolag där den skadeståndsskyldiges ansvar är försäkrat får anses utgöra en sådan företrädare (jfr SOU 1963:33 s. 43). Vid tvist huruvida skadestånd har krävts lär det ankomma på den skadelidandes arvingar att styrka detta. Även om den skadelidandes skadeståndskrav inte uttryckligen har förklarats avse ideell skada vid personskada eller allvarlig kränkning, kan i allmänhet en sådan begäran tolkas in i kravet. Något bestämt belopp behöver inte heller ha begärts.

6 § En skadelidande som har tillerkänts skadestånd för *kränkning* skall inte förpliktas att ersätta den skadeståndsskyldiges rättegångskostnader i ett mål där skadestånd på grund av brottet prövas. Detta gäller dock inte om särskilda skäl föranleder annat.

Om det finns särskilda skäl gäller vad som sägs i första stycket första meningen också en skadelidande som har tillerkänts skadestånd *för fysiskt och psykiskt lidande samt särskilda olägenheter på grund av brott*.

Undantag från vad som sägs i första och andra styckena får göras i fråga om sådana kostnader som den skadelidande har orsakat genom att uppträda på ett sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § eller 31 kap. 4 § rättegångsbalken.

Paragrafen begränsar brottsoffers skyldighet att ersätta motpartens rättegångskostnader och har i sak oförändrad förts över från 6 kap. 5 §. Följdändringar har skett i första och andra stycket.

Andra stycket är tillämpligt även när en nära anhörig till en person som dödats genom brott har tillerkänts ersättning för fysiskt och psykiskt lidande samt särskilda olägenheter med stöd av den nya regeln i 5 kap. 2 § första stycket tredje punkten.

11.2 Förslaget till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)

9 § I fråga om trafikskadeersättning *tillämpas* 5 kap. och 6 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207) samt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Paragrafen har ändrats så att bestämmelsen i 6 kap. 3 § skadeståndslagen om rätten att ärva ideellt skadestånd tillämpas också i fråga om trafikskadeersättning. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Det är att märka att hänvisningen till 5 kap. skadeståndslagen medför att den nya bestämmelsen om ersättning för personskada vid nära anhörigs dödsfall (5 kap. 2 § första stycket 3 skadeståndslagen) kommer att gälla även för ersättning enligt trafikskadelagen. Det innebär att en nära anhörig till den som dödas i trafiken har rätt till trafikskadeersättning för sin personskada. Normalt handlar det om ersättning för psykiskt lidande. Här kan hänvisas till kommentaren till 5 kap. 2 § skadeståndslagen. Frågan om jämkning av trafikskadeersättningen i vissa fall berörs i kommentaren till 12 § nedan.

12 § Trafikskadeersättning med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Ersättning till förare som har gjort sig skyldig till *rattfylleri eller grovt rattfylleri* kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan ersättning *som avses i 5 kap. 2 § skadeståndslagen (1972:207)* också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Trafikskadeersättning med anledning av sakskada kan jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan. I fall som avses i 10 § andra stycket skall sådan medverkan till sakskada anses föreligga, om vållande i samband med förandet av det skadade fordonet eller det fordon varmed den skadade egendomen befordrades eller bristfällighet på fordonet har medverkat till skadan. Vidare skall i fall som avses i 11 § tredje stycket sådan medverkan till sakskada anses föreligga, om vållande i samband med spårdriften eller bristfällighet i någon anordning för denna har medverkat till skadan.

Jämkning enligt första eller andra stycket sker efter vad som är skäligt med hänsyn till den medverkan som har förekommit på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.

Paragrafens första stycke har ändrats till följd av de ändringar i skadeståndslagen som gäller ersättning vid dödsfall till nära anhöriga som drabbas av en personskada till följd av dödsfallet (se 5 kap. 2 § och 6 kap. 1 § skadeståndslagen). Innebörden av de ändringar som gjorts här är att motsvarande jämningsregler som i skadeståndslagen kommer att gälla.

Jämkning av trafikskadeersättning kan aktualiseras i de nu nämnda fallen både om den anhörige har medverkat till dödsfallet – och därmed sin egen personskada – uppsåtligen eller av grov vårdslöshet (första meningen) och om den döde själv uppsåtligen har medverkat till sitt dödsfall (tredje meningen).

Om någon har orsakat en anhörigs död i trafiken genom uppsåt, bör han inte ha rätt till trafikskadeersättning för den personskada som möjligen kan ha drabbat honom på grund av dödsfallet. Jämkning bör alltså ske till noll. Även vid grov vårdslöshet ter det sig ofta rimligt att avsevärt jämka ersättningen. Här kan dock förekomma situationer där en jämkning till noll framstår som orimligt hård. Frågan får överlämnas till rättstillämpningen.

Vid självmord i trafiken torde ersättningen till de anhöriga för deras personskada med anledning av dödsfallet oftast böra jämkas till noll.

Ändringen i andra meningen är endast av redaktionell art.

11.3 Förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413)

2 § Brottskadeersättning *betalas* för personskada. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

I fall då någon har allvarligt kränkt någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet eller frid betalas brottsskadeersättning för den skada som kränkningen innebär.

Paragrafens andra stycke har ändrats efter den nya lydelsen av 2 kap. 3 § skadeståndslagen. Kränkning genom brott utgör nu en egen skadetyper, varför brottsskadelagens bestämmelser om personskada inte längre skall

tillämpas på kränkingsersättning. Beträffande kränkingsersättning gäller i stället särskilda bestämmelser i 5, 7, 10 och 11 §§. Liksom tidigare grundar ärekränkingsbrotten ingen rätt till brottsskadeersättning för kränkning. Frågorna behandlas i avsnitt 6.5.

5 § Brottsskadeersättning med anledning av personskada bestäms enligt 5 kap. 1–5 §§ skadeståndslagen (1972:207). Livränta *betalas dock* endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Livränta värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Brottsskadeersättning med anledning av kränkning bestäms enligt 5 kap. 6 § första stycket skadeståndslagen.

Brottsskadeersättning med anledning av sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen.

I fråga om brottsskadeersättning tillämpas också 6 kap. 3 § skadeståndslagen. Rätten till brottsskadeersättning faller dock inte bort, om en ansökan om ersättning före dödsfallet gjorts hos Brottsoffermyndigheten.

Paragrafen anger hur brottsskadeersättning skall bestämmas. I ett nytt *andra stycke* har det införts en hänvisning till 5 kap. 6 § första stycket skadeståndslagen. Hänvisningen innebär att bestämmelserna i den paragrafen skall tillämpas också vid bestämmande av brottsskadeersättning med anledning av kränkning. I ett nytt *fjärde stycke* föreskrivs att den nya bestämmelsen i 6 kap. 3 § skadeståndslagen om verkan av den skadelidandes död skall tillämpas även i fråga om brottsskadeersättning. För att rätten till brottsskadeersättning skall gå över på den skadelidandes arvingar räcker det med att krav före dödsfallet framställts antingen mot skadevällaren eller hos Brottsoffermyndigheten. På förslag av *Lagrådet* har det i fjärde stycket lagts till att rätten till brottsskadeersättning inte faller bort om en ansökan om ersättning gjorts hos Brottsoffermyndigheten före dödsfallet. Frågorna behandlas i avsnitt 6.5 och avsnitt 7.

7 § Vid bestämmande av brottsskadeersättning med anledning av personskada avräknas, förutom skadestånd, annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan och som inte har avräknats redan med stöd av 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207). Avräkning sker dock ej i den mån ersättningen motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning *med anledning av kränkning eller* med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada avräknas, förutom skadestånd, annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

I paragrafens andra stycke har den följdändringen gjorts att kränkning genom brott förts in som en särskild skadetyp. Det innebär ingen ändring i sak.

10 § Vid personskada, *vid kränkning* och vid sakskada eller ren förmögenhetsskada avräknas ett självriskbelopp. Beloppet fastställs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer och beräknas med ledning av de lägsta självriskbelopp som tillämpas här i landet vid konsumentförsäkring som innefattar skydd mot skada till följd av brott.

Första stycket gäller ej i fråga om skada till följd av brott av någon som avses i 3 §, om brottet har begåtts på eller i närheten av anstalt eller annan plats där han var omhändertagen eller fick vård. Första stycket

I paragrafens första stycke har den följdändringen gjorts att kränkning genom brott förts in som en särskild skadetyper. Det innebär att kränkningens ersättning i fortsättningen skall behandlas för sig när det gäller självrisk. I dag behandlas det som en del av personskadeersättningen.

Den skadelidande kan alltså råka ut för att två självrisker dras bort från hans ersättning för ideell skada. Detta är i konsekvens med att kränkningens ersättning även i andra hänseenden ses som en särskild ersättningspost, t.ex. vid tillämpning av bestämmelserna om högsta ersättningsbelopp i 11 §. Många gånger kan det dock framstå som orimligt att räkna bort två självriskbelopp från ersättningen för ideell skada. Detta kan i sig utgöra särskilda skäl att enligt andra stycket sista meningen avstå från avräkning.

Övervägandena finns i avsnitt 6.5.

11 § Brottsskadeersättning med anledning av personskada som fastställs i form av engångsbelopp *betalas* med högst tjugo gånger det *prisbasbelopp* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gäller då ersättningen bestäms. Ersättning som fastställs i form av livränta *betalas* för varje år med högst tre gånger det *prisbasbelopp* som gäller då ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning *med anledning av kränkning eller* med anledning av sakskada och ren förmögenhetsskada *betalas* med högst tio gånger det *prisbasbelopp* som gäller då ersättningen bestäms.

Om den sammanlagda brottsskadeersättningen efter avräkning av självriskbelopp enligt 10 § första stycket understiger tio kronor, utbetalas ingen ersättning.

Paragrafen innehåller beloppsmässiga tak för den brottsskadeersättning som kan betalas ut. Taket på tjugo basbelopp för brottsskadeersättning med anledning av personskada omfattar enligt gällande rätt både ersättning för personskada och kränkning. Kränkningens ersättning har nu förts över till bestämmelsens andra stycke och omfattas därmed av taket på tio basbelopp. Det sammanlagda taket för ersättning för ideell skada har därmed blivit högre, nämligen 30 basbelopp. Liksom tidigare gäller ett särskilt tak på tio basbelopp även för ersättning för ren förmögenhetsskada och sakskada. Övervägandena finns i avsnitt 6.5.

Vi behandlar i detta betänkande frågan om vilken ersättning för ideell skada som de som har smittats av HIV genom en skadeståndsgrundande handling kan anses berättigade till enligt nuvarande skadeståndsrättsliga principer.

En grundläggande princip inom skadeståndsrätten är att en skadelidande skall få full ersättning för sina skador. Vid personskada skall den skadelidande sålunda kompenseras inte bara för direkta ekonomiska förluster utan även för ideell skada, dvs. det lidande och de icke rent ekonomiska förluster som skadan har orsakat.

Ideell skada som uppkommer i samband med personskada ersätts enligt 5 kap. 1 § skadeståndslagen som sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt olägenheter i övrigt till följd av skadan.

Ersättningen för sveda och värk samt lyte och annat stadigvarande men bestäms i regel schablonmässigt. Därvid tillämpas vissa tabellvärden för olika vanligt förekommande skador. Vid allvarigare skadetyper tillämpas inte tabellerna. Dessa skadetyper betecknas som maximalfall; man skiljer därvid mellan större och mindre maximalfall.

Till större maximalfall hänförs typiskt sett skadade med förlamningstillstånd i samtliga extremiteter. Hit hänförs också skador som medfört total blindhet. Som mindre maximalfall räknas personer med förlamningstillstånd från midjan och nedåt och liknande skador samt mycket svår resttillstånd efter hjärnskador. Ersättningsnivån vid maximalskador ligger över högsta tabellersättningen och inkluderar ersättning för sveda och värk, lyte och annat stadigvarande men. Ersättningen, vars storlek är beroende av den skadelidandes ålder, utgår fr.o.m. den 1 januari 1991 för en 25 år gammal person vid större maximalfall med 555 000 kr och vid mindre maximalfall med 420 000 kr.

När det gäller skador till följd av HIV är skadeföljderna på många sätt särpräglade. För kommittén har det varit angeläget att bilda sig en uppfattning om hur sådana skadeföljder skall värderas i jämförelse med andra skador.

Det som framför allt skiljer HIV-smitta från många andra skadetyper är att HIV-smitta i de flesta fall – såvitt man nu vet – leder till en för tidig död efter ett accelererande sjukdomsförlopp. Vetskapen om att livstiden kan bli begränsad och den ångest och oro som detta i flesta fall innebär är en faktor som måste tillmätas stor betydelse för ersättningens storlek. Sjukdomen kan också medföra betydande inskränkningar i den dagliga livsföringen. Förutom de besvär sjukdomen i sig medför drabbas den smittade av en rad psykosociala problem av mer eller mindre kronisk natur. Oron över den egna hälsan och sjukdomens utveckling återverkar i flera avseende på den drabbades livssituation. Detta kan ta sig uttryck i svårigheter att sköta ett arbete och ointresse för vidareutbildning samt oförmåga att på ett meningsfullt sätt utnyttja fritiden. Även familjelivet blir utsatt för stora påfrestningar. Det sociala umgänget blir i regel starkt begränsat. Redan rädslan inför hur omgivningen skall reagera vid ett avslöjande av sjukdomen bidrar till att den smittade undandrar sig kontakter. Många som valt att berätta om sin sjukdom har mötts av sådana reaktioner att de upplevt sig ”pestsmittade”. Risken att föra smittan vidare inskränker handlingsfriheten och innebär stora påfrest-

ningar. Därtill skall läggas alla de mycket svåra medicinska följderna av sjukdomen.

Prop. 2000/01:68
Bilaga 1

Vi har funnit att skadeverkningarna sammantagna för överväldigande flertalet av dem som har smittats av HIV måste innebära ett så stort lidande att de vid en tillämpning av nuvarande skadeståndsrättsliga principer närmast är att jämställa med de mindre maximalfallen.

Enligt våra direktiv skall vi överväga om och i så fall i vilken utsträckning ersättningsnivån vid ideell skada bör höjas. Det gäller i första hand ideell skada i samband med personskada, dvs. sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt olägenheter i övrigt (se 5 kap. 1 § skadeståndslagen). Vi skall emellertid också ta ställning till om de ersättningsbelopp som betalas ut för den kränkning som vissa slags brott innebär (se 1 kap. 3 § skadeståndslagen) kan anses tillräckligt fylla syftet med ersättningen i dessa fall. I samband därmed skall vi behandla en del andra frågor som rör ersättningen för sådana kränkningar. I tilläggsdirektiv som vi fick i november 1990 har vidare framhållits att vi skall överväga en förändring av ersättningsnivån och regelverket vid skadestånd till våldtäktsoffer och offer för andra våldsbrott.

I detta betänkande behandlar vi frågan om ersättning för kränkning genom brott. Denna ersättning skiljer sig från den ersättning för ideell skada i samband med personskada som regleras i 5 kap. 1 § skadeståndslagen. Förutom att ersättningen för kränkning genom brott har till syfte att lindra verkningarna av kränkningen och ge den skadelidande möjlighet att förändra sin livssituation har den inslag av upprättelse för den förnedrande och kränkande behandling eller den oförrätt som den skadelidande har utsatts för. Själva kränkningen bör enligt vår mening ersättas särskilt för sig, vid sidan av den ersättning för sveda och värk etc. som den skadelidande kan ha rätt till om han eller hon samtidigt har tillfogats en personskada.

En utgångspunkt för våra överväganden har varit att brottsoffrens ställning bör stärkas. Det gäller inte minst kvinnor och barn som utsätts för sexualbrott eller annat våld i hemmet. Våra förslag är inriktade enbart på ersättning för kränkning genom brottsliga handlingar. Förslagen avser alltså inte sådana kränkningar av den personliga integriteten som ej är straffbara. Frågan om integritetsskyddet för enskilda personer bör förstärkas i dessa fall övervägs för närvarande i särskild ordning.

Den som har kränkt någon genom brott saknar i regel möjlighet att ersätta denna kränkning av egna medel. Ersättningen utges i stället i praktiken från det överfallsskyddsmoment i hem- eller villahemförsäkringen som de flesta skadelidande håller sig med eller, om de inte har ett sådant skydd, av Brottskadenämnden. Av samhällsekonomiska skäl kan sådan ersättning inte ges vid alla slags kränkningar genom brott. Enligt vår mening bör ersättning komma i fråga endast vid allvarigare kränkningar, dvs. sådana som förorsakar ett "lidande", och bara när kränkningen har tillfogats genom vissa brott som typiskt sett framstår som särskilt integritetskränkande. Dessa brott beskrivs i vårt lagförslag som brott mot annans person, frihet, frid eller ära. Sådana brott är bl.a. sexualbrott och andra våldsbrott samt ärekränkingsbrott.

Våra förslag avser däremot inte t.ex. förmögenhetsbrott. Den kränkning som ett brottsligt angrepp på någons egendom kan innebära bör lika litet som hittills grunda rätt till ersättning av ideell natur, såvida inte brottet samtidigt innebär en kränkning av den skadelidandes personliga integritet. Exempel på förmögenhetsbrott som kan anses integritetskränkande och berättiga till ersättning för denna kränkning är rån, s.k. väskryckning och utpressning. Även inbrottsstölden kan enligt vår

mening utgöra en integritetskränkning som bör ersättas när den är av allvarigare slag. Så är fallet inte bara när den bestulne var hemma då inbrottsstölden begicks utan också när han eller hon vid hemkomsten fann bostaden skövlad eller utsatt för en omfattande förstörelse. Ersättning för den kränkning som en inbrottsstöld utgör bör vidare kunna ges när inbrottsstölden har haft andra särskilt skändliga inslag av liknande beskaffenhet.

På den senaste tiden har ersättningarna för kränkning genom brott höjts väsentligt, särskilt när det gäller sexualbrott och grövre våldsbrott. En vanlig uppfattning torde dock vara att ersättningsnivån i Sverige alltjämt är låg i dessa fall. En jämförelse med ersättningarna i andra länder och inom andra rättsområden visar också enligt vår mening att ersättningsnivån – även om den för det stora flertalet kränkningar får anses väl avvägd – är för låg vid sexualbrott och grova våldsbrott. Den svåra kränkning som dessa typer av brott regelmässigt innebär för de skadelidande bör bättre än i dag återspeglas i den ersättning som utges till dem. Mer än en fördubbling av ersättningen jämfört med nuvarande nivå – 40 000 kr vid våldtäktsbrott samt 70 000 kr vid incestbrott och grova våldsbrott – är dock enligt vår mening inte motiverad. Vi anser också att den nuvarande ersättningsnivån vid ärekränkingsbrott – 5 000 – 25 000 kr – bör höjas något. De skadeståndsbelopp som förekommer inom arbetsrätten vid obefogade uppsägningar och avskedanden – minst 30 000 respektive 40 000 kr – kan därvid utgöra ett riktmärke.

Vi föreslår att vissa omständigheter, som bör särskilt beaktas när ersättning för kränkning genom brott bestäms, anges i lagen. Dessa omständigheter är att kränkningen har haft förnedrande eller skändliga inslag, varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa, riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet, inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande eller varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet. En markering av dessa omständigheter kan ses som ett uttryck för vår uppfattning att skadestånden i dessa fall bör utgå med högre belopp än hittills.

Förslagen avses träda i kraft den 1 juli 1993.

Utredningsuppdraget

Vår uppgift har huvudsakligen varit att överväga olika frågor som rör ideell skada, dvs. skada av icke-ekonomiskt slag. I vårt förra betänkande (SOU 1992:84) behandlade vi den form av ideell skada som utgörs av kränkning genom brott mot den personliga integriteten (se 1 kap. 3 § skadeståndslagen). I föreliggande slutbetänkande redovisas våra överväganden beträffande ideell skada i samband med personskada. Det gäller sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men och olägenheter i övrigt (se 5 kap. 1 § skadeståndslagen).

För bara några år sedan var skadeståndets främsta uppgift på personskadeområdet att täcka ideell skada. Utvecklingen på senare tid med en fortlöpande minskning av förmåner från socialförsäkringen har emellertid medfört att skadestånd fått ökad betydelse även som ersättning för ekonomiska skadeföljder till följd av en personskada. I detta betänkande behandlas vissa frågor som rör sådana skadeföljder i den mån de har särskilt nämnts i våra direktiv eller tilldragit sig uppmärksamhet i andra sammanhang.

Allmänna utgångspunkter

En utgångspunkt för oss har varit att den skadelidande genom skadestånd skall ha full ersättning för sin skada. I fråga om skadestånd för ekonomiska skadeföljder är vår grundinställning att skadan inte skall bestämmas med ledning av schabloner utan att den verkliga förlusten skall ersättas även om den kan vara svår att uppskatta.

När det däremot gäller skadeföljder av ideell natur finns ingen absolut sanning; det är i grunden en rättspolitisk fråga om en viss ideell skada skall uppskattas till 10 000, 100 000 eller 1 000 000 kr. Det är emellertid viktigt att skadeståndsbeloppen i dessa fall bestäms efter så fasta kriterier som möjligt, så att man inte hamnar i rena godtycket. Sådana kriterier kan vara den tid som skadan ger sig till känna, smärtans intensitet och den nedsättning av kroppsfunktionerna som skadan medför. Vi ställer oss därför bakom nuvarande ordning som innebär att standardiserade normer av detta slag används för att värdera ideella skadeföljder vid personskada.

En utgångspunkt har vidare varit att man bör sträva efter att så långt möjligt uppnå nordisk rättslighet på skadeståndsområdet. Hänsyn bör också tas till utvecklingen i länder utanför Norden. En viss försiktighet bör dock iakttas till sådana kraftiga höjningar av ersättningsnivån vid ideell skada som skett i vissa av dessa länder på senare tid. Vad man framför allt bör inrikta sig på är att höja ersättningsnivån vid de allvarligaste skadorna.

Skadestånd till den som tillfogats personskada omfattar enligt 5 kap. 1 § första stycket skadeståndslagen ersättning för kostnader, inkomstförlust och ideell skada.

Kostnader

En fråga som rör skadeståndsposten kostnader är om anhörigas kostnader för besök och annan stimulans till den skadade kan ersättas i något större utsträckning än för närvarande. Enligt vår mening bör man vara generös när det gäller ersättning för sådana kostnader, liksom kostnader för anhörigas insatser för omvårdnaden av den skadade. För att markera att en utvidgning av de nuvarande ersättningsmöjligheterna i detta avseende är önskvärd föreslår vi att bestämmelsen i 5 kap. 1 § första stycket 1 skadeståndslagen om skadestånd för kostnader ändras så, att den skadelidandes rätt till skadestånd avser i skälig omfattning också kostnader för dem som står honom särskilt nära.

I övrigt inrymmer skadeståndsposten kostnader olika problem som enligt vår mening bör utredas i särskild ordning. Det gäller bl.a. frågan i vad mån kostnader för vård utöver den som samhället erbjuder skall kunna ersättas skadeståndsvägen.

Inkomstförlust

Av de utgångspunkter som vi har haft för vårt arbete följer att skadestånd för framtida inkomstförlust bör liksom hittills motsvara den verkliga förlust som kan antas uppkomma och inte uppskattas efter t.ex. en sådan schablon som den skadelidandes medicinska invaliditetsgrad.

Det sagda gäller i princip även skadestånd för framtida inkomstförlust till barn och ungdomar, trots att svårigheterna att bestämma denna förlust kan vara särskilt stora i sådana fall. Framför allt blir bedömningen vanskelig i de fall då barn och ungdomar skadas så allvarligt att de aldrig kan komma ut i förvärvslivet eller i vart fall kan göra det bara med mycket begränsad förvärvsförmåga. Skulle utredningen i skadeärendet om den skadelidandes anlag och förutsättningar i övrigt för en viss förvärvsverksamhet inte ge någon som helst ledning för bedömningen, kan det vara befogat att använda sig av schabloner. En sådan kan enligt vår mening vara den genomsnittsinkomst för heltidsarbete som gäller i vårt land. Däremot bör sådana omständigheter som kan hänföras till den skadelidandes s.k. sociala närmiljö i princip inte påverka bedömningen.

Skadelidande som har skadats så allvarligt att de måste vårdas resten av livet bör ha rätt till skadestånd inte bara för vårdkostnaderna utan också för den beräknade inkomstförlusten till följd av skadan. Det överensstämmer med vad som uttalats vid tillkomsten av 1975 års ändring av personskadereglerna i 5 kap. skadeståndslagen och med försäkringspraxis på senare tid.

Skadelidande som före skadan arbetade i hemmet men på grund av skadan inte längre kan gör det bör tillerkännas skadestånd för förlust av inkomst, värderad efter vad det kostar att anlita hjälp av utomstående.

De normer som tillämpas för närvarande för att bestämma ersättning för sveda och värk utgår från sådana objektivt konstaterbara kriterier som vårdtidens längd, vårdform och skadans art. Dessa faktorer bör också enligt vår mening användas som mätare av skadans omfattning.

Bl.a. av historiska skäl är de nuvarande normerna mera inriktade på fysisk än på psykisk skada. För att man skall kunna göra en nyanserad bedömning också av psykiska skador bör normerna enligt vår mening revideras något. Sålunda bör de kompletteras så att de – på samma sätt som beträffande fysiska skador – ger anvisning om vad som är att anse som svår psykisk skada, liksom vilka olika former av psykiatrisk behandling som skall leda till höjd grundersättning. Likaså bör komma till klart uttryck att svårt psykiskt lidande är att jämföra med svår smärta.

Normerna bör vidare – inte bara av hänsyn till de psykiska skadorna utan i viss mån även med tanke på de fysiska skadorna – ändras så att ersättningsbeloppen till svårt skadade inte sjunker lika snabbt som i dag.

Lyte och men

Skadestånd för stadigvarande men tar sikte på bestående skadeföljder i form av fysiska och psykiska besvär. Dessa besvär låter sig enligt vår mening ganska väl mätas genom en invaliditetsgradering grundad på begreppet invaliditet i betydelsen fysisk och psykisk funktionsnedsättning. Besvären kan antas drabba de skadelidande i stort sett lika oberoende av deras sociala situation och livsbetingelser i övrigt. Skadestånd för stadigvarande men bör därför även i fortsättningen bestämmas huvudsakligen med hänsyn till den skadelidandes medicinska invaliditet och ålder vid tidpunkten för invaliditetens inträde.

Den medicinska bedömningen görs i dag med ledning av invaliditetstabeller som har tillkommit i slutet av 1800-talet och därefter inte genomgått någon genomgripande förändring, även om de har justerats vid flera tillfällen. Ett förslag till nya invaliditetstabeller som utarbetats inom försäkringsbranschen med hjälp av medicinsk expertis och som på flera väsentliga punkter skiljer sig från de nuvarande lades fram år 1991. Enligt vår mening uppfyller detta förslag bättre de krav som kan ställas på sådana tabeller som underlag för den medicinska bedömningen. Bl.a. har förslaget en mera logisk och ändamålsenlig uppbyggnad, innefattar betydligt fler skador än de nuvarande tabellerna och anvisar – efter utländsk förebild – en princip för bedömningen av sammansatta invaliditeter. Vi anser därför att den medicinska bedömningen i fortsättningen bör göras med utgångspunkt i de föreslagna tabellerna. Det innebär bl.a. att dagens ordning med särskild ersättning för s.k. maximal och nivåfall överges och att utgångspunkten i stället blir att samtliga skadetyper ersätts strikt efter invaliditetsgrad. Samtidigt undviker man med detta förslag att olika skadetyper – såsom för närvarande – ersätts efter skilda ersättningstabeller.

En övergång till de föreslagna invaliditetstabellerna fordrar särskilda överväganden när det gäller total synförlust. Denna skadetyper har under lång tid intagit en särställning i svensk skadeståndsrätt och i ersättningshänseende jämförts med de allra svåraste skadorna, såsom tetraplegi (dvs. förlamning av såväl armar som ben). Sålunda ersätts total syn-

förlust i dag som ett stort maximalfall, vilket motsvarar 650 000 kr inberäknat ersättning för sveda och värk. I 1991 års förslag till ny invaliditetstabell är total synförlust åsatt en invaliditetsgrad om 68 procent – vilket motsvarar 100 procent enligt 1981 års tabellverk; någon omvärdering av skadetyper från medicinsk synpunkt är det således inte fråga om – medan exempelvis tetraplegi har åsatts en invaliditetsgrad av 99 procent. Om ersättningen beräknas strikt efter invaliditetsgrad, medför detta med nödvändighet att ersättningen för total synförlust i framtiden blir betydligt lägre än för tetraplegi. Mot detta finns enligt vår mening i och för sig inget att erinra. Däremot ställer vi oss tveksamma till att ersättningen för stadigvarande men skulle vid total synförlust sänkas även i absoluta tal. Vi förordar därför beträffande denna typ av skada en tillfällig sänkning, som innebär att ersättningen så att säga fryses på dagens nivå och förblir oförändrad till dess att den tabellariska ersättningen vid en invaliditet av 68 procent har nått upp till motsvarande belopp. Intill dess skulle ersättningen för total synförlust – efter avdrag för vad som kan anses belöpa på sveda och värk – uppgå till inte fullt 570 000 kr.

Särskilda olägenheter

Den nuvarande skadeståndsposten olägenheter i övrigt har gett upphov till tillämpningsproblem av olika slag, t.ex. hur gränsen skall dras till andra skadeståndsposter, hur ingående olägenheterna skall utredas i det särskilda fallet och med vilket belopp de skall ersättas.

I den praktiska skaderegleringen lämnas skadestånd för olägenheter i övrigt ofta med samma belopp till skadelidande med samma invaliditetsgrad upp fr.o.m. 15 procent; vid nämnda invaliditetsgrad uppgår ersättningen till en 25-årig person i de flesta fall till ca 90 000 kr. Dessa ”standardbelopp” bör enligt vår mening i fortsättningen ingå i ersättningen för lyte och men, som alltså höjs med motsvarande belopp.

Om det av utredningen i skadeärendet framgår att den skadelidande på grund av särskilda förhållanden måste anses ha tillfogats olägenheter som klart överstiger vad som kompenseras genom den tabellariskt bestämda ersättningen för lyte och men, bör ersättning emellertid ges under en ny skadeståndspost, ”särskilda olägenheter”. Ersättning för särskilda olägenheter bör även, efter en individuell bedömning, ges till skadelidande med en invaliditetsgrad över 15 procent när det gäller framför allt sådana olägenheter i arbetet som består i allmänna besvär och ökad anspänning för att uppnå ett visst arbetsresultat. Också förlust av fritid bör kunna ersättas som särskilda olägenheter, om denna förlust innebär ett avsevärt ingrepp i den skadelidandes livsföring.

Under skadeståndsposten särskilda olägenheter bör däremot inte ersättas förhöjda levnadskostnader eller smärre inkomstförluster. Sådana ekonomiska förluster, som för närvarande i stor utsträckning ersätts som olägenheter i övrigt, bör i fortsättningen ersättas under de poster där de hör hemma, alltså som kostnader respektive inkomstförlust.

Den nuvarande skadeståndsposten olägenheter i övrigt bör alltså upphöra. Detta är ett steg i riktning mot nordisk rättslighet beträffande skadestånd för ideell skada och medför att jämförelser mellan ersättningsnivån i Sverige och övriga länder i fortsättningen underlättas.

Skadestånd för ideell skada bör enligt vår mening bestämmas utan hänsyn till om den skadelidande är varaktigt medvetlös eller har sänkt medvetandegrad. I de undantagsfall där det finns anledning att anta att den skadelidande till följd av skadan har fått sin livslängd avsevärt förkortad bör skadeståndet dock kunna fastställas att utgå som livränta, såsom för närvarande görs i försäkringspraxis.

Ersättningsnivån vid ideell skada

En av våra huvuduppgifter har varit att överväga om den nuvarande ersättningsnivån vid ideell skada bör höjas. Det har inte sällan hävdats att skadestånden i Sverige för ideell skada vid en internationell jämförelse ligger på en påfallande låg nivå. Att jämföra skadeståndsnivån i olika länder möter emellertid av olika skäl betydande svårigheter. Sålunda fordras för att man skall få en någorlunda rättvisande bild att man beaktar också den ersättning som lämnas för ekonomisk skada. Även en rad andra faktorer har betydelse vid en sådan jämförelse. En så omfattande undersökning av ersättningen i olika länder har emellertid inte varit möjlig att genomföra inom ramen för vårt uppdrag. Vi har i stället fått begränsa jämförelsen till enbart ideell skada.

Bl.a. med hänsyn till resultatet av den jämförande undersökning som vi har företagit föreslår vi att skadestånden för ideell skada höjs betydligt när det gäller de allvarligaste skadorna. En viss höjning bör göras också i fråga om skador som inte är fullt så allvarliga. Däremot bör ersättningsnivån vid skador av mera lindrig natur vara i princip oförändrad.

Den höjning som är önskvärd bör göras huvudsakligen på ersättningsposten lyte och men. Denna ersättningspost bör för de allvarligaste skadorna höjas med 50 procent, vilket tillsammans med skadestånden för sveda och värk samt särskilda olägenheter medför en maximal ersättning på över 1 milj. kr. För att dämpa kostnadseffekterna av en sådan höjning synes det lämpligt att den slår igenom etappvis. Sålunda är det enligt vår mening tillräckligt att höjningen är fullt genomförd inom tre år från det att statsmakterna har tagit ställning till våra förslag.

Skadestånd vid dödsfall

Har personskada lett till döden, utgår enligt 5 kap. 2 § skadeståndslagen ersättning för begravningskostnad och, i skälig omfattning, andra kostnader till följd av dödsfallet. Dessutom ersätts förlust av underhåll.

När det gäller anhörigas kostnader till följd av ett dödsfall har svensk rättspraxis utvecklats i en för de skadelidande liberal riktning. Vi räknar med att denna utveckling kommer att fortsätta utan att någon lagändring är påkallad.

Skadestånd för förlust av underhåll uppskattas i den utomrättsliga skaderegleringen utifrån vissa schabloner rörande de efterlevandes behov av underhåll. Vi har ingen erinran mot detta förfarande, under förutsättning att den som styrker ett större underhållsbehov får högre skade-

stånd än som följer av schablonen. I praktiken tillämpas schablonerna också på detta sätt.

Prop. 2000/01:68
Bilaga 3

Verkan av den skadelidandes död

Enligt allmänna grundsatser som har gällt i vårt land sedan länge faller rätten till skadestånd för ideell skada bort, om den som skadats dör innan skadeståndet har fastställts genom dom eller avtal.

Dessa grundsatser, som inte gäller i något annat land vars skadeståndssystem vi har studerat, kan enligt vår mening leda till märkliga resultat. De innebär nämligen att en skyldighet att betala skadestånd för ideell skada som inträtt medan den skadelidande var i livet kan – liksom sanktionen för denna skyldighet i form av dröjsmålsränta – falla bort om skyldigheten inte infrias innan den skadelidande hinner avlida.

Vi föreslår därför att de principer som gäller för närvarande ändras så att rätten till skadestånd för ideell skada som regleras i skadeståndslagen går över på den skadelidandes arvingar om krav på sådant skadestånd har framställts innan den skadelidande avled. En särskild bestämmelse av detta innehåll bör tas in i 6 kap. skadeståndslagen.

Skadestånd för psykisk chock e.d.

Den som har tillfogats personskada i form av chock eller andra psykiska besvär genom underrättelsen om att en nära anhörig dödats genom en skadeståndsgrundande handling har i tidigare praxis vägrats skadestånd. Denna praxis ändrades av Högsta domstolen år 1993, då närstående till den som blivit uppsåtligen dödad tillerkändes skadestånd för psykiska besvär med anledning av dödsfallet.

Enligt vår mening bör rätten till skadestånd för psykiska besvär till följd av att en nära anhörig har dödats genom en skadeståndsgrundande handling inte begränsas till fall då dödandet har skett uppsåtligen. Skadestånd bör kunna utgå även när dödsfallet har vållats genom vårdslöshet eller när skadeståndsansvaret vilar på strikt grund. Endast den som genom släktskap, samboende eller liknande stod den avlidne särskilt nära bör dock vara berättigad till skadestånd för sin personskada. En bestämmelse av detta innehåll bör tas in i 5 kap. 2 § skadeståndslagen.

Bestämmelsen reglerar inte det fallet att någon har åsamkats psykiska besvär till följd av att en nära anhörig har skadats allvarligt genom en skadeståndsgrundande handling. Bestämmelsen får dock inte läsas så att den utesluter en rätt till skadestånd i fall som liknar dem som har lagreglerats. Frågan i vad mån skadestånd skall kunna utgå i sådana fall får avgöras i rättstillämpningen.

Enligt vår mening finns det inte anledning att – vid sidan av den rätt till skadestånd för personskada i form av psykiska besvär som vårt förslag innebär – införa en rätt till skadestånd för kränkning eller sorg och saknad med anledning av att någon har dödats genom en skadeståndsgrundande handling.

Skadestånd för personskada fastställs ofta vid en tidpunkt när det ännu inte står klart hur skadeläget i dess helhet kommer att gestalta sig. Bedömningen av framtida skadeföljder får därför i stor utsträckning grunda sig på antaganden av olika slag. Om det senare visar sig att dessa antaganden inte håller streck, finns enligt 5 kap. 5 § skadeståndslagen möjlighet att ompröva skadeståndet på grund av ändrade förhållanden när det gäller inkomstförlust och förlust av underhåll.

I fråga om skadestånd för kostnader och ideell skada saknas däremot en sådan omprövningsmöjlighet. Detta har visat sig vara en brist inte minst i den praktiska skaderegleringen. Vi förordar därför att det införs en möjlighet till omprövning även av skadestånd för kostnader och ideell skada. I likhet med vad som gäller i fråga om inkomstförlust och förlust av underhåll bör en förutsättning för omprövning dock vara att de förhållanden som legat till grund för ersättningens bestämmande har ändrats väsentligt.

Omprövning enligt 5 kap. 5 § skadeståndslagen av skadestånd för personskada bör som för närvarande kunna ske bara vid ändrade förhållanden på den skadelidandes sida.

Jämkning på grund av medvållande

Skadestånd med anledning av personskada bör liksom för närvarande kunna jämkas på grund av medvållande endast om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan.

I de undantagsfall när jämkning kommer i fråga bör skadestånd för kostnader och inkomstförlust enligt vår mening inte jämkas, om denna ersättning är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Sådan ersättning bör alltså alltid utgå oavkortad. Den jämkning som i och för sig kan vara motiverad med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och andra omständigheter bör i dessa fall göras uteslutande på den ersättning för ideell skada som den skadelidande kan ha rätt till; denna ersättning fyller inte samma väsentliga behov för den skadelidandes vård eller försörjning.

Vårt förslag innebär att bestämmelsen i 6 kap. 1 § tredje stycket skadeståndslagen ändras så att det – på samma sätt som av den allmänna jämningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen – uttryckligen framgår att den skadelidandes behov av skadeståndet skall beaktas vid bedömningen av vad som kan anses utgöra en skälig jämkning.

Skadeståndets bestämmande

De standardiserade normer som bör användas för att bestämma ersättning för sveda och värk samt lyte och men bör enligt vår mening inte styras av detaljerade lagregler utan som hittills utbildas i den praktiska tillämpningen.

En överväldigande majoritet av anspråk på skadestånd för personskada behandlas för närvarande av olika rådgivande nämnder som är verk-samma på försäkringsområdet, framför allt Trafikskadenämnden och

Ansvarsförsäkringens personskadenämnd. Genom detta nämndförfarande erbjuds parterna i skadeärendet möjlighet att på ett förhållandevis enkelt sätt få ledning för bedömningen av deras fall. Mot detta system för att lösa eller förebygga konflikter om personskadeersättning kan enligt vår mening någon befogad kritik inte riktas.

Nämndernas konfliktlösande verksamhet innebär att deras ställningstaganden i olika frågor om personskadeersättning, i avsaknad av vägledande domstolsavgöranden, har kommit att styra rättsutvecklingen på detta område. På grund av de kostnadsrisker som är förenade med en rättegång drar sig de skadelidande för att anlita domstolarna även i sådana fall där ersättningsfrågan är av principiell betydelse och det därför skulle vara önskvärt att den i sista hand prövades av Högsta domstolen. För att stimulera de skadelidande att i sådana fall föra saken vidare till domstol bör nämnderna – när rättsfrågorna är ägnade för prejudikatbildning – avsluta sina yttranden till försäkringsbolagen med en rekommendation till dem att oavsett utgången i en domstolsrättegång stå för såväl sina egna som den skadelidandes rättegångskostnader.

Nämndernas organisation och verksamhet bör enligt vår mening utvärderas i särskild ordning. Vi pekar på en del frågor om förfarandet vid nämnderna och deras sammansättning som det kan finnas anledning att överväga vid en sådan översyn av nämndverksamheten.

Vi förordar vidare att de tabeller och andra schabloner som används i den utomrättsliga skaderegleringen för att bestämma ersättning för ideell skada fastställs i samverkan mellan alla berörda skadeprövningsnämnder efter det att synpunkter inhämtats från olika intressenter.

Kostnadskonsekvenser

Våra förslag innebär att de skadelidandes möjligheter att få skadestånd för personskada förbättras i en del avseenden. Eftersom sådant skadestånd i praktiken i de flesta fall utges från en ansvarsförsäkring eller från motsvarande försäkring för skador i trafiken och i arbetslivet, dvs. trafikförsäkringen respektive Trygghetsförsäkringen vid arbetsskada, kan våra förslag få kostnadskonsekvenser för dessa försäkringar. Det gäller särskilt förslaget om en höjning av ersättningsnivån vid ideell skada och förslaget om en utvidgning av de nuvarande möjligheterna till ersättning för psykiska besvär till följd av att en nära anhörig har dödats genom en skadeståndsgrundande handling.

En höjning av den nuvarande ersättningsnivån vid skadeståndsposten lyte och men med 50 procent i de allvarligaste fallen och en viss höjning av ersättningen i fråga om skador som inte är fullt så allvarliga skulle enligt våra beräkningar, om höjningen genomfördes på en gång, medföra ökade kostnader för trafikförsäkringen med 2 procent och för Trygghetsförsäkringen vid arbetsskada med i stort sett samma procenttal. För att dämpa dessa effekter kan det vara lämpligt att höjningen genomförs etappvis, t.ex. under tre år från det att statsmakterna har tagit ställning till våra förslag. Kostnadsökningen för dessa försäkringar kan då begränsas till ca 0,7 procent för vart och ett av dessa år. För den reguljära ansvarsförsäkringen – som i regel ingår i olika slags paketförsäkringar, t.ex. i hem och villahemförsäkringen – blir kostnaderna i det närmaste försumbara.

Vårt förslag om rätt till skadestånd för psykiska besvär till följd av att en nära anhörig har dödats även genom en annan skadeståndsgrundande handling än uppsåtligt brott skulle enligt våra beräkningar medföra en kostnadsökning för trafikförsäkringen på 1–1,5 procent. För övriga försäkringar torde förslaget få endast marginella kostnadseffekter.

Våra övriga förslag kan vart och ett för sig inte ha någon nämnvärd betydelse från kostnadssynpunkt. Och inte ens sammantagna torde de medföra någon större kostnadsökning – mindre än en tiondels procent – för de försäkringar som det nu är fråga om.

Våra förslag kan även få vissa kostnadseffekter för Brottsoffermyndighetens, och därmed statens, del. Denna kostnadsökning torde dock bli mycket begränsad.

Jämställdhetspolitiska konsekvenser

En grundläggande princip inom skadeståndsrätten är att den som har tillfogats en skada skall försättas i samma ekonomiska läge som om skadan inte hade inträffat. Förekommande löneskillnader mellan könen kommer därmed till uttryck också i skadeståndsbeloppen. De skadeståndsrättsliga reglerna är inte ägnade att användas som instrument för att utjämna sådana skillnader.

Ikraftträdande

Våra förslag kan träda i kraft tidigast den 1 januari 1997.

Enligt allmänna principer bör de nya skadeståndsregler som vi föreslår tillämpas endast på skadefall som inträffar efter ikraftträdandet.

1. Förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Härmed föreskrivs att 1 kap. 3 §, 2 kap. 1-5 §§, 3 kap. 1 och 2 §§ samt 5 kap. 6 § skadeståndslagen (1972:207) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §

(Se 2 kap. 3 §)

Bestämmelserna i denna lag om skyldighet att ersätta personskada tillämpas också i fråga om lidande som någon tillfogar annan genom brott mot den personliga friheten, genom annat ofredande som innefattar brott, genom brytande av post- eller telehemlighet, intrång i förvar, olovlig avlyssning eller olaga diskriminering eller genom ärekränkning eller dylik brottslig gärning.

(Se 2 kap. 5 §)

För skada som vållats genom underlåtenhet att avslöja brott utgår ej ersättning enligt denna lag enbart på den grund att straff för underlåtenheten kan följa enligt 23 kap. 6 § första stycket brottsbalken.

2 kap.

1 §

Var och en som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada skall ersätta skadan, såvida icke annat följer av denna lag.

Den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada skall ersätta skadan.

(Se 2 kap. 4 §)

2 §

Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan.

(Se 1 kap. 3 §)

3 §

Den som kränker annan genom brott mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta det lidande som kränkningen medför.

2 §

Vållar någon som ej fyllt aderton år person- eller sakskada, skall han ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.

3 §

Den som vållar person- eller sakskada under påverkan av en allvarlig psykisk störning skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans sinnestillstånd, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter. Detsamma gäller om någon vållar sådan skada under påverkan av en annan psykisk störning och störningen inte är självförvållad och tillfällig.

4 §

Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan enligt vad i 1-3 §§ är föreskrivet i fråga om person- och sakskada.

5 §

För skada som vållats genom underlåtenhet att avslöja brott utgår ej ersättning enligt denna lag enbart på den grund att straff för underlåtenheten kan följa enligt 23 kap. 6 § första stycket brottsbalken.

4 §

Den som i fall som avses i 1-3 §§ vållar skada innan han har fyllt arton år skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.

5 §

Den som i fall som avses i 1-3 §§ vållar skada under påverkan av en allvarlig psykisk störning eller av en annan psykisk störning som inte är självförvållad och tillfällig skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans sinnestillstånd, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.

(Se 2 kap. 2 §)

(Se 1 kap. 3 §)

3 kap.

1 §

Den som har arbetstagare i sin tjänst skall ersätta person- eller sakskada som arbetstagaren vållar genom fel eller försummelse i tjänsten. Motsvarande gäller i fall då arbetstagare i tjänsten vållar ren förmögenhetsskada genom

Den som har arbetstagare i sin tjänst skall ersätta

1. person- eller sakskada som arbetstagaren i tjänsten vållar genom fel eller försummelse,

2. ren förmögenhetsskada som arbetstagaren i tjänsten vållar

brott.

genom brott, eller

Prop. 2000/01:68

3. lidande som arbetstagaren i tjänsten tillfogar annan genom kränkning som avses i 2 kap. 3 §.

Bilaga 4

I fråga om skadeståndsansvar för staten eller kommun vid myndighetsutövning gäller vad *nedan i detta kapitel sägs*.

I fråga om skadeståndsansvar för staten eller kommun vid myndighetsutövning gäller vad *som föreskrivs i följande paragrafer*.

2 §

Staten eller kommun skall ersätta personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada, som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten eller kommunen svarar.

Staten eller kommun skall ersätta

1. personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten eller kommunen svarar, eller

2. lidande som vid sådan myndighetsutövning tillfogas annan genom kränkning som avses i 2 kap. 3 §.

Vad som sägs i första stycket om kommun gäller också landstingskommun, kommunalförbund, församling och kyrklig samfällighet.

5 kap.

6 §

Skadestånd med anledning av kränkning som avses i 2 kap. 3 § bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till kränkningens art och varaktighet. Därvid skall särskilt beaktas om kränkningen har haft förnedrande eller skändliga inslag, varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa, riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet, inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande eller varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet.

Den som har gjort sig skyldig till ärekränkning eller dylik brottslig gärning eller som eljest är skadeståndsskyldig med anledning av sådant brott kan på yrkande av den kränkte i mål om gärningen efter omständigheterna åläggas att bekosta tryckning i en eller flera tidningar av dom i målet.

De nya bestämmelserna tillämpas på skadefall beträffande vilka Prop. 2000/01:68
skadestånd för lidande som avses i 1 kap. 3 § i dess äldre lydelse inte har Bilaga 4
slutligt bestämts före ikraftträdandet.

2. Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413)

Prop. 2000/01:68
Bilaga 4

Härmed föreskrivs att 2, 5, 7 och 11 §§ brottsskadelagen (1978:413) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Brottsskadeersättning utgår för personskada. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

Bestämmelserna i denna lag om ersättning för personskada tillämpas också i fråga om lidande som någon tillfogar annan genom brott mot den personliga friheten eller genom annat ofredande som innefattar brott.

I fall då någon har kränkt annan genom brott mot dennes person, frihet eller frid utgår brottsskadeersättning för det lidande som kränkningen har medfört.

5 §

Brottsskadeersättning med anledning av personskada bestäms enligt 5 kap. 1-5 §§ skadeståndslagen (1972:207).

Livränta utgår endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Livränta värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Brottsskadeersättning med anledning av personskada bestäms enligt 5 kap. 1-5 §§ skadeståndslagen (1972:207). Livränta utgår dock endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Livränta värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Brottsskadeersättning med anledning av kränkning som avses i 2 § andra stycket bestäms enligt 5 kap. 6 § skadeståndslagen (1972:207).

Brottsskadeersättning med anledning av sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207).

7 §

Vid bestämmande av brottsskadeersättning med anledning av personskada avräknas, förutom skadestånd, annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan och som inte har avräknats redan med stöd av 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207). Avräkning sker dock ej i den mån ersättningen motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning med anledning av sakskada eller ren förmögenhetskada avräknas, förutom skadestånd, annan ersättning som den

Vid bestämmande av brottsskadeersättning med anledning av kränkning som avses i 2 § andra stycket eller med anledning av sakskada eller ren förmögenhets-

skadelidande har rätt till på grund av skadan.

skada avräknas, förutom skadestånd, annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Prop. 2000/01:68
Bilaga 4

11 §

Brottsskadeersättning med anledning av personskada som fastställs i form av engångsbelopp utgår med högst tjugo gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gäller då ersättningen bestäms. Ersättning som fastställs i form av livränta utgår för varje år med högst tre gånger det basbelopp som gäller då ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning med anledning av sakskada och ren förmögenhetsskada utgår med högst tio gånger det basbelopp som gäller då ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning *med anledning av kränkning som avses i 2 § andra stycket* eller med anledning av sakskada och ren förmögenhetsskada utgår med högst tio gånger det basbelopp som gäller då ersättningen bestäms.

Om den sammanlagda brottsskadeersättningen efter avräkning av självriskbelopp enligt 10 § första stycket understiger tio kronor, utbetalas ingen ersättning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

De nya bestämmelserna tillämpas på skadefall beträffande vilka brottsskadeersättning för lidande som avses i 2 § andra stycket i dess äldre lydelse inte har slutligt bestämts före ikraftträdandet.

1. Förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Härmed föreskrivs i fråga om skadeståndslagen (1972:207)

dels att 5 kap. 1, 2 och 5 §§ samt 6 kap. 1, 3 och 4 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen införs en ny bestämmelse, 6 kap. 5 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 §

Skadestånd till den som har tillfogats personskada omfattar ersättning för

1. sjukvårdskostnad *och* andra utgifter,

2. inkomstförlust,

3. sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt olägenheter *i övrigt* till följd av skadan.

1. sjukvårdskostnad *samt* andra kostnader för den skadelidande *och, i skälig omfattning, dem som står denne särskilt nära,*

2. inkomstförlust,

3. *fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur* (sveda och värk) *eller av bestående art* (lyte eller annat stadigvarande men) *samt särskilda* olägenheter till följd av skadan.

Ersättning för inkomstförlust motsvarar skillnaden mellan den inkomst som den skadelidande skulle ha kunnat uppbära, om han icke hade skadats, och den inkomst som han trots skadan har eller borde ha uppnått eller som han kan beräknas komma att uppnå genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till tidigare utbildning och verksamhet, omskolning eller annan liknande åtgärd samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed jämförliga omständigheter.

Med inkomstförlust *likställes* intrång i näringsverksamhet. Med inkomst *likställes* värdet av *hushållsarbete* i hemmet.

Med inkomstförlust *likställs* intrång i näringsverksamhet. Med inkomst *likställs* värdet av husligt arbete i hemmet.

2 §

Har personskada lett till döden, utgår ersättning för

1. begravningskostnad och, i skälig omfattning, annan kostnad till följd av dödsfallet,

2. förlust av underhåll.

2. förlust av underhåll,

3. *personskada som till följd av dödsfallet åsamkas någon som stod den avlidne särskilt nära.*

Ersättning för förlust av underhåll tillkommer efterlevande som

Ersättning för förlust av underhåll tillkommer efterlevande som

enligt lag hade rätt till underhåll av den avlidne eller som eljest var beroende av honom för sin försörjning, om underhåll utgick vid tiden för dödsfallet eller om det kan antagas att underhåll skulle ha kommit att utgå inom en nära framtid därefter. Förlusten *ersättes* i den omfattning som är skälig med hänsyn till den efterlevandes förmåga och möjligheter att genom eget arbete eller eljest, på annat sätt än genom förmån som avses i 3 §, själv bidra till sin försörjning. Med underhåll *likställes* värdet av den avlidnes hushållsarbete i hemmet.

enligt lag hade rätt till underhåll av den avlidne eller som eljest var beroende av honom för sin försörjning, om underhåll utgick vid tiden för dödsfallet eller om det kan antagas att underhåll skulle ha kommit att utgå inom en nära framtid därefter. Förlusten *ersätts* i den omfattning som är skälig med hänsyn till den efterlevandes förmåga och möjligheter att genom eget arbete eller eljest, på annat sätt än genom förmån som avses i 3 §, själv bidra till sin försörjning. Med underhåll *likställs* värdet av den avlidnes *husliga arbete* i hemmet.

5 §

Ersättning för inkomstförlust och förlust av underhåll som utgår i form av livränta kan höjas eller sänkas, om i detta kapitel avsedda förhållanden som har legat till grund för ersättningens bestämmande väsentligt har ändrats. Har ersättningen fastställts i form av engångsbelopp, kan den skadelidande under samma förutsättning tillerkännas ytterligare ersättning.

Sedan frågan om ersättning enligt 1 eller 2 § har avgjorts slutligt genom avtal eller dom, kan ersättningsfrågan omprövas i sådana fall då de i detta kapitel avsedda förhållanden som har legat till grund för ersättningens bestämmande väsentligt har ändrats. Ersättning som har fastställts i form av engångsbelopp kan dock inte sänkas.

Om ändring i skadeståndslivränta med anledning av förändringar i penningvärdet finns särskilda bestämmelser.

6 kap.

1 §

Skadestånd med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Skadestånd till förare av motordrivet fordon som har gjort sig skyldig till *brott som avses i 4 § eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott* kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan skadestånd till efterlevande också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Skadestånd med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Skadestånd till förare av motordrivet fordon som har gjort sig skyldig till rattfylleri eller grovt rattfylleri kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan skadestånd som avses i 5 kap. 2 § också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Skadestånd med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada kan jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan.

Jämkning av skadestånd enligt första eller andra stycket sker efter vad som är skäligt med hänsyn till *graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.*

Jämkning av skadestånd enligt första eller andra stycket sker efter vad som är skäligt med hänsyn till *den medverkan som har förekommit på ömse sidor, varvid även den skadelidandes behov av skadeståndet och övriga omständigheter skall beaktas.*

3 §

Rätten till ersättning enligt 5 kap. 1 § första stycket 3 och 6 § faller bort, om den skadelidande avlider innan krav på sådan ersättning har framställts.

3 §

Skall två eller flera ersätta samma skada, svarar de solidariskt för skadeståndet, i den mån ej annat följer av att begränsning gäller i den skadeståndsskyldighet som åvilar någon av dem.

4 §

4 §

Vid tillämpning av denna lag likställes med arbetstagare

1. värnpliktig och annan som fullgör i lag föreskriven tjänstgöring samt kvinna som genomgår utbildning för att få anställning som officer vid försvarsmakten,

2. den som under utbildning vid skola eller vård i anstalt utför arbete som till sin art liknar sådant som vanligen utföres av arbetstagare,

3. den som för annans räkning eljest utför arbete under omständigheter liknande dem som förekommer i anställningsförhållande.

5 §

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

2. Förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)

Prop. 2000/01:68
Bilaga 5

Härmed föreskrivs att 9 och 12 §§ trafikskadelagen (1975:1410) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

I fråga om trafikskadeersättning äger 5 kap. skadeståndslagen (1972:207) samt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor motsvarande tillämpning.

Trafikskadeersättning med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Ersättning till förare som har gjort sig skyldig till brott som avses i 4 § eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan ersättning till efterlevande också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Trafikskadeersättning med anledning av sakskada kan jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan. I fall som avses i 10 § andra stycket skall sådan medverkan till sakskada anses föreligga, om vållande i samband med förandet av det skadade fordonet eller det fordon varmed den skadade egendomen befordrades eller bristfällighet på fordonet har medverkat till skadan. Vidare skall i fall som avses i 11 § tredje stycket sådan medverkan till sakskada anses föreligga, om vållande i samband med spårdriften eller bristfällighet i någon anordning för denna har medverkat till skadan.

Jämkning enligt första eller andra stycket sker efter vad som är skäligt med hänsyn till den medverkan som har förekommit på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.

Föreslagen lydelse

9 §

I fråga om trafikskadeersättning tillämpas 5 kap. och 6 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207) samt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

12 §

Trafikskadeersättning med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Ersättning till förare som har gjort sig skyldig till rattfylleri eller grovt rattfylleri kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan ersättning som avses i 5 kap. 2 § skadeståndslagen (1972:207) också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Jämkning enligt första eller andra stycket sker efter vad som är skäligt med hänsyn till den medverkan som har förekommit på ömse sidor, varvid även den skadelidandes behov av trafikskadeersättningen och övriga omständigheter skall beaktas.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Hovrätten över Skåne och Blekinge, Malmö tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottskadenämnden, Socialstyrelsen, Finansinspektionen, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Uppsala universitet, grupptalanutredningen, Sveriges Advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Föreningen Sveriges Polischefer, Landstingsförbundet, Svenska Kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige, Centralorganisationen SACO/SR, Svenska hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund, Folksam, Sveriges Försäkringsförbund, Ansvarsförsäkringens Personskadenämnd, Försäkringsjuridiska föreningen, Riksförbundet för Sexuell upplysning, Riksförbundet för Sexuellt Likaberättigande, Svenska Läkaresällskapet, Brottsofferjourernas Riksförbund, Riksförbundet Hem och Skola, Fredrika-Bremer-förbundet, Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige och Rädda Barnens riksförbund.

Centralorganisationen SACO/SR har som sitt remissvar insänt ett yttrande från Sveriges Psykologiförbund.

Riksåklagaren har till sitt remissvar fogat yttranden från överåklagarna vid regionåklagarmyndigheterna i Kalmar, Luleå och Västerås.

Rikspolisstyrelsen har bifogat yttranden från polismyndigheten i Stockholm, länsstyrelsen i Malmöhus län och länsstyrelsen i Norrbottens län.

Ett yttrande har också kommit in från Gay Moderaterna.

Statens Handikappråd och Statens Ungdomsråd har förklarat sig inte ha några synpunkter. Föreningen Sveriges Åklagare, Svenska Arbetsgivareföreningen, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Läkareförbund, Alla Kvinnors Hus, Riksföreningen mot sexuella övergrepp mot barn och Barnens Rätt i Samhället har beretts tillfälle att avge yttrande men avstått från att yttra sig.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Justitiekanslern, Hovrätten för Nedre Norrland, Göteborgs tingsrätt, Domstolsverket, Riksåklagaren, Brottsoffermyndigheten, Riksrevisionsverket, Statens skaderegleringsnämnd, Socialstyrelsen, Finansinspektionen, Ungdomsstyrelsen (f.d. Statens ungdomsråd), Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Kammarkollegiet, Konsumentverket, Utredningen för vägledning efter Estoniakatastrofen (C 1994:03), Sveriges Advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Landstingsförbundet, Sveriges kommunförbund, Svenska arbetsgivareföreningen gemensamt med Sveriges Industriförbund, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Försäkringsförbund, Trafikskadenämnden, Ansvarsförsäkringens personskadenämnd, Patientskadenämnden, Läkemedelsskadenämnden, Försäkringsjuridiska föreningen, Svenska Läkaresällskapet, Handikappförbundens samarbetsorgan, Brottsofferjourernas riksförbund samt Handikappombudsmannen.

Riksåklagaren har bifogat yttranden från Regionåklagarmyndigheterna i Göteborg, Västerås och Härnösand.

Svenska Läkaresällskapet har bifogat yttranden från sina sektioner för audiologi, obstetrik och gynekologi, otorhino-laryngologi, huvud- och halskirurgi, socialmedicin samt rehabilitering och fysikalisk medicin.

Brottsförebyggande rådet, Statens trygghetsnämnd, Arbetsgivarverket, Statens handikappråd, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Sveriges Akademikers Centralorganisation, TFA-nämnden, Sveriges Läkareförbund, De handikappades riksförbund, Synskadades Riksförbund samt Riksförbundet Hem och Skola har beretts tillfälle att avge yttrande men avstått från att yttra sig.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Härigenom föreskrivs i fråga om skadeståndslagen (1972:207)

dels att 1 kap. 3 § skall upphöra att gälla,

dels att nuvarande 2 kap. 2 § och 3 § skall betecknas 2 kap. 4 § och 5 §, nuvarande 2 kap. 4 § skall betecknas 2 kap. 2 §, nuvarande 2 kap. 5 § skall betecknas 1 kap. 3 § samt nuvarande 6 kap. 3–5 §§ skall betecknas 6 kap. 4–6 §§,

dels att nya 1 kap. 3 §, 2 kap. 1 §, nya 2 kap. 2, 4 och 5 §§, 3 kap. 1 och 2 §§, 5 kap. 1, 2, 5 samt nya 6 kap. 6 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 2 kap. 3 § och 6 kap. 3 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §

(se 2 kap. 5 §)

För skada som vållats genom underlåtenhet att avslöja brott *skall* ersättning enligt denna lag *inte betalas* enbart på den grund att straff för underlåtenheten kan följa enligt 23 kap. 6 § första stycket brottsbalken.

2 kap.

1 §

Var och en som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada skall ersätta skadan, *såvida icke annat följer av denna lag.*

Den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada skall ersätta skadan.

(se 2 kap. 4 §)

2 §

Den som vållar ren förmögenhetskada genom brott skall ersätta skadan.

3 §

Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta den skada som kränk-

ningen innebär.

2 §

Vållar någon som ej fyllt aderton år person- eller sakskada, skall han ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.

3 §

Den som vållar person- eller sakskada under påverkan av en allvarlig psykisk störning skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans sinnestillstånd, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter. Detsamma gäller om någon vållar sådan skada under påverkan av en annan psykisk störning och störningen inte är självförvållad och tillfällig.

4 §

Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan enligt vad i 1–3 §§ är föreskrivet i fråga om person- och sakskada.

5 §

För skada som vållats genom underlåtenhet att avslöja brott utgår ej ersättning enligt denna lag enbart på den grund att straff för underlåtenheten kan följa enligt 23 kap. 6 § första stycket brottsbalken.

4 §

Den som i fall som avses i 1–3 §§ vållar skada innan han har fyllt arton år skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.

5 §

Den som i fall som avses i 1–3 §§ vållar skada under påverkan av en allvarlig psykisk störning eller av en annan psykisk störning som inte är självförvållad och tillfällig skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans sinnestillstånd, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.

(se 2 kap. 2 §)

(se 1 kap. 3 §)

3 kap.

1 §

Den som har arbetstagare i sin tjänst skall ersätta person- eller sakskada som arbetstagaren vållar genom fel eller försummelse i

Den som har arbetstagare i sin tjänst skall ersätta

1. person- eller sakskada som arbetstagaren vållar genom fel

tjänsten. Motsvarande gäller i fall då arbetstagare i tjänsten vållar ren förmögenhetsskada genom brott

eller försummelse i tjänsten,

2. ren förmögenhetsskada *som arbetstagaren i tjänsten vållar genom brott, och*

3. *skada på grund av att arbetstagaren kränker någon annan på sätt som anges i 2 kap. 3 § genom fel eller försummelse i tjänsten.*

I fråga om skadeståndsansvar för staten eller kommun vid myndighetsutövning gäller vad nedan i detta kapitel sägs.

I fråga om skadeståndsansvar för staten eller *en* kommun gäller även vad som sägs nedan i detta kapitel. *Vad som där sägs om en kommun gäller också ett landsting och ett kommunalförbund.*

2 §

Staten eller kommun skall ersätta personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada, som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten eller kommunen svarar.

Staten eller *en* kommun skall ersätta

1. personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada, som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten eller kommunen svarar, *och*

2. *skada på grund av att någon annan kränks på sätt som anges i 2 kap. 3 § genom fel eller försummelse vid sådan myndighetsutövning.*

Vad som sägs i första stycket om kommun gäller också landsting och kommunalförbund

5 kap.

1 §

Skadestånd till den som har tillfogats personskada omfattar ersättning för

1. sjukvårdskostnad och andra *utgifter,*

2. inkomstförlust,

3. sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt olägenheter *i övrigt* till följd av skadan.

Skadestånd till den som har tillfogats personskada omfattar ersättning för

1. sjukvårdskostnad och andra *kostnader för den skadelidande, inbegripet skälig kompensation till den som står den skadelidande särskilt nära,*

2. inkomstförlust

3. *fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur* (sveda och värk) *eller av bestående art* (lyte eller annat stadigvarande men) samt *särskilda* olägenheter till följd av skadan.

Ersättning för inkomstförlust motsvarar skillnaden mellan den inkomst som den skadelidande skulle ha kunnat uppbära, om han icke hade

skadats, och den inkomst som han trots skadan har eller borde ha uppnått eller som han kan beräknas komma att uppnå genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till tidigare utbildning och verksamhet, omskolning eller annan liknande åtgärd samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed jämförliga omständigheter.

Med inkomstförlust *likställes* intrång i näringsverksamhet. Med inkomst *likställes* värdet av hushållsarbete i hemmet.

Med inkomstförlust *likställs* intrång i näringsverksamhet. Med inkomst *likställs* värdet av hushållsarbete i hemmet.

2 §

Har personskada lett till döden, *utgår* ersättning för

1. begravningskostnad och, i skälig omfattning, annan kostnad till följd av dödsfallet,
2. förlust av underhåll.

Ersättning för förlust av underhåll tillkommer efterlevande som enligt lag hade rätt till underhåll av den avlidne eller som *eljest* var beroende av honom för sin försörjning, om underhåll utgick vid tiden för dödsfallet eller om det kan *antagas* att underhåll skulle ha kommit att utgå inom en nära framtid därefter. Förlusten *ersättes* i den omfattning som är skälig med hänsyn till den efterlevandes förmåga och möjligheter att genom eget arbete eller *eljest*, på annat sätt än genom förmån som avses i 3 §, själv *bidraga* till sin försörjning. Med underhåll *likställes* värdet av den avlidnes hushållsarbete i hemmet.

Har personskada lett till döden, *skall* ersättning *betalas* för

1. begravningskostnad och, i skälig omfattning, annan kostnad till följd av dödsfallet,
2. förlust av underhåll,
3. *personskada som till följd av dödsfallet åsamkats någon som stod den avlidne särskilt nära.*

Ersättning för förlust av underhåll tillkommer efterlevande som enligt lag hade rätt till underhåll av den avlidne eller som *på annat sätt* var beroende av honom för sin försörjning, om underhåll utgick vid tiden för dödsfallet eller om det kan *antas* att underhåll skulle ha kommit att utgå inom en nära framtid därefter. Förlusten *ersätts* i den omfattning som är skälig med hänsyn till den efterlevandes förmåga och möjligheter att genom eget arbete eller *annars*, på annat sätt än genom förmån som avses i 3 §, själv *bidra* till sin försörjning. Med underhåll *likställs* värdet av den avlidnes hushållsarbete i hemmet.

5 §

Ersättning *för inkomstförlust och förlust av underhåll som utgår i form av livränta kan höjas eller sänkas, om i detta kapitel avsedda förhållanden som har legat till grund för ersättningens bestämmande väsentligt har ändrats. Har ersättningen fastställts i form av engångsbelopp, kan den skadelidande under samma förutsätt-*

Sedan frågan om ersättning enligt 1 eller 2 § har avgjorts slutligt genom avtal eller dom, kan ersättningsfrågan omprövas, om förhållanden som enligt detta kapitel låg till grund för ersättningen har ändrats väsentligt. Ersättning som har fastställts i form av engångsbelopp kan dock inte sänkas.

Om ändring i skadeståndslivränta med anledning av förändringar i penningvärdet finns särskilda bestämmelser.

6 §

Skadestånd med anledning av kränkning bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet. Därvid skall särskilt beaktas om handlingen

1. haft förnedrande eller skändliga inslag,

2. varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa,

3. riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet,

4. inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande, eller

5. varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet.

Den som har gjort sig skyldig till ärekränkning eller dylik brottslig gärning eller som *eljest* är skadeståndsskyldig med anledning av sådant brott kan på yrkande av den kränkte i mål om gärningen efter omständigheterna åläggas att bekosta tryckning i en eller flera tidningar av dom i målet.

Den som har gjort sig skyldig till ärekränkning eller dylik brottslig gärning eller som *annars* är skadeståndsskyldig med anledning av sådant brott kan på yrkande av den kränkte i mål om gärningen efter omständigheterna åläggas att bekosta tryckning i en eller flera tidningar av dom i målet.

6 kap.

1 §

Skadestånd med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Skadestånd till förare av motordrivet fordon som har gjort sig skyldig till *brott som avses i 4 § eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott* kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan skadestånd till *efterlevande* också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Skadestånd med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Skadestånd till förare av motordrivet fordon som har gjort sig skyldig till *rattfylleri eller grovt rattfylleri* kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan skadestånd *som avses i 5 kap. 2 §* också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Skadestånd med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada kan jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan.

Jämkning av skadestånd enligt första eller andra stycket sker efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.

3 §

Rätten till ersättning för fysiskt och psykiskt lidande samt för särskilda olägenheter faller bort, om den skadelidande avlider innan krav på sådan ersättning har framställts. Detsamma gäller rätten till ersättning för kränkning.

5 §

En skadelidande som har tillerkänts skadestånd för *lidande enligt 1 kap. 3 §* skall inte förpliktas att ersätta den skadeståndsskyldiges rättegångskostnader i ett mål där skadestånd på grund av brottet prövas. Detta gäller dock inte om särskilda skäl föranleder annat.

Om det finns särskilda skäl gäller vad som sägs i första stycket första meningen också en skadelidande som enligt 5 kap. 1 § första stycket 3 har tillerkänts skadestånd på grund av brott för *sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men eller olägenheter i övrigt till följd av skadan.*

Undantag från vad som sägs i första och andra styckena får göras i fråga om sådana kostnader som den skadelidande har orsakat genom att uppträda på ett sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § eller 31 kap. 4 § rättegångsbalken.

6 §

En skadelidande som har tillerkänts skadestånd för *kränkning* skall inte förpliktas att ersätta den skadeståndsskyldiges rättegångskostnader i ett mål där skadestånd på grund av brottet prövas. Detta gäller dock inte om särskilda skäl föranleder annat.

Om det finns särskilda skäl gäller vad som sägs i första stycket första meningen också en skadelidande som har tillerkänts skadestånd *för fysiskt och psykiskt lidande eller för särskilda olägenheter på grund av brott.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2002.

Härmed föreskrivs att 9 och 12 §§ trafikskadelagen (1975:1410) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

9 §

I fråga om trafikskadeersättning äger 5 kap. skadeståndslagen (1972:207) samt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor motsvarande tillämpning.

I fråga om trafikskadeersättning tillämpas 5 kap. och 6 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207) samt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

12 §

Trafikskadeersättning med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Ersättning till förare som har gjort sig skyldig till brott som avses i 4 § eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan ersättning till efterlevande också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Trafikskadeersättning med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Ersättning till förare som har gjort sig skyldig till rattfylleri eller grovt rattfylleri kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan ersättning som avses i 5 kap. 2 § skadeståndslagen (1972:207) också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet.

Trafikskadeersättning med anledning av sakskada kan jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan. I fall som avses i 10 § andra stycket skall sådan medverkan till sakskada anses föreligga, om vållande i samband med förandet av det skadade fordonet eller det fordon varmed den skadade egendomen befordrades eller bristfällighet på fordonet har medverkat till skadan. Vidare skall i fall som avses i 11 § tredje stycket sådan medverkan till sakskada anses föreligga, om vållande i samband med spårdriften eller bristfällighet i någon anordning för denna har medverkat till skadan.

Jämkning enligt första eller andra stycket sker efter vad som är skäligt med hänsyn till den medverkan som har förekommit på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2002.

Häri genom föreskrivs att 2, 5, 7, 10 och 11 §§ brottsskadelagen (1978:413) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

Brottsskadeersättning utgår för personskada. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

Bestämmelserna i denna lag om ersättning för personskada tillämpas också i fråga om lidande som någon tillfogar annan genom brott mot den personliga friheten eller genom annat ofredande som innefattar brott.

I fall då någon har allvarligt kränkt någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet eller frid skall brottsskadeersättning betalas för den skada som kränkningen innebär.

5 §

Brottsskadeersättning med anledning av personskada bestäms enligt 5 kap. 1–5 §§ skadeståndslagen (1972:207). Livränta utgår endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Livränta värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Brottsskadeersättning med anledning av personskada bestäms enligt 5 kap. 1–5 §§ skadeståndslagen (1972:207). Livränta betalas dock endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Livränta värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Brottsskadeersättning med anledning av kränkning bestäms enligt 5 kap. 6 § första stycket skadeståndslagen.

Brottsskadeersättning med anledning av sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207).

Brottsskadeersättning med anledning av sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen.

I fråga om brottsskadeersättning tillämpas också 6 kap. 3 § skadeståndslagen.

7 §

Vid bestämmande av brottsskadeersättning med anledning av personskada avräknas, förutom skadestånd, annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan och som inte har avräknats redan med stöd av 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207). Avräkning sker dock ej i den mån ersättningen motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning med anledning av

Vid bestämmande av brottsskadeersättning med anledning av

sakskada eller ren förmögenhets-
skada avräknas, förutom skade-
stånd, annan ersättning som den
skadelidande har rätt till på grund
av skadan.

kränkning eller med anledning av
sakskada eller ren förmögenhets-
skada avräknas, förutom skade-
stånd, annan ersättning som den
skadelidande har rätt till på grund
av skadan.

10 §

Vid personskada och vid sak-
skada eller ren förmögenhetsskada
avräknas ett självriskbelopp. Be-
loppet fastställs av regeringen eller
myndighet som regeringen be-
stämmer och beräknas med led-
ning av de lägsta självriskbelopp
som tillämpas här i landet vid
konsument försäkring som inne-
fattar skydd mot skada till följd av
brott.

Vid personskada, *vid kränkning*
och vid sakskada eller ren förmö-
genhetsskada avräknas ett själv-
riskbelopp. Beloppet fastställs av
regeringen eller myndighet som
regeringen bestämmer och beräk-
nas med ledning av de lägsta
självriskbelopp som tillämpas här i
landet vid konsumentförsäkring
som innefattar skydd mot skada
till följd av brott.

Första stycket gäller ej i fråga om skada till följd av brott av någon som avses i 3 §, om brottet har begåtts på eller i närheten av anstalt eller annan plats där han var omhändertagen eller fick vård. Första stycket gäller ej heller, om det i övrigt finns särskilda skäl att inte avräkna något självriskbelopp.

11 §

Brottsskadeersättning med anledning av personskada som fastställs i form av engångsbelopp utgår med högst tjugo gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gäller då ersättningen bestäms. Ersättning som fastställs i form av livränta utgår för varje år med högst tre gånger det basbelopp som gäller då ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning med an-
ledning av sakskada och ren för-
mögenhetsskada *utgår* med högst
tio gånger det basbelopp som
gäller då ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning *med an-
ledning av kränkning eller* med
anledning av sakskada och ren
förmögenhetsskada *betalas* med
högst tio gånger det basbelopp
som gäller då ersättningen
bestäms.

Om den sammanlagda brottsskadeersättningen efter avräkning av självriskbelopp enligt 10 § första stycket understiger tio kronor, utbetalas ingen ersättning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2002.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2001-02-19

Närvarande: f.d. justitierådet Staffan Vängby, justitierådet Leif Thorsson, regeringsrådet Rune Lavin.

Enligt en lagrådsremiss den 1 februari 2001 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207),
2. lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410),
3. lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Anders Dereborg.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Till grund för lagförslagen ligger ett gediget utredningsarbete. Detta har kommit att prägla lagförslagen på ett sätt som lämnar få anledningar till erinringar från lagstiftningstekniska utgångspunkter.

Lagförslagen berör några centrala frågor på skadeståndsrättens område. Skadeståndsrätten har i hög grad växt fram i rättspraxis och även efter skadeståndslagens tillkomst har skett en betydande utveckling genom domstolsavgöranden. Så lär bli fallet också i fortsättningen. Över huvud taget ger skadeståndsrätten i sina centrala delar föga utrymme för annat än allmänt hållna lagbestämmelser. Tillämpningen i enskilda fall får överlämnas till domstolarna. Även de nu föreslagna bestämmelser som har nytt innehåll i sak har i allmänhet fått en sådan generell utformning. Häremot finns inte något att erinra från Lagrådets sida.

Det är fullt naturligt att lagstiftaren i en sådan situation försöker styra domstolarnas tillämpning genom vägledande motivuttalanden. Regeringen synes i lagrådsremissen vilja svära sig fri från "lagstiftning genom motiv". Inte dess mindre är remissen särskilt i författningskommentaren fylld av uttalanden om hur de föreslagna bestämmelserna bör tillämpas.

Lagrådet vill erinra om att med den valda lagstiftningstekniken ett stort antal frågor måste överlämnas åt rättstillämpningen och att i vart fall Högsta domstolen, ställd inför verkligheten, kan finna anledning att gå ifrån förarbetsuttalandena. Särskilt vanskligt kan det vara att genom lagmotiv försöka få till stånd en ändring av HD:s praxis (jfr NJA 1994 s. 480).

Rent generellt kan emellertid sägas att de föreslagna bestämmelserna vidgar möjligheterna att få skadestånd på ett sätt som väl stämmer överens med utvecklingen av domstolarnas praxis. I allmänhet har också förarbetsuttalandena ett förnuftigt innehåll och kan otvivelaktigt tjäna till god vägledning vid domstolarnas tillämpning av bestämmelserna.

1 kap. 3 §

Det remitterade förslaget innebär endast att den nuvarande bestämmelsen i 2 kap. 5 § överförs till den ledigblivna platsen i 1 kap., vilket har rubriken Inledande bestämmelser.

Bestämmelsen infördes genom 1975 års ändring i lagen och placerades som 2 kap. 5 § efter lagrådsbehandlingen (prop. 1975:12 s. 226). Den var såväl i det till Lagrådet remitterade förslaget som i Skadeståndskommitténs förslag placerad i 6 kap., som har rubriken Gemensamma bestämmelser. Då var emellertid bestämmelsen placerad i omedelbar anslutning till bestämmelsen om skadestånd för lidande vid vissa brott, som efter förslag av Lagrådet placerades i 1 kap. som dess 3 §. När motsvarande bestämmelse nu föreslås bli införd i 2 kap. är det enligt Lagrådets mening lämpligast att förevarande bestämmelse behålls i 2 kap. och där numreras 6 §.

Om emellertid bestämmelsen numera bedöms inte vara lämpligt placerad i 2 kap. framstår det från systematisk synpunkt som lämpligare att den placeras i 6 kap., Gemensamma bestämmelser, än att den skulle införas i portalkapitlet.

5 kap. 1 §

Första stycket 1 torde vidga möjligheterna för den skadelidande att få ersättning för bl.a. kostnaderna för vård som ges honom av nära anhöriga (jfr redan enligt gällande rätt NJA 1996 s. 639). Det är önskvärt att under det fortsatta beredningsarbetet de skatterättsliga konsekvenserna av sådan kostnadsersättning analyseras, till ledning för domstolarna när de skall bestämma ersättningens storlek.

Enligt förslaget skall ersättas, utöver bl.a. kostnader för den skadelidande samt sveda och värk och lyte och men, även "särskilda" olägenheter till följd av skadan. Det är osäkert om tillägget av ordet "särskilda" syftar till att i vissa fall åstadkomma en minskning av den totala ersättningen eller om det är fråga enbart om en omfördelning av den totala ersättningen på olika poster. Det lär emellertid vara svårt att genom lagstiftning kunna besvara frågan i den ena eller andra riktningen. Frågan torde få hänskjutas till domstolarnas och skadenämndernas praxis.

Bestämmelsen kan anföras som exempel på fall där regeringen kritiserar HD:s praxis (NJA 1992 s. 642). Ordet "särskilda" – som föranleder att mer schabloniserad ersättning skall överföras till andra ersättningsposter – medger emellertid i enskilda fall en rimlighetsbedömning som gör att förarbetsuttalanden inte kan hindra tidigare praxis från att leva vidare.

5 kap. 5 §

Frågan om det finns skäl till omprövning skall bedömas uteslutande från den skadelidandes förhållanden ("förhållandena enligt detta kapitel"). Om en omprövning kommer till stånd skall däremot vid prövningen hänsyn tas även till den skadeståndsskyldiges förhållanden. Man kan fråga sig om en tillämpning av 6 kap. 2 § i så fall skulle kunna leda till att skadeståndet sänktes. Frågan framstår dock som ytterst opraktisk och torde kunna lämnas därhän.

Förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen

Prop. 2000/01:68
Bilaga 9

5 §

Enligt det nya fjärde stycket skall i fråga om brottsskadeersättning tillämpas också 6 kap. 3 § skadeståndslagen. Enligt sistnämnda bestämmelse som också är ny faller rätten till ersättning för psykiskt och fysiskt lidande samt för särskilda olägenheter och för kränkning bort, om den skadelidande avlider innan krav på sådan ersättning har framställts. Fråga uppkommer mot vem kravet skall riktas såvitt angår rätten till brottsskadeersättning. Det framstår som rimligt att det borde räcka att krav framställts antingen mot skadevällaren eller hos Brottsoffermyndigheten. Lagrådet förordar att till det nya stycket läggs en andra mening av följande lydelse: ”Rätten till brottsskadeersättning faller dock inte bort, om ansökan om ersättning före dödsfallet gjorts hos Brottsoffermyndigheten.”

Förslaget till lag om ändring i trafikskadelagen

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 mars 2001

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Thalén, Sahlin, Engqvist, Larsson, Lejon, Lövdén, Bodström

Föredragande: statsrådet Bodström

Regeringen beslutar proposition 2000/01:68 Ersättning för ideell skada